

THE
KACCAYANA BHEDA.

BY
VENERABLE STHAVIRA MAHAYASA.

TRANSLATED BY
VENERABLE J. S. PANNASARA MAHATHERA

ස න් න ස න් න
කච්චායන හෙදය.

කො ස් ගො ඩි
නල්ගහපිටියේ අභයසිරිවක්ඛනාරාම වාසී
පඤ්ඤාගම සභවිරසන් විසින්
ප්‍රතිසංස්කරණයකරණලදි.

ශ්‍රී. බු. ව. 2450.

සංඥාපනය.

කාන්තායන විශාකරණ රතනාකර ප්‍රවේශයෙහි නිරතවූ ආශ්‍රිත නික ජනතාවට නිරායාශ මාගීවූ “කව්‍යායන හෙද” නම් මේ ග්‍රන්ථය මීට දෙසිය අට අනූ වර්ෂයකින් පෙර ජනම් ක්‍රි බ්‍රඩ් වර්ෂයෙන් 2152 පමණ කාලයෙහි බුරුම රට විසූ කිතීන්මය මුහුණ ඇති පාලි සංස්කෘතාදි නානාභාෂාවන්හි විසාරද බුද්ධිමත්වූ දේශගීසිංහ වෘතතිය ඇසුරුකොට කරණලද “සමබ්‍රහ්මාද්‍යෙද” නම් සංස්කෘත ග්‍රන්ථය නිග්‍රහකොට “කව්‍යායනසාර” නම් පාලි විශාකරණ ග්‍රන්ථය නිමිමාන යකල මහාසස නම් මහාසංචරියන් විසින් රචනාකරණලදි.

මීට අවිසාලබිකාර මහතෙරුන් විසින් විරචිත ප්‍රමාණයෙන් කුඩාවුවත් කව්‍යායන හෙද ගත අභිවබ්‍රොධයෙහි මනොපකාරවූ “සාරත්තිකාසිති” නම් පුරාණ ටිකාවද ලන්තමසිකම මහාසංචරියන් විසින් පෙළ අවුවා ටිකා ප්‍රකරණ ආදියෙන් හා නොයෙක් පාලිව්‍යාකරණ ග්‍රන්ථානතරයෙන්ද දෘෂ්ටානත දක්වා සුවිසි බණවරකින් පමණ ඉතා විසතරව රචනා කරණ ලද “කව්‍යායන හෙද පදීපක සංවණණනා” නම් අභිනව ටිකාවද්ධි ටිකාවයක් විද්‍යමානයි.

මේ කව්‍යායන හෙද ග්‍රන්ථය ග්‍රහණ ධාරණ විසින් පරිශීලනය කරණුවන්ට කාන්තායන ව්‍යාකරණාවබ්‍රොධය සුකරවුයේ විනමුත් නවිණයන්ට ව්‍යාබ්‍රාහ්මරහිත කව්‍යායන හෙදයෙන් ප්‍රතිස්ථාපිත සුකර නොවේමය.

එබැවින් මෙයින් සම පනස් වර්ෂයකට පෙර දක්ෂිණ ලබ්‍රකාවේ කොස්ගොඩ ගණේගොඩැල්ලේ විජයසිරිවක්ඛානාරාමයෙහි විසූ ප්‍රෙන වඤ්ඤ අවුවාසනායෙහිද අභිනව සාසනවංස සන්නයෙහි හා කුසුමානක කාව්‍ය ව්‍යාබ්‍රාහ්මයෙහි කතීවූ පාලි සංස්කෘතාදි භාෂානත විජානනයෙහි සුනිපුණපාණ්ඩ්‍යයක් දැරූ ජීනවංස සිරි පඤ්ඤාසාර මහාසංචරියන් වහන්සේ විසින් මේ(කව්‍යායන හෙද) ප්‍රකරණයට සන්න ලියන ලදි. හෙද ගුප්තාභි ප්‍රදීපනයෙන් ආශ්‍රිත නික ජනතාවගේ විපුල ප්‍රයෝජනයට බාධාවේද්‍යෙහි ලිහිල්බසින් අභිනව ටිකාමනානුසාරව

උද්ගරණදක්වමින් විසාර කටයුතු නැත්සවිපතරවදසුබොධසථාන
සංකෂ්පවද ඇතම් නැන ටිකාපායද දකමින් භාවයම ගරුකොට
සලකා ඉතා පරිශ්‍රමයෙන් ලියනලද බැව් පෙනේ.

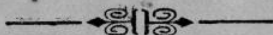
මෙය නුතන ශිෂ්‍යසමූහයා අතර පතලකිරීම මෙකල ආවශ්‍යක
කඩිතව්‍යයක් හෙයින් සන්නකතීන්වහන්සේගේ අනු ශිෂ්‍යයෙකු වූ
කොස්ගොඩ තල්ගහපිටියේ අභයසිරිවික්‍රමාරාමවාසී පඤ්ඤාගම
ස්වාමීන්වහන්සේලවා මුද්‍රණයට යොග්‍යපරිද්දෙන් ප්‍රතිසංස්කරණය
කරවාගෙනෙමසේ ප්‍රසිද්ධ කෙළෙමු.

මේ පොත මුද්‍රණය කරවීම සඳහා කොස්ගොඩ අගමාලා
චාර්ලස් මැජිස් විසින් කඩදසි අරන් දීමෙන් ආධාර කරනලද බව
සතුවත් ප්‍රකාශකරමු.

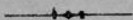

ස ත න ස තී න

කවචායන හෙදය.

නමෝනායක හිමිවතො අරහතො
සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

- 1 ජීනමාග්දිකා බුඩ්ධං බම්මං මොහවිධංසකං,
වඤ්ඤාලතනං සංඝං කවචායනස්ස වණ්ණිනිං.
- 2 කවචායනස්ස හෙදනං සප්පසාගං සඨාරනං,
සොභුජනානාමස්සාය පවක්ඛාමි සමාසතො.

නමෝනායක හිමිවතො අරහතො
සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

බුද්ධං කාරුණිකං ලොකෙ ධර්මං මොහවිධංසකං,
සංඝං සුප්පට්ඨනාස්ස වඤ්ඤං සිරසා සදා 'නි,

මෙහි ලොකයෙක නිලකි සකලඥය සාගර පාරගතා ලක්ෂ
 භුණ්ණන මඤ්ඤාය මානව බුද්ධාදීරගනත්‍රය විෂයෙහි ඉන්ද්‍රියවතා
 නම්සකාර ප්‍රදිපක සුඵ මාත්‍රය කරණකොටගෙන. විගතා ලක්ෂණ
 ප්‍රදාදිත් ඇතිව කල්පවගන් මුලිල්ලෙහි සමුපවිති දනාදී පුණ්ණසම්මා
 රයෙන් ජනිත ප්‍රඥප්දීපා ලොකයෙන් විගතාලක්ෂ මොහානුකාරය
 කරණකොටගෙන වෙදත්‍රයෙහි පරිතෙරව පැමිණි මහාකාන්තයන
 සඨවිර සම්මාපදයන්වගන්සේ විසින් සම්මානාමිතිවු පරම තරගමනි
 ර සුචිසුධකෙවල පරිපුර්ණ මනෝරමය සම්මත පයෝජනී ධර්මය ම
 නාම උද්ග්‍රහණ ධාරණාදිය පිණිස තදනුරූපව නිරූකති ශාසනය
 තැනුබැවින් ඒ නිරූකති ශාසනය සංකෘතයෙන් මනාව බෝධනය
 පිණිස සසාමායසීන් වගන්සේ විසින් කරණලද “කවචායනහෙද”

නම් ප්‍රකරණයෙහි ඉන්ද්‍රියවතා නමයකාරය ප්‍රකාශක “ ජිහ්මාගද්ධං ” යනාදී පූර්විකායාගෙන් පවත් කළායන හෙදය සම්බන්ධ නා ථාවන්ගේ සංකෘත අභිසංචයට මාගේ ඥාන ප්‍රමාණයෙන් ආරම්භ කරණු ලැබේ.

අහං කළායනසං හෙදං පවතති; යනු මෙහි ක්‍රියාකාරක පදසම්බන්ධයි.

කො පවතති? අහං පවතති; කිං පවතති? අහං කළායන සං හෙදං පවතති; කිං කළායනසං හෙදං පවතති? වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; කිං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? බ්‍රහ්ම වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; කිං විසිදං බ්‍රහ්ම වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? ජිහ්මාගද්ධං බ්‍රහ්ම වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; පුනරපි කිං වන්දිතා කළායන සං හෙදං පවතති? ධම්මං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; කිං විසිදං ධම්මං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? මොහවිධං සකං ධම්මං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; පුනරපි කිං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? සම්මං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; කිං විසිදං සම්මං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? උත්තමං සම්මං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; පුනරපි කිං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? කළායනං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති; කිං විසිදං කළායනං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති? වණ්ණිකං කළායනං වන්දිතා කළායනසං හෙදං පවතති;—යනු මෙහි වොදනා සහිත පරිභාසි.

ජිහ්මාගද්ධං යන පදය, බ්‍රහ්ම යන පදය, ධම්මං යන පදය, මොහවිධං සකං යන පදය, වන්දිතා යන පදය උත්තමං යන පදය, සම්මං යන පදය, කළායනං යන පදය, ච යන පදය, වණ්ණිකං යන පදය, සි කියා මෙසේ මේ ගාථා තොමෝ විභක්තානතපද විභාග වශයෙන් දසපදයකින් යුක්තවේ.

කළායනසං යන පදය, හෙදං යන පදය, අහං යන පදය, සප්පයොගං යන පදය, යථාරහං යන පදය, සොභා ජනානං යන පදය, අත්ථාය යන පදය, පවතති යන පදය, සමාසතො යන පදය, සි කියා මේ ගාථා තොමෝ නවපදයකින් යුක්තවේ. මේ පදවිනතා සංචණිතාවසි.

ජිහ්මාගද්ධං බ්‍රහ්මං මොහවිධං සකං ධම්මං, උත්තමං සම්මං

පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් සැකිපරිවේෂ්ඨ පසෙක; නාමපරිවේෂ්ඨ පසෙක; කාරකපරිවේෂ්ඨ එකෙක; සමාස්පරිවේෂ්ඨ එකෙක; ආබ්‍යානපරිවේෂ්ඨ සතරෙක; කිබ්බිබ්‍යානපරිවේෂ්ඨ පසෙක; උෞණාදි පරිවේෂ්ඨ එකෙකැයි මෙසේ පරිවේෂ්ඨ තෙවිස්සෙක් වෙයි—

සුත්‍රහෙදස වනාහි—

“සැකිමගිඑකපඤ්ඤාසං නාමමගි විසතමගෙවෙ,
අසාරසාධිකඤ්ඤාව කාරකෙ පඤ්ඤා තාලිසං.

සමාසෙ අට්ඨවිසඤ්ඤා වාසට්ඨි නභිතෙ මනං,
අට්ඨාරස සත්‍යාබ්‍යාතෙ නිතෙ සුත්‍රාසතමගෙවෙ.

උෞණාදිමගිව පඤ්ඤාසං ඤෙය්‍යං සුත්‍රපහෙදනො,
සබ්බං සමපිණ්ඩි භෞතානු ඡසතසතනති වෙවා ති, සි.

මේ සුත්‍රයේ මහාසාත්‍යායන සථවිරයන් වහන්සේ විසින් කරණලද්දහ. වෘත්තීය සංඝනාන්දනම් සථවිරයන්වහන්සේ විසින් කරණලදි. ප්‍රයෝගයන් (හෙවත් උද්‍යානරණයන්) බ්‍රාහ්මදහනනම් සථවිරයන් වහන්සේ විසින් කරණලද්දහ. න්‍යාසය විමලප්‍රීති සථවිරයන් වහන්සේ විසින් කරණලදි.

කියේ මැනො.

“කව්වානෙන කතොයොයො වුත්තිව සංඝනාන්දනො,†
පයොයො බ්‍රහ්මදහනනනායො විමල බුද්ධිනා”—සි.

මේ සුත්‍රසංඛ්‍යාව ප්‍රකෘෂ්ට සුත්‍රභා සමග ප්‍රමාණයයි.

බණවර වශයෙන් ගාථාපණසක් උනසැලකඤ්චරෙක් වෙයි. අපොකාර ප්‍රතිමණ්ඩිත සතරපදකෙනෙක් ග්‍රන්ථයෙක්වෙයි, නොහොත් දෙහිස් අසාරයෙක් ග්‍රන්ථයෙක් නම් වෙයි, දෙසිය පනස් ග්‍රන්ථයෙක් භෞතොත් අකාර අටදහසෙක් බණවරෙක් වෙයි; ඒ බව මෙසේ දක්වනලදි.

“බන්තිංසකකිර ගන්ථානං පඤ්ඤාස විස තමිච්ච,
භාණවාරොති සො වුත්තො අසිකකිර සහස්සකො”—සි.

ප්‍රයෝගහෙදයවනාහි සැකිහෙද නාමහෙද කාරකහෙද සමාස හෙද තභිතහෙද ආබ්‍යානහෙද කිතකහෙදවශයෙන් සත්වැදෑරුම්වේ—සැකිහෙදය වනාහි භෞත සැකිතුනෙක, ලොපසැකි තුනෙක,

† එනම් සසිසනාන්දනොති කවිසේ සාමිච්චනං, සි, විකා

ආදේශසකි තුනෙක, විකාරසකි දෙකෙක, දීඝිසකි දෙකෙක, හුස්ස සකිදෙකක; මෙසේ සකිහෙදය සතලොස් වැදැරැම්මේ—

ඉතිරිහෙද චිසකර ග්‍රන්ථබාහුලය හසින් මෙතෙක්හි නොදක්වමි. විකානසින් චිසකර දතයුතුයි.

“ජිතමාරාදිකං” යනාදි ගාථාවන්ගේ පද විග්‍රහ සංවණිකානා වනමි.

1 (ජිතිතංඛො ‘නි=ජිතො; මරහි වජ්ජති ‘නි=මාරො; ජිතො ව සො මාරොවා ‘නි=ජිතමාරො; ආදියති සමුදයො එතෙති ‘නි= ආදයො, ජිතමාරාආදයො යෙසංතෙ=ජිතමාරාදයො; තෙසස්සආත්ති ‘නි= ජිතමාරාදිකො තං—*සබ්බධමෙම බුද්ධත්ති ‘නි=බුද්ධො; තං-අථානුසිඨං පටිපජ්ජමානො සතෙත වතුසු අපායෙසු වට්ටදුනේ සුච අපතමානෙ කතා ධාරෙති ‘නි=ධමමො; තං—මුය්‍යානති සමපයුතනා ධමමා එතෙති නි=මොහො; විසෙසෙන ධංසති ‘නි= විධංසකො; මොහස්සා විධංසකො=මොහ විධංසකො; තං—තමොහති සමපයුතනාධමමා එතෙතා ‘නි=තමො; තමනං වා=තමො; උඨතො තමොයෙන සො=උතතමො; තං—සංසුට්ඨං කිංලසෙ හනති ‘නි=සංඝො; (අර්ථපුග්ගල සමුහො) තං—චණ්ණිතඛං පසංසි තඛ්ඛනාථං චණ්ණිතං; තං-කසි චණ්ණිජාදිති කචති දිපපති ‘නි=කච්චො; කච්චස්ස අපච්චං (පුතෙතා) කච්චායනො; තං—)

ජිතමාරාදිකං, ජයගන්නාලද දෙවිදුනාදි පඤ්චවිධ මාරයන් ඇත්තාවූ; බුද්ධාව, (සකලයෙය ධර්මය සමයම්භුඥානයෙන් කරතලාම ලකක්‍රමයෙන් අවබෝධකළාවූ) සමුදයාද; මොහවිධං සකං, අවිද්‍යා සංඛ්‍යාතඅකුසාරදුරුකරන්නාවූ; ධමමං, නවමොකොත්තර ශ්‍රීසධර්මයද; උතතමං, උඨරණය කරණලද තමසංඛ්‍යාත මොහය ඇත්තාවූ; හෙත් උතුම්ම; සමසංච, අපොය්‍යී පුද්ගල සමසයාද; චණ්ණිතං, බුදුන් විසින් චණ්ණිකා කරණලද්දවූ; කච්චායනං, (නිරුක්තිශා සත්‍යකාරක මහා) කාන්‍යායනා සඳ්විරූත්තද; චණ්ඩිනා, (හය ලොහ කුලාමාරාදින් විනිර්මුක්තව කායාදි මාරත්‍රයෙන් සසසා) වැද;

2 (කචති දිපපති ‘නි=කච්චො; කච්චස්ස අපච්චං පුතෙතා=කච්චායනො; කච්චායනස්ස ඉදං=කච්චායනං; තස්ස—හිඤ්ඤා එතෙතා

* “ජිතමාරාදයො යෙන සො= ජිතමාරාදිකො; සමායනො කප්පච්චයොති වදන්ති” යනු විකාසි.

- 3 කසිකම්මාදිනා බ්‍යාපාරෙහදිප්පති පොපිතා,
ඉති කම්මස්ස පුතොනාතු හස්සකම්මාසතො මනො.
- 4 පනතොවකන සත්මපි කම්මාසනහති සුසති,
කම්මාසනසිදං සත්ථං නිමිනාවචනස්ස නො.
- 5 සත්ථං අසම්මිං නොති සක්කිනාමසුච භාරණං,
සමාසං නභිනා ධ්‍යානං කිනකං උභණ්ණං ඉති.

ති=හෙදං උද්භරණං පන කිසුකි පකාරං කරොති 'ති=හෙදෙ; (පකාරො) තං— පසොගෙන සහයො වතනති 'ති= සප්පසොනො; තං—හෙදස්ස අනුරූපං පසොගං පසොගස්ස අනුරූපංවා හෙදං අරහති 'ති= අරහො; අරහස්ස හෙදස්ස පසොගස්සවා යථානුරූපං යථාරහං; පුණ්ණාති 'ති= සොතා; සොතාව සොතාව= සොතාරො; කිලෙසෙජනෙනති 'ති=ජනා; සොතාරොව තෙජනාවෙ 'ති=සොතු ජනා; තෙසං— අරති ගච්ඡති පවතනති 'ති= අනෙථා; තස්ස—ස මසනං—සමාසං; තතො—)

කම්මාසනස්ස, කාතෘයන සචරියන් වහන්සේගේ; සප්පසොගං උද්භරණ සංඛ්‍යාත ප්‍රයෝග සතීනවු; යථාරහං, ප්‍රයෝගාතීවු; හෙදං හෙදස; නොහොත් කම්මාසන හෙදස; සොතුජනානං අරොස, ශ්‍රවණාලය ජනගත්ව (මුඛ්‍ය ප්‍රයෝජන ආනුෂංගික ප්‍රයෝජන සංඛ්‍යාත ලෞකික ලොකොත්තර) ප්‍රයෝජනය පිණිස; සමාසතො, (නාතිසං නෛප නාතිපිසාරාව) චම්පසාකාරයෙන්; හෙවත් සංක්ෂෙපයෙන්; පවකඛාමි, ප්‍රසක්ෂාකෙරෙමි; (ප්‍රකාරයෙන් කියමි.)

3 යොපිතා, යම්පිතාකෛදතක්; කසිකම්මාදිනා බ්‍යාපාරෙන, කාසිකම්මාදිවු ව්‍යාපාරයෙන්; හෙවත් උත්සාහයෙන්; දිප්පති ඉති, දී ජනිමත් වන්නේනුසි; (සො, තෙතෙම; කම්මො, කම්මනම්); තස්ස කම්මස්සතු, ඒ කම්මයාගේ වනාහි; පුතොනා, පිත්තෙම; කම්මාසනොම තො, කාතෘයනයෙහි දන්තාලද්දේය.

4 ඉදං සත්ථං, මේ ධනසංඛිතත ශාස්ත්‍රය; කම්මාසනස්සඉති, කාතෘයනයාගේය යන; ඉමිනා වචනත්තො, මෙකී වචනාභිධෙත්; නොහොත් මේ වචනාස්ස හෙතුකොටගෙණ; තෙන ඵල, ඒකාතෘයන සචරියන් වහන්සේ විසින්ම; කතසන්මපි, කරණලද නිරුකති ශාස්ත්‍රයද; කම්මාසනං ඉති, කාතෘයන නිරුකති ශාස්ත්‍රයයි; සුසති, හැගේ; නොහොත් දතුසුතුයි—

6 සමාධිගතාහි සං නස්ථ දෙසොඤ්ඤාන මහාරං,
විසංකිතාවධිසනති සංකිතෙන පවුච්චති.

7 සරඛ්‍යඤ්ඤාන චුත්තානං සංකිතඤ්ඤාන වසාණධා,
සරසුචා බ්‍යඤ්ඤානෙසු විනිතා සරඛ්‍යඤ්ඤානා.

5 (අත්ථං සුචෙති පාකටං කුරාහී'ති=සත්ථං; අභිවිධා පකාරා ය සංසන්දායා වං අභිවිධං; සමාධිගතාහි එත්ථා'ති=සන්ධි; අත්ථං නමනති එත්ථා 'ති= නාමං; කිරියං කරොති නිප්පාදෙති එත්ථා 'ති= කාරකං; සමාසිද්ධතාහි එත්ථා 'ති= සමාසං, තෙසං අපච්චාදි අත්ථානං හිතං= තභිතං; විභතායො ආබ්‍යාසනාහි එත්ථා'ති=ආබ්‍යාසනං; සිසානංතිතං කරොති එත්ථා'ති- කීතං; කීතං එව කීතකං; උගණො ආදියසංසොඤ්ඤානෙ; උගණාදියසංස අත්ථි තසමිංවා විච්ඡන්ති'ති=උගණකං; ¶)

සත්ථං, ශාස්ත්‍රය; සන්ධිව, සන්ධිශාස්ත්‍රයද; නාමංච, නාමශාස්ත්‍රයද; කාරකංච, කාරකශාස්ත්‍රයද; සමාසංච, සමාස ශාස්ත්‍රයද; තභිතංච, තභිතශාස්ත්‍රයද; ආබ්‍යාසංච, ආබ්‍යාස ශාස්ත්‍රයද; කීතකංච, කීතක ශාස්ත්‍රයද; උගණකංච ඉති, (උගණප්‍රත්‍යය ආදිතොච ඇතිහෙති න් උගණකයෙහි කියනලද) උගණක ශාස්ත්‍රය දැනි කියා; අභිවිධං හොති, අච්චාදාරුමචේ; හෙවත් අප්‍රප්‍රකාරයෙහි දතයුතු.

6 තත්ථ, ඒ අච්චාදාරුමචු නිරුක්ති ශාස්ත්‍රය අනුරෙන්; (සන්ධි ශාස්ත්‍රයතම) වසිසංකිතා, වසුච්චිසිත්; අවධිගතාහි, ‡ (යමිසේ පුච්ච දෙකක් අතරක් විචරක් නොදක්වා) සටනාලාබෙද්ද; (එමෙන් සන්ධි කරණු කැමති ආවායායා විසින් දෙපදයන්ගේ) අනාරං, අතරක් (විචරයක්) අදෙසොඤ්ඤාන, නොදක්වා; යං, යමිකාරණයකින්; සමාධිගතාහි, සමිකකරණු ලාබෙද්ද; තෙන, ඒකාරණයෙන්; සන්ධි, සන්ධි යෙහි, පවුච්චති, කියනුලැබේ.

7 සරඛ්‍යඤ්ඤාන චුත්තානං, සරසුචා බ්‍යඤ්ඤාන සන්ධි වාක්ති සන්ධි සංඛ්‍යාතවු; සංකිතඤ්ඤාන වසා, සන්ධිත්තේද වශයෙන්; තිධා, තුන් පරිද්දෙක්වේ; සරසුචා, සරසන් කෙරෙහි හෝ; (සරසන් පරක ල්භි හෝ;) විනිතා, යමි සන්ධියක් කියන ලද්ද්ද; බ්‍යඤ්ඤානෙසු, බ්‍යඤ්ඤානෙන් කෙරෙහි හෝ; (බ්‍යඤ්ඤානයන් පරකල්භි හෝ) යමි සන්ධියක්

¶ ආදි සද්දසා ලොපං කතා එවං දඬබබං—යනු විකාසි;

‡ “වසිසංකිතාසිසනති ඉච” සිද, “ඉචාති උපමා වොදකො නිපාතො” සිද විකාසි.

- 8 ගාථා සුමුත්තානානන්ධං වාචාසිලිභිතායවා,
ලොසාගමං කරිකාන විහිතාමුත සංඝිකා.
- 9 සැබ්බවිතතං කිං සුඛං තඤ්ඤි නසං මුසානවෙ,
සෙසානේ කොපදමනො ඉදං නෙසං නිදසුනං.
- 10 ලොසා දෙසඤ්චොගාමා විනාගේ පනාති තථා,
දීඝරසභවසෙනාපි සංඝි සංගත විබාමනා.

කියන ලද්දේ; සරභසඤ්ඤා, ඒ ඤායකි හා බසඤ්ඤා සන්ධිනම් වෙත්.

ඉක්බිති වාතනිසන්ධි ලක්ෂණ දක්වනු පිණිස යසාවායීතෙම “ගාථා සුමුත්තානානන්ධං” යනාදිය කීහ.

8 ගාථාසු, ගාථාසාදස්ත් කෙසේහි; වුහති අනානන්ධං, වාතනිස නොපිරිහිම පිණිස; හෙවත් ඡඤ්ඤි පිණිස; (අන්ධ වුවහි එතායාති වුහති, යනු විග්‍රහයි; “ගරුලහු නියමො ගවෙවුහති” යි කියාද දක්වි) වාචාසිලිභිතායවා, වාක් සිලුටු තාවස පිණිස හෝ, ලොසාගමං කරිකාන, වණිලෝපස හා වණිගමයද කොට; (ලොපඤ්ච ආනමඤ්ච ලොසාගමං” යි නිව්වනස) විහිතා, කියනලද්දී; මුතසන්ධිකා, වාතනි සන්ධිනම්වි; (“සන්ධි එම සන්ධිකා” ස්වාසීයෙහි කප්‍රත්‍යයවුනැති)

ඒ තුන්සංඝිත්ව උදගරණ දක්වත්ව යසාවායීතෙම “සබ්බ විතතං” යනාදිය කීහ—

9 සබ්බ විතතං කිංසුඛං, සබ්බ යනුහා කිංසුඛ යනුද; තඤ්ඤි නසං මුසානවෙ, තඤ්ඤි නසං මුසානවෙ යනුද; සෙසානේකොපද මනො, සෙසානේකො පදමනො යනුද; ඉදං, මේ; නෙසං, ඒ ක්‍රීඩි සංඝිත්ව; නිදසුනං, නිදහිනයි; හෙවත්, උදගරණං. (“නිද්දිසියති එතෙනාති නිදසුනං” යි නිව්වනස; සවා+ඉධ; කිංසු+ඉධ; යි ඡේද්‍යකලකල්හි ස්වරපරවහිතිහෙයින් ස්වරසංඝිනම, තඤ්ඤි යන නැත, තං+හි; කියා ඡේද්‍යකලකල්හි බසඤ්ඤා පරවසිවිහෙයින් බසඤ්ඤාසන්ධිනම්වි; “සෙසානේකො අභිකරපදං” යි, කියනුතුනැති වාතනිසගේ නොපිරිහිම පිණිස අකාරයබදය ලොප්කොට “සෙසානේකොපදං” යි වුබැවත් වාතනිසන්ධිනමායි සේසි)

මෙසේ ක්‍රීඩිකාරයෙකින් සාමාන්‍ය සන්ධිදක්වා නැවත සන්වැ දැරුම් සන්ධිප්‍රහේදදක්වන්නේ ආවායීතෙමේ “ලොසාදෙසඤ්ච” යනාදිය කීහ.

14 මායං ත්‍යාගං සන්දෙසං ඔනමො බ්‍රහ්මාණාමනො,
තමහන්ති මහං නිගහතිතා දෙසන්ති විශ්‍රක්‍ෂානා.

15 අනිප්පගො පණවාති සත්තමොති ඥානති,
බ්‍රහ්මාණා නසිමස්සාති පුබ්බංගම් පරං මහං.

බ්‍රහ්මාණාලොපතො, බ්‍රහ්මාණාලොප වශයෙනි; (එවං + අස්සංගේ ය නතූන “ බ්‍රහ්මාණාව විසංකෂ්‍යාගො ” යන මෙයින් පුළු සකාර ලොප්ව එවංසතෙ කියාද; අහං + අහාරං, යනතූන මෙම පුත්‍රුරෙන් චුත්‍රණයෙන් පුළු ගකාර ලොප්ව අහාරාහාරං, කියාද බ්‍රහ්මාණාලොපය දක්වේ;) තාසාහං ඉති, තාසාහං, ඕ; නිගහතිතා ලොපං ඉති, නිගහතිතා ලොපයයි; විශ්‍රක්‍ෂානා, ශාස්ත්‍රයේ පණිතයා විසින්; මහං, දන්තාලදි; තාසං + අහං; යි, ඡේද්‍යව “ කිංචිලොපං ” යන්නෙන් නිගහතිතං ලා ප්ව තාසාහං, කියා සිතිය වූහයි දතයුතුයි.)

මෙසේ ලොපසකියෙන් ස්වරූපදක්වා ආදේශසකියෙන් උද්‍යරණ සහ ස්වරූපදක්වන්ට ආවාසීතෙම “ මායං ත්‍යාගං ” යනාදිය කිහි.

14 විශ්‍රක්‍ෂානා, නුවනූත්තයු විසින්; මායං ත්‍යාගං, මායං ත්‍යාගං යනු; සරාදෙසං, ස්වරාදේශ සකියයි; (මහං, දන්තාලදි;) ඔ නමො, ඔනමො යනු; බ්‍රහ්මාණො, බ්‍රහ්මාණාදේශ සකියයි; මනො, දන්තාලද්දේය; තමහං ඉති, තමහං යනු; නිගහතිතාදෙසං ඉති, නි ගහතිතාදේශ සකියයි; මහං, දන්තාලදි; (මායං යනගන්ති මෙ + අ යං කියාද; ත්‍යාගං යනගන්ති ගෙ + අහං කියාද ඡේද්‍යකොට “ ස මෙද න්‍යාසාදෙසො ” යන පුත්‍රුරෙන් දෙනන්තිම එකාරයින්ට ය කාරාදේශකොට ‘මායං ත්‍යාගං’ කියා සකිනිකුලයෙන් ස්වරාදේශ ස කිනිමිවේ; ඔනමො, යනතූන අව + නමො, යි කියා ඡේද්‍යකොට “ ඔ අවස්ස ” යන්නෙන් අවශබ්දයහට ඔකාරාදේශකොට සිතියවුබැවින් බ්‍රහ්මාණාදේශ සකිනිම; තමහං, යනතූන තං + අහං කියා ඡේද්‍ය කොට “ මද්‍යසර ” යන්නෙන් නිගහතිතාහට මකාරාදේශකොට සිතියවු හෙයින් නිගහතිතාදේශ සකිනිමැයි කියාද දතයුතුයි සේයි)

මෙසේ ආදේශ සකියට පිළිනිදෙසුන් දක්වා ආනම සකියට පිළිනිදෙසුන් දක්වන්ට යසාවාසීතෙම “ අනිප්පගොපණෙ ” යනා දිය කිහි.

15 අනිප්පගො පරොව ඉති, * (මෙහි ඉතිගබ්දය මඤ්ඤාදිසි

* “ ඉති සද්දෙ මරියා දමන්තො. ඉති සද්දෙන සහස්සනති පදං ස ඔහංගිතබ්බං ” යනු විකාසි —

**16 සරබාසනනොවෙව් වෙ වෙ පුබ්බා වින්තිසා,
නොපෙහි දහම්මවාදි විකාරෙහි වින්තිසා.**

එහෙයින්) අභිප්පායො පරො සහසං සි; සරාගමො ඉති, සවරාගම සන්ධිසි; සද්දාහි, හැගෙනුලැබේ; නසිංසා ඉති, නසිමසංසි; බ්‍යාසනො, බ්‍යාසනානම සන්ධිසි හැගෙනුලැබේ; පුබ්බංගමං, පුබ්බංගමං යනු; පරමමං, අන්‍යවූ නිගනිතාගම සන්ධිසි දන්තාලදි. (මෙහි අභිප්පායොපරො සහසං යනනන්ති අභිප්පායොපර + සහසං සි කියා ඡේද්‍යකොට “සමිබ්බාසනනො” යන පුත්‍රරෙන් මකාරාගමකොට පරොසහසං, සි කියා සිඛිස වුබ්බන් සවරාගම සන්ධිසි වේ; නසිමසං යනනන්ති න + ඉමසං, සි ඡේද්‍යකොට “සමදනන රත්තානමා” යන්නෙන් යකාරාගම සිඛිස වු බ්‍යාසනාගම සන්ධිසි වේ; පුබ්බංගමං යන තන්ති පුබ්බ + ගමංසි, ඡේද්‍යට “නිගන නිගනො” සි මෙයින් නිගනිතාගමකොට සිද්ධිය කලහෙයින් නිගනිතාගම සන්ධිසිමැසි දතයුතුයි.)

මෙසේ ආගමසන්ධියට උද්ගරණ දක්වා නැවත ප්‍රකාශි සන්ධි සහෙප්‍රහෙද්දක්වනට ආවාද්‍යතෙම “සරබාසනනොවෙව්” යනාදි ය කිහි.

16 සරබාසනනොවෙව්, සවරහා බ්‍යාසනන්තේ වශෙයන්ම; පුබ්බා වෙ වෙ, දීඝි හුස්ම සන්ධිත්තෙරෙන් පලමු වෙ වෙ යනනහු; විජානියා, දහසුත්තාහ; (තයො නයො යනාදි නිද්දේශ ගාථාවෙති ප්‍රථමකොට තිබෙන වෙවෙ යන මේ පදයෝදෙදෙන විකාර සන්ධිහා ප්‍රකාශි සන්ධියද සදහා කිබ්බන් ඒ සන්ධිහුද සවරහා බ්‍යාසනයන් ගෙවශෙයන් දහසුත්තාහු අවති; කෙසේද? සවරවිකාරය බ්‍යාසන විකාරයෙහි කියා විකාරසන්ධිය විප්‍රකාරවේ; සවරප්‍රකාශිය බ්‍යාසන ප්‍රකාශියෙහි කියා ප්‍රකාශි සන්ධියද විප්‍රකාරවේ) නොපෙහි දහම්මවාදි, නොපෙහිදහා, යන මේ ආදිය; විකාරොහි, විකාර සන්ධියෙහි; විජානියා, දතුසුත්තිය; (මෙහි නොපෙහි යන්නෙහි, න + උපෙහි සි කියා පදහෙද්දකොට උකාරයානට “සමිබ්බාසනනො” යන්නෙන් මකාරකොට නැනුබ්බන් සවරවිකාරනම් වේ, ඉදහං යනනැත ඉධ + අහං, කියා ඡේද්‍යකොට ධිකාරයානට “දෙබ්බසම” යන්නෙන් දකාරම සිබ්බු හෙයින් බ්‍යාසන විකාරනමැසි දතයුතු)

මෙසේ විප්‍රකාර විකාරසන්ධියට ප්‍රයෝගදක්වා විප්‍රකාර ප්‍රකාශි සන්ධියට ප්‍රයෝග දක්වනුයේ “සො ඉදනහු” යනාදිය කිහි.

- 17 කො ඉමහතු මනොපුබ්බං ගමානි පකති මනා,
විකාරෙ පකතිවෙව ඤාතුකාමෙන ඡිනිසා.
- 18 සනිද්දසා නිද්දසෙන වෙ වෙ පඤ චිනිනිසා,
සුඛිධානි සනිද්දසො මුනිවරෙ පානමනො.
- 19 සථිවිසනිද්දසො හොවාදි අනිද්දසනො,
දිසරස්ස පග්ගෙදමං ඤාතුකාමෙන ඡිනිසා.

17 කො ඉමං මනොපුබ්බං ගමා ඉතිතු, කො ඉමං මනොපුබ්බං ගමා යනු වනාහි; පකති මනා, ප්‍රකෘති සන්ධිසි දන්තාලදි; (කො ඉමං යනාදින ඉවණ්ණියාහව ලොපාදියක් නොව ප්‍රකෘතියෙන්ම සිටිගෙයිත් ස්වරූපානිසයිද, මනොපුබ්බංගමා යනාදින බ්‍රහ්මානාහව ලොපාදියක් නොව ප්‍රකෘතියෙන්ම සිටිගෙයිත් බ්‍රහ්මානා ප්‍රකෘතිය යද දතයුතුයි); විකාරොව, විකාරසන්ධියද, පකතිම, ප්‍රකෘතිසන්ධිය ද; එවං, මේ ප්‍රකාරයෙන්; ඤාතුකාමෙන, දන්තා කාමත්තයු චිත්ත; ඡිනිසා, දතයුත්තාහ.

මෙසේ මිත්‍රකාර මිත්‍රකාර විකාර ප්‍රකෘති සන්ධිත් දක්වා මිත්‍රකාර මිත්‍රකාර දිසිත්‍රස්ව සන්ධිත්ව පිළිනිදෙස් දක්වන්නේ ආවාසීතෙම “සනිද්දසා නිද්දසෙන” යනාදිය නිසා.

18 (නිද්දසානං=නිද්දසො; පඨමතරං ආදෙසං දිස්සති කරො නි‘නි=චානිද්දසො; නිද්දසෙනසහසො වතනනි‘නි=සනිද්දසො; න චි නිද්දසො එවංසානි අනිද්දසො, ආදෙසං අකාමා සුඛිවසෙන දිසරස්සානිති අනෙවා, තෙන සනිද්දසා නිද්දසෙන; යනු විකාරි) ස නිද්දසා නිද්දසෙන, සනිද්දසා අනිද්දසෙන; පරා, අනාගත දිසි සන්ධි හුස්වසන්ධිත්; වෙ වෙ, දෙදෙනෙක් දෙදෙනෙක්; විචානියා, දතයුත්තාහ; (සනිද්දසා දිසි සන්ධිය අනිද්දසා දිසිසන්ධිය නිසා දිසිසන්ධිහු දෙදෙනෙක්හා, සනිද්දසා හුස්වසන්ධිය අනිද්දසා හුස්ව සන්ධිය නිසා හුස්වසන්ධි දෙදෙනෙක්ද දතයුත්තාහුසයි සේසි.) සුඛිධානි, සුඛිධි යනු, සනිද්දසො; සනිද්දසො දන්තාලද්දේය; මුනිවරෙ, මුනිවරෙ යනු; පරො මනො, අනාගත අනිද්දසො දන්තාලද් දේය; (මෙහි සුඛිධි යනු “සුඛිධි” යන්නෙන් පුළුල්ව ලොප්ථ, “දිසා” යන්නෙන් පරිසර දිසිව සිටිමි, මේ සනිද්දසා දිසි සන්ධියට උදහරණය, මුනිවරෙ යනු “දිසා” යන්නෙන් දිසිව සිටිමි මේ-අනිද්දසා දිසි සන්ධියට උදහරණය.)

19 සථිවි, සථිවියනු; සනිද්දසො, සනිද්දසා නිද්දසා; (වෙති

20 සරෙහෙව සත් පුබ්බා එතනාවාචි පරාජයා, ආ
බ්‍යාසනාවා ගමාවාචි දිසරසාදිසමනවා.

යනම් “සෙබසාව” යන සුත්‍රය වේ; සාරප්‍රකාශි සුත්‍රය නම්, “සෙර
සවිච්ඡි” යන සුත්‍රය වේ; බ්‍යාසනා ප්‍රකාශි සුත්‍රය නම් “සරාසකාති
බ්‍යාසන” යන සුත්‍රය වේ; සතිදේශ දිසීසුත්‍රය නම් “දිස” “පුබ්බා
ව” යන මේ සුත්‍ර වේ; අනිදේශ දිසී සුත්‍රය නම්, “දිසං” යන සුත්‍රය
වේ; සතිදේශ ප්‍රසවසුත්‍රය නම් “එවාදිසසි පුබ්බාව උසො” “සා
සා චනෙතා උසො” යන මොහු දෙක; අනිදේශ ප්‍රාණ සුත්‍රය නම්
“රසං” යන මේ සුත්‍රය වේ; මෙසේ සතලොස් සුත්‍රයක නෙක් වෙනි
සි දත යුතුයි; මෙසේ සප්‍රයෝග හෙද දක්වා දැන් යෙථාක්ත සත්
වැදැරුම් සන්ධිත් කෙරෙහි ලොපගම දිසී ප්‍රසවයන්ගේ නය දක්ව
න්ට “සරෙහෙව සත් පුබ්බා” යනාදිය කිහි.

20 සරෙහෙව, අටවැදැරුම් ස්වරයන් කෙරෙන්න; නොහොත්
අටවැදැරුම් ස්වරයන් පරකල්නිම; ප්‍රියතා, ලොප්කරණ ලද්ද; පු
බ්බා සරා, පුච්ඡිකරයෝ; වාචි, සුසාවෙක් වෙහි; පරා, පරසාරය;
රමා, දෙපනසෙක්වෙහි; ආගමා, ආගමවන්නාවු; බ්‍යාසනාව, බ්‍යාසන
යෝද; වාචි, සුසාවෙක් වන්නාවු; දිසරසාදි සමනවා, දිසීප්‍රකාශි
යථාලාභ වශයෙන් වෙහි; ලාබෙන පරිද්දෙන් ගනන් ඇත්තාගසි
සේයි, මෙහි ආදි ශබ්දයෙන් ආදෙශවිකාර ප්‍රකාශිසන්ධිත් ගැණෙත්.

මෙහි භාවය නම්—පුච්ඡිකර ලොප්විය යුතු සත්තිත්‍ර පැමිණිකල්
හි අකාරයා පරව සිටියනම, එහි ලාබෙන පරිද්දෙන් අකාරය වූ පුච්
ඡිකරය ලොප්විය යුතුයි,

එසේම ආකාරය පුච්ඡිකරය නම් ඔහු ලොප්විය යුතුයි, ඉකාරය
පුච්ඡිකරය නම් එතැන්හි ඔහු ලොප්විය යුතුයි, ඒ ඒ තන්හි උකාර උ
කාර උභකාර එකාර ඔකාර පුච්ඡිකරය නම් ඒ ඒ තන්හි ඒ ඒ ස්වරයෝ
ලොප් විය යුත්තාවුයි; මෙසේ ස්වරයන් අටදෙනා අනුරෙන් අකාරය
පරව සිටි කල්හි ඒ ඒ තැන අකාරය ආකාරය ඉකාරය උකාරය උ
කාරය උභකාරය එකාරය ඔකාරය යන මේ අට දෙනම ලැබුන ලැ
බුන පරිද්දෙන් ලොප්විය යුතු බැවින් අකාරයා පරව සිටි කල්හි පුච්
ඡිකර වූ අකාරාදි අටදෙනම “සත්සරෙලොපං” යන සුත්‍රයෙන් ලො
ප්විය යුත්තව පෙනෙයි;

මේ නයිත්ම ආකාරයා පරකල්නි පුච්ඡිකර වූ අකාරාදි අටදෙ
නම ලොප්විය යුත්තාවු වෙහි; ඉකාරයා පරකල්නිදි පුච්ඡිකර වූ අකා

ආ පුබ්බා ජාතා=පුබ්බා; පරෙජාතා=පරා; වී; වී;

රාජ්‍ය අවදේනම ලොප්විය යුත්තානුවනි; ජිකාර උකාර ඌකාර එකාර ඔකාරයන් පරකල්පිත අවදේන ලොප්විය යුතුකෙයින් එකී එකී ස්වරයක් පරකල්පිත ස්වරයෙන් ලැබුනු ලැබුනු ප්‍රමේයවරයක් ලොප්විය යුතුබවට අනෙක් ස්වරය අයුතු බැවින් එකී එකී ස්වරයක් පරකල්පිත අවදේන ලොප්විය යුතු ප්‍රමේයවරයක් සුසුලුවෙන් වෙත; අකාරාදී උකාරයා කෙල්පවරකොට ඇති ස්වරයන් සදෙනා අතුරෙන් අකාර ප්‍රමේය කල්පිත පරස්වරය සිව් අකාර ආකාර ඉකාර ජිකාර උකාර ඌකාර යන මේ සදෙනා “ව්‍යාජන අසංඝා” යනුයුතුයන් ලොප් වෙති.

මෙසේ ස්වරයන් සදෙනා අතුරෙන් එකී එකී ස්වරයක් ප්‍රමේය සිව්කල්පිත පරස්වරය අකාරාදී සදෙනා ලොප්විය යුත්තානු බැවින්. එකී එකී ස්වරයට සදෙන සදෙන අනෙක කොට සහිතෙක් වෙති. එකාර ඔකාර දෙදෙනා ස්වරයා ස්වරයා ශ්‍රවණයෙන් අනාවයෙන් ඔවුන් ප්‍රමේය සිව්කල්පිත අවදේන ලොප්වෙති; මෙසේ ඒ ඒ දෙදෙනා කෙරෙන් නොහොත් ඒ ඒ දෙදෙනා කෙරෙන් පරවූ ස්වරයෝ සොළසෙක් ලොප්වෙති, පළමුකී සහිත සමග මේ සොළස එක අවුත්තෙන් දෙපනසෙක් වෙති, එකෙයින් පරස්වරයෝ දෙපනසෙක් ලොප්වන්නාහුය, * මෙසේම “සම්මදනනරලා වාග්මා” යන සූත්‍රයෙන් ආගම වන්නාවූ බ්‍රහ්මයෝ අවදේන එකී එකී ස්වරයක් පරකල්පිත අවදේන බැවින් ස්වර අවදේන පරකල්පිත සුසුලුවෙන් බ්‍රහ්මයෝ ආගමවෙති, දික්ඛුසව ආදිය සම්භව පරිද්දෙන් සංඛ්‍යාවය යන මෙහි දික්ඛවනාහි ස්වර දික්ඛ බ්‍රහ්ම දික්ඛ කියා විප්‍රකාර වෙති. ස්වරදික්ඛය ප්‍රමේයවර දික්ඛ පරස්වරදික්ඛය කියා විප්‍රකාරය.

* මෙහි මෙසේ කියැවේ නමුත් අනාගතයාගේ පරස්වර ලොප් සහිත දෙපනස දක්වන ලද්දේ මෙසේයි—

අකාරයා කෙරෙන්—ආ ඉ ජ උ ඌ එ ඔ, යනසතද
ආකාරයා කෙරෙන්— . ඉ ජ උ ඌ එ ඔ, යනසතද
ඉකාරයා කෙරෙන්—අ ආ ජ උ ඌ එ ඔ, යනසතද
ජිකාරයා කෙරෙන්—අ ආ — උ ඌ එ ඔ, යනසතද
උකාරයා කෙරෙන්—අ ආ — ඉ ජ එ ඔ, යනසතද
ඌකාරයා කෙරෙන්—අ ආ — ඉ ජ එ ඔ, යනසතද
එකාරයා කෙරෙන්—අ ආ ඉ ජ උ ඌ එ ඔ, යනසතද
ඔකාරයා කෙරෙන්—අ ආ ඉ ජ උ ඌ එ ඔ, යනසතද, ලොප්වෙත් යයි කියායි—

21 කාලවණ්ණබ්බසානෙ * සංඛිනාම නිසංඛිතෙ,
ගාථාසූ දුතිසන්නෙන නතිසාදිව කාලිකා.

අකාර ඉකාර උකාර යන ත්‍රිවිධ පූච්ඡවරයන් කෙරෙන් පරසවරවූ අකාරාදී සදෙන “වාසරො අසරුපා” යන සූත්‍රයෙන් ලොප්කල කල්හි, යථොක්ත පූච්ඡවරයන් තුන්දෙනාහට දීඝිය සම්භවන හෙයින්, ඒ ත්‍රිවිධ ප්‍රසවසවරයන් අතුරෙන් එකී එකී සවරයන් පරකල්හි අකාරාදී සදෙන ලැබුණු අනුමන් ලොප්වුනු කල්හි අකාරාදී සදෙනාගේ ලොපය හේතුකොටගෙන පූච්ඡවිධි ත්‍රිවිධ ප්‍රසව සවර යන්ට සවර සවර දීඝිය ලැබීමෙන් දීඝි අටළොසෙක් වෙති. දෙවිය් බ්‍රහ්මයන් පරකල්හි පූච්ඡ ත්‍රිවිධ ප්‍රසවසවරයන්ට දීඝිය සම්භවන හෙයින්, එකී එකී ප්‍රසව සවරයකට දෙවිය් සවර දීඝිය ලැබීමෙන් දීඝි සයානුවක් වෙති, පූච්ඡදීඝි අපරදීඝි බ්‍රහ්ම දීඝියන් එකතු කළ කල්හි එකසිය අටනිය් දීඝියෝසයි දනසුන්තාහ. † ප්‍රස්වය සයානු එක් වෙති. ‡ ආදෙශය හා විකාරය ගණන් වශයෙන් නොගත යුතු වේ. සම්භවූ පරිද්දෙනි, ප්‍රකෘතිය එනාහි සවර ප්‍රකෘති බ්‍රහ්ම ප්‍රකෘති වශයෙන් චිත්‍රකාරය; එසින් සවර ප්‍රකෘතියනම්- අටවැදෑරුම් සවර යන් කෙරෙහි අටවැදෑරුම් සවරයන්ට ප්‍රකෘතිසම්භවන හෙයින් තුණ් නකොට සවරයන්ට සුසෑටප්‍රකෘතියෙක් වෙති. බ්‍රහ්ම ප්‍රකෘතිය දෙසිය පනස්සයකැයි දනසුන්තාහ. සවරප්‍රකෘතිහා බ්‍රහ්ම ප්‍රකෘති හුද එකතුකලකල්හි තුන්සිය විස්සෙක් ප්‍රකෘති සත්ති වන්තානුය” යනු භාවයි.

මෙසේ උදෙස් කිරීමේ පිළිගිදෙස් වශයෙන් සංඛිතා ලකුණුද ක්වා අසංඛිතා ලකුණු දක්වන්නේ “කාලවණ්ණබ්බසානෙ” ය නාදිය කිහි.

21 කාලවණ්ණබ්බසානෙ, කාලවණ්ණබ්බසානෙහි; (කාල බ්බසාන වණ්ණබ්බසානෙහි යයිසේයි) සන්ධිනාම නිසංඛිතෙ, සංඛිතාකායනීති සම්භවොති; ගාථාසූ, ඡන්දානුරූපව කියනලද

* ‘බ්බසානෙ’ යද කියති.

† “අපර පන අංකාරසහ බ්‍රහ්මයනා තොග්ගිංස බ්‍රහ්මෝසු දීඝි සම්භවතො එකවතනාලියාධික සතදීඝාහි වදනාහි” යනුද විකා වචනයි—

‡ ඇතැම් ආවාදයකනෙකක් ප්‍රස්වසන්තිය එක්සියඅටනිය් වැදෑරු මියයිද කියති.

22 “සමබ්බසංඛාරා අභිච්චාති සද්දසංකප්ප පසංගි,
අභිච්චිකුඤ්ඤා දුක්ඛ ඵසමගො විසුඛිසා.”

23 “සකිං ඵච මහාරාජ සබ්බිකුඤ්ඤං සන්තං,
ඉච්චාදිසුච චෛත්තසු බ්බවසානං චිත්තිසං,

ගාථාවන්ති; දුතියනෙතන, දෙවෙනි පාදයාගේ අනන්ත අක්ෂරයක; තතියාදිච, තුන්වෙනි පාදයාගේ ආදි අක්ෂරයද; කාලිකා, කාලබ්බ වසානනම;

“කරොති ඵත්තා”නි=කාලං; නිරුත්තරික භෙදාරාමසං ලකාරං කතා ඵචං දට්ඨබ්බනති; චණ්ණිකානි අන්තං ඵත්තානා”නි=චණ්ණං; නිගහිතං, කාලඤ්ච චණ්ණඤ්ච=කාලචණ්ණං; සමාහාරවශෙන, මරියාද වසෙන අභිච්චිති ඵත්තා”නි=බ්බවසානං; කාලචණ්ණසංඛාර වසානං සංඛාරා”නි=කාලචණ්ණබ්බවසානං; කාලබ්බවසානං කාලනා රං නාම” යනු විකාසි—*

මෙසේ කාලචණ්ණ බ්බවසාන ලක්ෂණදක්වා ඔවුන් අනුරෝප කා ලබ්බවසානංව උද්ගරණ දක්වන්නේ “සමබ්බසංඛාරා අභිච්චා ති” යනාදිය නිසා.

22 මේ ගාථාවෙහි දෙවෙනි පාදයාගේ අනන්තවනනාම පසංගි යන පදයක තුන්වෙනි පාදයාගේ මුලවන්තාම අභි යන පදය දෙවෙනි පාදය තුන්වෙනි පාදයෙහි පාදවශයෙන් කාලනාමිත බැ වින් “පසංඛාරන” කියාගත් “පසංගි” කියාගත් “පසංගාරාථ” කියා ගත් “පසංගිථ” කියාගත් සංහිතාකායසීය සමානොපච්චි, භෙවත් නොසැලේ.

මෙසේ කාලබ්බවසානංව උද්ගරණ දක්වා චණ්ණබ්බවසාන ඤ්ච උද්ගරණ දක්වන්ට “සකිං ඵච මහාරාජ” යනාදිය නිසා.

23 සකිං ඵච මහාරාජ සබ්බිකුඤ්ඤං සන්තං, සකිං ඵච මහාරාජ සබ්බිකුඤ්ඤං සන්තං යන; ආදිසු, මේ ආදිතනති; ච චණ්ණන, නිගහිත සංඛාරාන චණ්ණයෙන්; බ්බවසානං, බ්බවසාන ය; චිත්තිසං, දත්තසුභි; (මේ ගාථාවෙහි සකිං ඵච යන මෙහි චණ්ණ සංඛාරාන නිගහිතය අනන්ත බැවින් සංහිතාකායසීය නොවේ.

* ටි අභිච්චිති අනන්තං කරොති”නි=බ්බවසානං, ටි අභිච්චිති අනන්තං කරණංවා=බ්බවසානං; භාවිතේ සුප්පට්ඨයො, ඵත්ත ටි අ චාති උප්පට්ඨයො, ධාතු අනන්තො අත්තං ජනිතනා උප්පට්ඨයො සොභාමානි—යනුද විකාසි—

24 පුරුෂයෙකුගේ හිමිකම් හිමිකරු සුදුසුකම් සහිතව, ආදායම් සම්ප්‍රදායයෙහි සහිතව.

සමස්තය: සමස්තය: සමස්තය: -

000

25 අනෙකුත් සමස්තයන් සුදුසුකම් සහිතව, එම සමස්තයන් සහිතව.

මෙහි කතාරය කෙරෙහි ඉතාමත් පරවේදී ඉතාමත් කෙරෙහි නිශ්චිතය පරවේදියෙකි. නිශ්චිතය කෙරෙහි එකාරය පරවේදී වියේවෙයි එහෙයින් ඉතාමත් හා ඉතාමත් මධ්‍යයෙහි නිශ්චිත අනන්ත බැවින් “සුදුසුකම් සහිතව” යන සුත්‍රයෙන් ඉතාමත් සමස්තයන් ‘සමස්තය’ නිසා හෝ ‘සමස්තයෙහි’ යන්නෙන් ප්‍රචලිත ලෝපයෙන් ‘සමස්ත’ නිසා හෝ “විශේෂ අසරු” යන්නෙන් පරවේදී ලෝපයෙන් ‘සමස්ත’ නිසා හෝ “සුදුසුකම් සහිතව” යන්නෙන් දිශිකාව ‘සමස්ත’ නිසා හෝ “විශේෂ සුදුසුකම් සහිතව” යන්නෙන් එකාරයෙන් විශේෂයෙන් ‘සමස්ත’ නිසා හෝ සංවිතානාදීන් නොවන හෙයින් මේ විශේෂයන් විශේෂයන් නැමැති යනු හැකි.

මෙහි සමස්තය සුදුසුකම් සහිතව කාලයන්හි බලවත්වීමෙන් විශේෂයන් අසරුයෙන් දක්වා සමස්තයන් අනුරූපව ප්‍රාණි නාව දක්වන්නේ ආදායම් හෝ “සුදුසුකම් සහිත” යනාදිය කිහිපයකි.

24 අනෙකුත් පුරුෂයෙකු, මේ සමස්තයන් කාලයෙන් නොවන වශයෙන් සමස්තයන් සහිතව; අනෙකුත්, මේ; සුදුසුකම් සහිතව, හිමිකරු පාසා සුදුසුකම් සහිතව; විශේෂයෙන්, විශේෂයෙන් සම්ප්‍රදායයෙන් සමස්තයන් සහිතව; සුදුසුකම් සහිතව, සුදුසුකම් සහිතව වෙනත් හිතවෙමවා; සි, (නිසා ප්‍රාණි නිකාය)

උදාහරණයක් සහිතව සමස්තයන් සහිතව.

මෙහි ඉතාමත් සාමාන්‍යයෙන් සුදුසුකම් සහිතව දක්වා දැන් නාමයෙන් දක්වන්නේ ආදායම් හෝ “අනෙකුත්” යනාදිය කිහිපයකි.

25 යනි, (හෝ අනෙකුත් දැන් පුරුෂයෙකු යනාදි) යම් පදයකි.

26 එක්වැනිත් රුළුහින. වසෙහි දුටුබිං මින,
ප සුකුලික නිසාදි හාසින. කුංසුප්පිකමිං.

27 නාම නාම. සබ්බනාම. සමාස. කුචිතං නම,
කිතනාමනරි ඩි කුචි නාම. සෙවෙලික මින.

ත්; අත්. නමනරි, අනිකුමද්ද; වා, නොනොත්; නාමෙනි, වා
ව්‍යභාවයෙන් නමවද්ද; ඉති, එහෙයින්; (නො අයො ඉති පුරසො
ගතාදි ඒ පදයෝ) නාමානි, නාමෙන් නම්වෙන්; එවං, මෙපරිද්දෙ
ත්; කුමනභාවෙන, නමනභාවයෙන්; කුමං, කුමක්; එකවිධංම
තං, එක්ප්‍රකාරයෙහි දන්තාලදි—

මෙසේ නාමශබ්දයට වදනෙ සුක්කන් පුද්ගලවශයෙන් විප්‍ර
කාරයකින් විග්‍රහයක්වා විශේෂත්වයෙන් දක්වන්නේ ආ
වාදයිනෙම “එක්වැනිත් රුළුහින” යනාදිය කිහි.

26 එක්ව, මේ එකවිධනාමයෙහිද; අනිත් රුළුහින. වසෙ
හි, අනිත් රුළුහිනගේ වශයෙන්; (අත්. අනුගත්තො පවනනනි
'නි=අනිත්; රුළුහින සමාපොපෙති'නි= රුළුහි යනු විග්‍රහයි;)
දුටුබිංමින, නාමය විප්‍රකාරයෙහි දන්තාලදි; පංසුකුලිකනිසාදි, පං
සුකුලිකනාම නිසානාමාදි උදහරණයෙන්; යථානාමං, පිළිවෙළ
ත්; හෙවත් අනිත් රුළුහිනාමානුරූපව; හාසිතං, කිසිනලද්දේය.
තං යනු පක්‍ෂානන්විසයයි; (මෙහිදක්වන්නලද අනිත් රුළුහි යන විප්‍ර
කාරනාමයන්ව උදහරණයෙන්—“පංසුකුලිකො” යනු අනිත් නාම
යෙහි, කුමක්හෙයින්ද? අනිත් නාමයෙහි නාමයෙහිති, පංසු
කුලංධාරෙති'නි=පංසුකුලිකො, මෙ ආදි, අනිත් නාමයෙන් අනි
ත් නම්, 'නිසෙසා පුංසුකා. යනාදිය දැකිනම්, ආවත්හෙයිද? කිසි
විග්‍රහඅපිසකට අනුවභොගොස් උපමා වශයෙන් නැමෙන හෙයින්

මෙසේ අනිත් රුළුහි වශයෙන් විප්‍රකාර නාමයක්වා පදවශයෙ
න් පසුවප්‍රකාර නාමය දක්වන්නේ ආවාදයිනෙම “නාමනාම. ස
බ්බනාමං” යනාදිය කිහි.

27 නාමනාමං, නාමනාමය; නොනොත් සුඛනාමයද; සබ්බ
නාමං; සාමාන්‍යනාමයෙහි කිසිනලද සම්බන්ධයද; සමාසං, සමාස
නාමය; හෙවත් අනෙකුත් පදයන්ගේ සංයෝගනාමයද; තද්ධි
තං, තද්ධිතනාමය; පොච්ඡ පදභාෂ්‍යාන්තර්ග්‍ය සංයෝගනාමයද;
තථා, එසේම; කිතනාමං, කිතනාමය; හෙවත් ධාතුප්‍රත්‍යය සං

- 28 සාමුහිකඤ්ච පච්චෙකං විකප්පඤ්ච සංසොධිකං,
සමබ්බිකං පටිපකකං නාමනාමං ජරාමනං.
- 29 සාමුහිකං සට්ඨපචා පච්චෙකං කඨචෙද්දංසා,
විකප්පොච දිසානාලො කණ්ණසප්පො සංසොධිකො.
- 30 සමබ්බිකොනානමාදි පටිපකොකා කිසාදසො,
සප්පසොගානි නාමානි පණ්ණිගොති චිත්තිකා.

කෙසෙත්තං යදාපි; ඉති, මෙසේ; හෙවත් මේ හෙතෙමන්; විකප්පඤ්ච, නාමරූපණන්දන්තා පණ්ණිගායන් විසින්; නාමං, නාමය; පඤ්චවිධං, පඤ්චකාරයයි; මනං, දන්තාලද්දේය.

මොවුන් අතුරෙන් නාමනාමයාගේ විශේෂලක්ෂණ දක්වන්නා වූ ආචාර්යයාගේ “සාමුහිකඤ්චපච්චෙකං” යනාදිය නිත.

28 සාමුහිකඤ්ච, සාමුහිකනාමයද; පච්චෙකං, පච්චෙකනාමයද; විකප්පඤ්ච, විකප්පනාමයද; සංසොධිකං, සංසොධිකනාමයද; සමබ්බිකං, සමබ්බිකනාමයද; පටිපකකං, පටිපකනාමයද; නාමනාමං, නාමනාමය; නොහොත් සුද්ධනාමය, ජරාමනං, ජීවිතයදෙකින් දන්තාලදි. (‘සමුදායො ඵතස්ස අත්තිකම්මො විජ්ජති’ති=සාමුහිකං; පටිවිසුං ඵකො අසමමසො සසමෙව චිත්තති’ති=පච්චෙකං; පරමත්තො අවිජ්ජමානත්තං විකප්පති විතකකති’ති=විකප්පං; සංසොගො අස්ස අත්තිකම්මො විජ්ජති’ති=සංසොධිකං; සමබ්බිකස්ස අත්තිකම්මො විජ්ජති’ති=සමබ්බිකං; පටිවිජ්ජමානොවෙත පකකති පච්චෙකති’ති=පටිපකකං; යදා, විකාසී)

මෙසේ සපරිද්දකින් නාමනාමය දක්වා දන් ඔවුන්ටම උද්ගරණදක්වන්නා වූ ආචාර්යයාගේ “සාමුහිකං සට්ඨපචා” යනාදිය නිත.

29 සට්ඨපචා, සට්ඨපංචා යනාදිය; සාමුහිකං, සාමුහිකනාමය නම්, කඨචෙද්දංසා, කඨචෙද්දංසා යනාදිය; පච්චෙකං, පච්චෙකනාමය නම්; දිසානාලො, දිසානාලොයනාදිය; විකප්පොච, විකප්පනාමයද වේ; කණ්ණසප්පො, කණ්ණසප්පොයනාදිය; සංසොධිකො, සංසොධිකනාමය නම්.

30 ගොනමාදි, ගොනමො යනාදිය; සමබ්බිකො, සමබ්බිකනාමය නම්; කිසාදසො, කිසාද්දො යනාදිය; පටිපකොකා, පටිපකනාමය නම්; සප්පසොගානි නාමානි, උද්ගරණසහිත වේදිකාර නාමයන්; පණ්ණිගොති, පණ්ණිගායනාදිය; චිත්තිකා, දහසුන්ගාහුය,

- 31 පසොගවනනං චචනං ගුණසුච්ඡා පමාණිකං,
සබ්බසබ්බංදිසාච්ඡා සංඛ්‍යාකාලනාදිදසධා.
- 32 පසොගවනනං සං නං හි තුඤ්ඤාමනචචනං නථා,
නිල පීනං ගුණොනාම සුච්ඡාකතර කතමං.
- 33 අප්පංථොකං පමාණනු සබ්බසබ්බෙ ගරමමනං,
දිසාසුරිතා අපරාම දිශ්‍යසාදි අවජ්‍යා.

සාමාන්‍යලක්ෂණ වශයෙන් එකවිධවූ සමීනාමයදක්වා විශේෂ ලක්ෂණවශයෙන් දසවිධ සමීනාමය දක්වන්නාවූ ආවාසීතෙමේ “පසොගවනනං චචනං” යනාදිය කිහි.

31 පසොගවනනං, ප්‍රසොගවනන සමීනාමයද; චචනං; චචන සමීනාමයද; ගුණ, ගුණසමීනාමයද; ප්‍රච්ඡා, ප්‍රච්ඡාසමීනාමයද; පමාණිකං, ප්‍රමාණිකසමීනාමයද; සබ්බසබ්බං, සබ්බ සබ්බ සමීනාමයද; දිසා, දිශාසමීනාමයද; අවජ්‍යා, අවසරාසමීනාමයද; සංඛ්‍යා සමීනාමයද; කාලනා, කාලසමීනාමයද; දසධා, සමීනාමය දස වැදෑරුම් වේ; *

මෙසේ විශේෂවශයෙන් සමීනාමයාගේ දශප්‍රභේදය දක්වා ඊට උදහස් දක්වන්නාවූ ආවාසීතෙමේ “පසොගවනනං සං නං හි” යනාදිය කිහි.

32 සං නං, සංතංයනාදිය; පසොගවනනං, ප්‍රසොගවනන සමීනාමයනම; (හි යනු විසතරාඨියෙහි නිපාතයෙක) තුඤ්ඤාමන, තුඤ්ඤ අමන යනාදිය; චචනං, චචන සමීනාමයනම; නථා, එසින් අන්‍යවූ; නිලපීනං, නිලපීතංයනාදිය; ගුණො, ගුණසමීනාමයනම; කතරකතමං, කතරකතමං යනාදිය; ප්‍රච්ඡා, ප්‍රච්ඡාසමීනාමයනම.

33 අප්පං ථොකං, අප්පං ථොකංයනාදිය; පමාණං, ප්‍රමාණ සමී

* සමීනාමය අනව්‍යය සමීනාමය අව්‍යය සමීනාමයෙහි විවිධවේ; අනව්‍යය සමීනාමනම-සබ්බා. සා. සා. යනාදි ශබ්දසමූහයකි; අව්‍යය සමීනාමනම සියලු අව්‍යය නිභිතයකි-මෙමකිහි ශබ්දසාරාඨි ජාලනියෙහි.

“සබ්බතමං චිධාමුත්තං අනව්‍යයසුදු හෙදතො,
අබ්‍යය තඨිතං සබ්බං අබ්‍යයනනි පවුච්චති.
අනබ්‍යයං සබ්බතමං සබ්බාසාසා දයොමනා,
සබ්බිකාමාන චිධාමුරා සද්දසාලෙ සාසාසිලනා”-සී.

- 34 එකං චෙතිචතුසංඛ්‍යා කාලනු අනිතාදසො, 10
දසංඛ්‍යාබ්‍යාපි සප්තසොනා වින්තිසා.
- 35 ලිනං අපාකටං අඛං ලිඛාමස නිතිවා, 11
ලිඛං නාමනති විසෙසසං නාමං ලිඛංගි සාදිසං.
- 36 සාසාව ඉඤ්ඤාලිඛං යොසො පුල්ලිඛංචච, 12
සං නං නපුංසකංචති නිසිං ලිඛංලකංචනං.

නාමයනම්; (තු යනු නිපාතයි) ඉතරං, ඉතරං යනාදිය; සංඛ්‍යා සංඛ්‍යා, සංඛ්‍යාබ්‍යාපි සම්භාවයනම්; පුරිතාපරාව, පුරිතා අපරා යනුද; † දිසා දිසා සම්භාවයනම්; දිසරසාදි, දිසරසාසනාදිය; අවනා, අවනා සම්භාවයනම්.

34 එකං චෙතිචතු, එකං චෙතිචතු යනාදිය; සංඛ්‍යා, සංඛ්‍යා සම්භාවයනම්; අනිතාදසො, අනිතාදිය; කාලං, කාලසම්භව මංගම; (තු යනු පුදපුරුණයෙහි වේ) සප්තසොනාබ්‍යාපි නාමනති, සප්තසොනා සම්භාවයන්; දසංඛ්‍යා, දසපරිද්දකින්; විජානිසා. දනුගුත්තාශ්‍රය.

මෙසේ ඔව්වර්ගදෙකින් නාමයදක්වා දන් නාමලිඛන ප්‍රාතිපදික ශබ්දයන්ගේ සදාභාවය දක්වන්නේ ආවායගිතෙමේ “ලිනං අපාකටං අඛං” යනාදිය යිහ. ¶

35 ලිනං අපාකටං අඛං, ලිනම් අප්‍රකට අවයවය; (ලිඛනම්) වා, නොහොත්; ලිනං ගමයනිති, ලිනභාවයට පමුනුවනුයි (ලිඛන නම්); ලිඛං, ලිඛනය; නාමනති, නාමයයි; විසෙසසං, දනුගුත්තේය; නි, යම්හෙයකින්; ලිඛං නාමං සාදිසං, ලිඛනය නාමය සමානවේද එකෙහිති; (නාමය ලිඛනයෙහි දනුගුත්තෙහි සේයි.)

විග්‍රහ අස්ථිවශයෙන් එකවිධිවූ ලිඛනයදක්වා විශෙෂ ලක්ෂණ වශයෙන් ලිඛනයෙන් ත්‍රිවිධාකාරය දක්වන්නේ ආවායගිතෙම “සාසාව” යනාදිය යිහ.

36 සාසාව, සාසායනුද; ඉඤ්ඤාලිඛං, ඉඤ්ඤාගේ ලිඛනය; භෙවත් සත්‍රිභාවකය නම්; යොසො, යොසායනු; පුල්ලිඛං එවම;

† ‘වසඤ්ඤා සම්මිණ්ණිකංචා, වසඤ්ඤානි දනුගුත්තං උනානාදයො සම්මිණ්ණිකා’ යි විකා.

¶ ‘ආවරියාපන සමාස නිකිත කිතනෙදති නබ්‍යෙදදිපනියං විකිතානානා ඉධිතාමිදිපනියං නිදිනානිති දසංඛ්‍යා’ යි විකා

37 ආවර්ණිකයෙහි ලිහිණි නොමිනනිකාබවසමුප්පන්නං,
වචෙජාදණ්ඩව නොමිනණි සිරිවසින්නාමනො මනනා.

38 ක්‍රියාණිග්ගුණං යාදිවස්සන්නවා චතුරිඛිධං,
පාවනොව අසොකාණි නො මිණිණිව නිසාදයො.

පුරුෂවාවසමවේ; හෙවත් පුල්ලිනුව නමි; යං තං, යං තං යනු; නපුංසකංවෙති, නපුංසකවාචනාදද්‍රයි; ලිහිණිකාබව, ලිහිණිකාබව ය; නිවිධං, ත්‍රිවිධවේ; (මෙහි 'යායා' යන ශබ්දයෙහි සත්‍රිලිඛිතයට උදාහරණය; 'යොනො' යනු පුල්ලිහිතයට උදාහරණය; 'යංතං' යනු නපුංසකලිහිතයට උදාහරණයයි.)

මෙසේ ත්‍රිවිධලිහිතයෙන් දක්වා දුන් ත්‍රිවිධලිහිතයන් අතුරෙන් එකී එකී ලිහිණියකට ලභ්‍යමාන ප්‍රභේද දක්වන්නේ ආවායෂිකම 'ආවර්ණිකයෙහි' යනාදිය නිසා.

37 ආවර්ණිකයෙහි, ආවර්ණිකලිහිතයද; ලිහිණිකං, ලිහිණිකලිහිතයද; නොමිනනිකං, නොමිනනික ලිහිතයද; අබිවච්ඡමුප්පන්නං, අබිවච්ඡ මුප්පන්නලිහිතයද්‍රයි ලිහිතයචතුර්විධ වේ; වචෙජා, වචෙජාකියාද; දණ්ඩව, දණ්ඩකියාද; තෙවිණ්ණා, තෙවිණ්ණාකියාද; සිරිවසින්නාමනො, සිරිවසින්නාමනො කියාද; මනනා, උදාහරණ පිණිස දන්තාලද්දේය; (මෙහි 'චෙජා' යනු ආවර්ණිකලිහිතයට උදාහරණය; අවජායමනා උපාදයපවනනං=ආවර්ණිකං; 'වචෙජා' අපමා බලිවද්දේ' යනාදියයි; 'දණ්ඩ' යනු ලිහිණික ලිහිතයට උදාහරණය; ලිහිතං උපාදය පවනනං=ලිහිණිකං; 'දණ්ඩ' සිති විණා මිණාණි' යනාදියයි; 'තෙවිණ්ණා' යනු නොමිනනික ලිහිතයට උදාහරණය; නිමිත්තං භාරණං උපාදයපවනනං=නොමිනනිකං; 'තෙවිණ්ණා' භලිකයෙකු' යනාදියයි; 'සිරිවසින්නාමනො' යනු අබිවච්ඡමුප්පන්නලිහිතයට උදාහරණය; අබිවච්ඡ මුප්පන්නං කතා සමුප්පන්නං ලිහිතං=අබිවච්ඡමුප්පන්නං; 'සිරිවසින්නාමනො' යනාදියයි.)

38 වා, නොහොත්; ක්‍රියා, ක්‍රියානිමිත්තක ක්‍රියාලිහිතය; ඡති, ඡතිනිමිත්තක ඡාතිලිහිතය; ගුණං, ගුණනිමිත්තක ගුණලිහිතය; යාදිවස්සං, යාදිවස්සනලිහිතයයි; ඉති, මේ හෙතෙයින්; චතුරිඛිධං, චතුර්විධවේ; පාවනොව, පාවනොයනුද; අසොකා, අසොකායනුද; රාජා, රාජායනුද; තෙවිණ්ණා, තෙවිණ්ණායනුද; නිසාදයො, නිසාදය නාදිය උදාහරණවෙන්; (මොවුන් අතුරෙන් 'පාවනො' යනු, ක්‍රියා නිමිත්තක ක්‍රියාලිහිතයට උදාහරණය; ගලණපවනාදිකං ක්‍රියාපවිච්ඡ

- 39 සාමසූදාගුණ කිහිනීම ඔපපාතික නොඑවා,
මහාසමමතො තෙවිජ්ජා තෙමියො චන්දිමාදිකො.
- 40 නිලිගෙහසෙට්ඨකමෙකසා චතුපසහෙදභාවතො,
වාදසපහෙදංලිඛනං පණ්ඩිතෙහි විජිනිසං.
- 41 තස්සා ඉප් උලා ඔති ජබ්බිධා ඉප්පියනානො,
අභා ඉප් උලා ඔති පුල්ලිමෙහා සත්තධාමතො.

පවත්නා ලිඛනං=ක්‍රියා; ‘අසො’ යනුද ‘රාජා’ යනුද ජාතිනිමිතක ජාතිලිඛනයට උදහරණය; ජාති. පටිච්චපවත්නා ලිඛනං=ජාති, තෙවිජ්ජා’ යනු ගුණලිඛනයට උදහරණය; ගුණ. පටිච්චපවත්නා, ලිඛනං=ගුණ; ‘නිසො’ යනු සාදිච්ඡන්දලිඛනයට උදහරණය; යායා ඉප්පාඅපි තාතං අත්තනො රුපිං පටිච්චපවත්නා ලිඛනං=සාදිච්ඡන්ද;)

39 අඑවා, නොහොත්; සාමසූදා, සාමාන්‍ය ලිඛනවශයෙනු; ගුණ, ගුණලිඛනවශයෙනු; කිහිනීම, කිහිනීමලිඛනවශයෙනු; ඔපපාතිකතො, ඔපපාතිකලිඛනවශයෙනු; චතුර්ථිධවේ; මහාසමමතො තෙවිජ්ජා තෙමියො චන්දිමාදිකො, මහාසමමතො තෙවිජ්ජා තෙමියො චන්දිමා යනාදියයි.

(‘මහාසමමතො’ යනු සාමාන්‍යලිඛනයවේ; ‘තෙවිජ්ජා’ යනු ගුණලිඛනයවේ; ‘තෙමියො’ යනු කිහිනීමලිඛනයවේ; ‘චන්දිමා’ යනු ඔපපාතික ලිඛනයවේ;)

මෙසේ ආවර්තකාදිවශයෙන් ලිඛනහෙදය දක්වා දැන් යථෝක්ත ප්‍රහෙද ඇති ත්‍රිවිධලිඛනයන්තෙරෙහි ලභ්‍යමානභාවය දක්වන්නේ ආවායයිතෙම “නිලිගෙහසෙට්ඨක මෙකසා” යනාදිය කිහි.

40 නිලිගෙහ, ස්ත්‍රිපුංකපුංෂක යන ලිහිත්‍රයඅනුරෙන්; එකමෙකසා, එකක් එකක් හුලේ; නොහොත් එකී එකී ලිහියතට; චතුපසහෙදභාවතො; (ආවර්තක ලිහිකතෙමිතනික අධිච්ච සමුපපාන වශයෙන් එමලිහය) සිව්සිව ප්‍රහෙදබැවින්; වාදසපහෙදං ලිහා, වාදසප්‍රහෙදඇති ලිහය; පණ්ඩිතෙහි, පණ්ඩිතයන් විසින්; විජිනිසං, දතයුත්තේය.

මෙසේ ආවර්තකාදි චතුර්ත්වයෙන් ලිහනෙදදක්වා දැන් අන්‍යයන්ගේ වශයෙන් එමලිහා දක්වන්නේ ආවායයිතෙම “තස්සා ඉප් උලා ඔති” යනාදිය කිහි.

41 තස්ස, ඒ ත්‍රිවිධලිහයන් අනුරෙන්; ඉප්පියනානො, ස්ත්‍රි

42 නපුංසකොපිනථොව ඛිත්තනොපි නිලිඛිතො,
ආවඤ්ඤාදිහෙදෙන අනතහෙදෙ විජ්ඣිතො.

43 ආකාශෙ ඉ ඊ උ ඌ නි පඤ්චා ඉඤ්ච සත්තනො,
අ ආ ඉ ඊ උ ඌ චෙති ඡඤ්චිකා පුලලිභිතා මනො.

44 අ ඉ උ ඉති නිනෙව නපුංසකො විජ්ඣිතො,
ආවඤ්ඤාදි හෙදෙන ඡපඤ්ඤාසාති වුවවරො.

ලිභානතවශයෙන්; ආ ඉ ඊ උ ඌ මිනි, ආකාරානත ඉකාරානත ඊකාරානත උකාරානත ඌකාරානත ඔකාරානතයයි; ඡඤ්චිකා, භවිප්‍රකාරයකින්වේ; අආ ඉ ඊ උ ඌ මිනි අකාරානත ආකාරානත ඉකාරානත ඊකාරානත උකාරානත, ඌකාරානත ඔකාරානතයයි; පුලලිභිතා, පුලලිභිය තෙම; සත්තනොමනො, සත්පරිද්දෙකින් දන්නා ලද්දේය.

42 නපුංසකොපි, නපුංසක ලිඛිතයද; නථොව, එපරිඤ්ඤාත්ම සත්පරිඤ්ඤාකින් දන්නාලද්දේය; ඛිත්තනොපි, නිග්ගහිතානතයද; නිලිඛිතො; තුන්ලිඟුඇත්තේය; හෙවත් නිග්ගහිතානතය තුන්ලිඟු වට සදාචරත්තේය; ආවඤ්ඤාදි හෙදෙන, ආවඤ්ඤාලිඛිතාදි හෙදෙයන්; අනතහෙදො, අනතහෙදයතෙම; විජ්ඣිතො, දතයුත්තේය.

(නිග්ගහිතානතය හා සමග සක්‍රීයාවකය සත්ප්‍රකාරවේ. පුරුෂ වාචකය අභිප්‍රකාරවේ. නංපුමක වාචකයද අභිප්‍රකාරවේ. මෙසේ ලිඛිතයම තෙව්නි ප්‍රහෙදවේ? ආවඤ්ඤාදි චතුෂ්කය හා සමග ගුණිත වූ කල්හි පදයානු ප්‍රහෙදයෙක්වේ. මේ අර්ථයම වශයෙනි නියමවශයෙන් ක්‍රීඩා චතුෂ්කයෙහි දෙසියසැත්තැයක් ලිඛිතහෙදයෝ වෙති යි දතයුතු.)

මෙසේ තමන්ගේ ඊෂ්ඨාචයෙන් රූපසිඛිතය දක්වා ශබ්දානිති නය දක්වන්නේ ආවාග්ගිතෙම “ ආකාශෙ ඉ ඊ උ ඌ නි ” ය නාදිය කීහ.

43 ආකාරො ඉ ඊ උ ඌ ඉති, ආකාරානත ඉකාරානත ඊකාරානත උකාරානත ඌකාරානතයයි; ඉඤ්චසත්තනො, සක්‍රීයත්තන වශයෙන්; පඤ්චා, පස්පරිද්දෙකින් වේ. අ ආ ඉ ඊ උ ඌ මිඉති, අකාරානත ආකාරානත ඉකාරානත ඊකාරානත උකාරානත ඌකාරානතයයි; පුලලිභිතා, පුලලිභියතෙම; ඡඤ්චිකා මනො, භවිප්‍රකාරයයි දන්නාලද්දේය.

44 අ ඉ උ ඉති, අ ඉ උ යන; තීනි එව, තුනෙක්ම; නපුංසකො, නපුංසකවාචකය. හෙවත් නපුංසකානතයයි; විජ්ඣිතො, දතයු

45 නපුංසකම්පි පුමංච කඛා අට්ඨසට්ඨිනිචි,
එකෙවදනති අනනානංගගෙනබ්බං විජ්ජනා.

46 ඡපඤ්ඤාසංසංචිච මාධිකා නවුනිජිනා,
නාසෙනද්දිපකෙ රූපසිඬ්ඨිසංච සථාරහං.

ත්තේය, ආචරිතාදි හෙදෙන, ආචරිතාදි හෙදයෙන්; ඡපඤ්ඤාසා
නි චුච්චරෙ, සප්තසෙකායි කියනුලැබෙන්

(මෙසේ ආචරිතාදි චතුෂ්කයෙන් ගුණිතකොට අනන්තයේ ස
ප්තසෙක් වෙති. මේ වනාහි සථොකත ත්‍රිවිධ චතුෂ්කයන් අතුරෙ
න් එකෙක් එකෙක් අභියමවශයෙන් ගෙන කියනලද්දේය. නියම
ය වනාහි ත්‍රිවිධ චතුෂ්කයන්ගේ ගුණිත වශයෙන් එකසිය සැට අ
ටෙක් අනන්තයේ වෙති යනුභාවයි.)

මේ ප්‍රකාරයෙන් රූපසිඬ්ඨිතය හා නාස නසද දක්වා නාසට්
කා නස දක්වන්නාවූ ආචාර්යීතොම “නපුංසකම්පි පුමංච” යතාදි
ය කීහ.

45 නපුංසකම්පි, නපුංසකචාවකයද; පුමංචකඛා; පුලුච්චවමෙ
න්, අනන්තයක්කොට (ගත්කල්හි) අට්ඨසට්ඨිනිචි, සැටඅටෙක්යයිද;
එකෙ, සමහර ආචාර්යීකෙනෙක්; වදනති, කියති;(මෙසේ)අනනානා,
අනන්තයන්; විජානනා, ශාස්ත්‍රඥයාවිසින්; ගගෙනබ්බං, ගතයුතුය;
නොහොත් දුනගතයුතුය.

(මේද සථොකත ත්‍රිවිධචතුෂ්කයන් අතුරෙන් එකී එකී චතුෂ්ක
යක් අභියමවශයෙන් ගෙනකියන ලද්දේය, නියමයවනාහි සැටඅට
චතුෂ්ක වශයෙන් ගුණිතකොට අනන්තයේ දෙසිය සතරක් වන්
නානුය.)

දූන් ත්‍රිවිධාකාරයන්ගේ මතය නිෂමනභාවා දක්වන්නාවූ ආචා
ර්යීතොම ඡපඤ්ඤා සට්ඨසට්ඨිච” යනාදිය කීහ.

46 සථාරහං, සථානුරූපව (නොහොත් සංඛිතාවූ පරිද්දෙන්);
නාසෙ, නාසයෙහි (හෙවත් මුඛමතනදීපනීයෙහි); ඡපඤ්ඤාස, අ
නන්තයේ සප්තසෙකායි කියාද; නද්දිපකෙ, මුඛමතනදීපනීටිකාවෙහි;
අට්ඨසට්ඨිනිචි, සැටඅටෙක්කායි කියාද; රූපසිඬ්ඨිං, රූපසිඬ්ඨියෙහි; වා
සිකා නවුනිචි, දෙසානුවක්ද; ඊරිනා, අනන්තයේ කියනලදහ;

මෙසේ සප්තසෙකනාමහෙදය දක්වා දූන් නාමප්‍රකරණයෙහි වා
නනිය සමකච කිමැන් යනපදයට අභිලක්ෂණ දක්වන්නාවූ ආචා
ර්යීතොම “චුතතිගහනු කිමැන්හති” යනාදිය කීහ.

- 47 ව්‍යවිසන්ත, ක්‍රමස්ථානී පුළුන්තබ්බසු විසුච,
පරං සතිපිකානාන පුබ්බන්ත සමබ්බකං කරෙ.
- 48 පුබ්බං සතිපිකානාන පරමසි සමබ්බකං කරෙ.
තිසුපි වෙච සතිපි එකංව සමබ්බකං කරෙ.
- 49 නාමවචන පුසෙසුන නමනං නාමනං හවෙ,
කාමාරානසුච විසෙසුනං සංසරනොනා කාමා හවෙ.

47 ව්‍යවිසන්ත, සුත්‍රවෘත්තියෙහි වනාහි, ක්‍රමස්ථානී, ඉති, ආලප තෙහි ක්‍රමස්ථානී යනාදියෙහි මෙන් කුමක් පිණිසදැයි කියා; පුළුන්ත බ්බසු, විවාරිතයුතු වූ; විසුච, දෙයහසක් ඇති කල්හිද; පරංසතිපි කානාන, පරාගත විද්‍යමානකොට ඇතිකල්හිද; පුබ්බන්ත සමබ්බකං කරෙ, පුළුන්තබ්බක කරන්නේය.

48 පුබ්බං සතිපිකානාන, පුළුන්ත විද්‍යමානකොට ඇතිකල්හිද; පරමසි සමබ්බකංකරෙ, පරාගත සමබ්බක කරන්නේය; තිසුපි, ත්‍රිවිධ අග්‍රන්ත වෙත් ත්‍රිවිධවිවාරිත ඇති සුත්‍රවෘත්තියෙහිද; වෙසතිපිකානා න, අභවයම විද්‍යමානකොට ඇතිකල්හිද; එකංව සමබ්බකං කරෙ, එකක්ව සමබ්බක කරන්නේය; (මෙහි “ආලපනෙසිගසෙසුනා” යන සුත්‍රයෙන් ගසංඥාකිරීමට ‘ආලපනෙ’ යනු පුළුන්තයයි. හෙවත් ගසංඥ වට පලමුවෙනි හෙතෙවි. ‘සි’ යනු පරාගතයි, ගසංඥාකිරීමට පරාගත බාහ්‍ය සිවිහකතියහා පුළුන්තසංඛ්‍යාත ආලපනෙ යන්න හෙවත් අභ්‍යන්තරයෙහිද ඇතිකල්හි ගසංඥාවට අභ්‍යන්තරයෙහිද පරාගතයෙහිද සිවිහකතිය ඇතිනමුත් පුළුන්ත ආලපනයාගේ අභාවයෙන් ගසංඥානොවෙයි කියා සමබ්බක කටයුතුය, ත්‍රිවිධාගයන් ඇති සුත්‍රවෘත්තියෙහි දෙකක් විද්‍යමානව ඇතිනම් තව එකක් පමණක් සමබ්බක කරනට ඕනෑබවයි.

හේ මෙසේද, “සංසා සෙවකවචනෙ සුච” යන සුත්‍රවෘත්තියෙහි සංසා ආදෙශ විභක්තියාදෙශයන් ඇත්තේ නමුත් එකවචනයාගේ අභාවයෙන් ඉකාරාදෙශ නොවෙයි කියා සමබ්බක කටයුතුය. ප්‍රථමානි නිසාගවු සංසායනා දෙශහා එකවචනයද ඇත්තේ නමුත් විභක්තියා දෙශයාගේ අභාවයෙන් ඉකාරාදෙශ නොවෙයි කියා සමබ්බක කටයුතුය යනු භාවයි.)

කව්‍යාසන්තහෙද ග්‍රන්ථකාරක ආයුෂ්මත් යසාවායාර්තෙම ප්‍රතින තොකරණලද තණ්හාප්‍රතිශ්‍ය ඇතිබැවින් තමාගේ නාමග්‍රන්ථ හෙද, හුරුපව ප්‍රාචීනා කරන්නේ “නාමවචන පුසෙසුන” යනාදියකින.

49 භවාභවෙ, කාමලොක රූපලොක දෙකි; සාසරනොනා,

**40 ලිහිල්වන පුද්ගලයෙකු ලිහිල්වන පාකටො හවෙ,
ලිහිල්වනකථනොව සත්‍යාසිල ගෙවසා.**

සප්තසොත්තං නාමහෙදං සමන්තං

මම නැවත නැවත සැරිසරන්නෙමි; නාමවන පුද්ගලයෙකු, නාම හෙදයප්‍රකාශකරණලද භූමිකාවක් හෙතුකොටගෙන, ස්වාචාරාතං, සහපත් ආචාර ඇති; (වසන නිපාතය) විකල්පය, නුවනැත්තන්ගේ; නමනං, නැමීමද; නාමනං, නැමීමද කරන්නෙක්; හ වෙ, වෙමිවා.

50 ලිහිල්වන පුද්ගලයෙකු, ලිහිල්වන ඇති ලිහිල්වන පුද්ගලයෙකුකරණලද භූමිකාවක් හෙතුකොටගෙන; ලිහිල්වන පාකටො හවෙ, ගුණානුකූල පුද්ගලයෙකු ඇත්තෙක් වෙමිවා; ලිහිල්වන කථනොව, අත්‍යන්තරයෙන් ප්‍රකාශ ව්‍යාප්තිය කරන්නෙක්ද වෙමිවා; සිලනෙ ජසා, සිලානුභාවයෙන්; සත්‍යා, සත්‍යවත් වෙමිවා.

(මම අත්‍යන්තර නමනකල්හි දුරාවාරවූ සමිති සිංහලයෙක් නමත්ව නොකැමැත්තෙමි, ස්වාචාරඇති කටයුතුකොටයුතු නිසා පණ්ඩිතයන්ට නමත්ව කැමැත්තෙමි. අත්‍යන්තර විසින් මම නමනු ලබන්නෙමිද දුරාවාරවූ සමිති සිංහලයෙකෙක් විසින් නමනු ලබන්නට නොකැමැත්තෙමි. ස්වාචාරඇති පණ්ඩිතයන් විසින් ම නමනු ලබන්නට කැමැත්තෙමි. මාගේ ඒ කැමැත්ත නාමය ප්‍රකාශ කළාට භූමිකාවක් හෙතුකොටගෙන සමුච්චිවෙමි. යම් අතීතයක් අනුන්ට මහෝත්සාහයෙන් අතීතය සැකයකට ධාරණ වින්‍යාසයද වශයෙන් ප්‍රකටවේද විවෘතවේද සුන්‍යාභිමුඛවේද එබඳු ගමිතර ගුණානුකූල මාගේ නුවනින් දක්නාලද මානුෂ්‍යත්ව මට ප්‍රකටවේවා. අනුන්විසින්ද ලිහිල්වන පුද්ගලයන් විවාරණ ලද්දේද විවාරණයෙහි විසඳීමට සමත්වෙමිවා. මෙසේ ප්‍රතිප්‍රතිචාරයෙන් කාරණාවන්ට කාරණාවූ විප්‍රලාභයට පැමිණි සමාජයෙන්ද සමන්විත වෙමිවා. ඒ සමාජසම්පන්න භාවයද අතින් කාරණයකින් නොව සිලානුභාවය හෙතුකොටගෙනම වේවා. මාගේ ඒ ජප්පාවද මෙම භූමිකාව හෙතුකොටගෙන සමුච්චිවේවායිකියා ප්‍රාණිකා කරණලද්දේය සනුභාවයි)

සප්තසොත්තං නාමහෙදං සමුප්පන්නං කරණං ලදි.

**51 නිප්පාදෙති පදසොසො ගමනපච්චාදිකං,
ඉති සො කාරකො නාමකාරකඤ්ඤාති භිනිසො.**

**52 කාරකභ්‍යා ක්‍රියාසෙව සතනිමුඛොන කාරකං,
දබ්බං ධාන්තූ පචාරෙන තද්ධාරණ භාවතො.**

**53 සද්දෙපි අක්ඛාරෙන කාරකොති පවුච්චති,
එවං නිප්පාදකතොතන කාරකොක විධං භවෙ.**

මෙසේ සප්‍රයෝග නාමහෙදය දක්වා දැන් සප්‍රයෝගවූ කාරක හෙදය දක්වන්නේ ආවායගීතෙම ප්‍රථමකොට කාරක ශබ්දයට විග්‍රහ දක්වනට “නිප්පාදෙති පදසොසො” යනාදිය කිහි.

51 යොපදෙවො, යම් පද්‍යාදියෙක් නෙම; ගමන පච්චාදිකං, ගමනපච්චාදිය; හෙතිත් ගමනපච්චාදි ක්‍රියාව; නිප්පාදෙති, නිපදවාද; ඉති, එහෙයින්; සො, ගෙනෙම; කාරකොනාම, කාරක නමැති; කාරකඤ්ඤාති, කාරකලක්ෂණ දන්නන් විසින්, නොහොත් කාරකාථි දන්නන් විසින්; භිනිසො, දතයුත්තේය.

කතීනාතෙම වනාහි සියලු ක්‍රියාවන් ව්‍යාපාරව ප්‍රධානව නිපදවන්නේය. කථී කරණ සම්ප්‍රදාන අපාදන ආධාර යන කාරක පස විශේෂෙන් ක්‍රියාව ව්‍යාපාරතොට අප්‍රධාන වශයෙන් නිපදවන්නේය. ඒ බව කියනලදි.

“කභ්‍යා සබ්බ ක්‍රියාබ්‍යාපි සෙසං කම්මාදිපඤ්චකං,
විසෙස ක්‍රියා බ්‍යාපිති කාරකං දුට්ඨං මතං.”යි.

මෙසේ කාරකශබ්දයට විග්‍රහදක්වා යන්නියම කාරකයයි කැමතිවනු ලැබේනුයි දක්වන්නේ “කාරකභ්‍යා ක්‍රියාසෙව” යනාදිය කිහි.

52 ක්‍රියාය, ගමන පච්චාදි ක්‍රියාවගේ; කාරකභ්‍යා, නිෂ්පාදකභාවය හෙතුකොටගෙන; සතනි එව, ශතනියම; මුඛොන, ප්‍රධානවශයෙන්; කාරකං, කාරකනම්; දබ්බං; ද්‍රව්‍යය; තද්ධාරණ භාවතො, ඒ ශක්තියට ආධාර භාවයෙන්; ධාන්තූපචාරෙන, ස්ථානී උපවාරයෙන් කාරකනම.

මෙසේ ශක්ති ද්‍රව්‍යසංඛ්‍යාත අභිමානේ කාරක භාවයදක්වා ශබ්දයාගේද කාරකභ්‍යා දක්වනට ආවායගීතෙම “සද්දෙපි අක්ඛාරෙන” යනාදිය කිහි.

53 සද්දෙඅපි, ශබ්දයද; අක්ඛාරෙන, අක්ෂරාරයෙන්; (අභිමාන

**54 කතනා සබ්බක්‍රියාබ්‍යාපි සෙසං කම්මාදි කාරකං,
විසෙස ක්‍රියා බ්‍යාපිති කාරකං දුට්ඨං මනං.**

**55 කතනු කම්මංව කරණං සම්පද්‍යනම්ථාපරං,
අපාද්‍යනක්ඛ ඔකාසං කාරකං ජබ්බිධං මනං.**

භිපදවීමට කාරණා හෙයින්ගසි සේසි) කාරකයෙහි පවුළුවනි, කාරකයෙහි කියනුලැබේ; එම, මෙසේ; නිපදාදකතෙතන, ගමනපව නාද්‍යභී නිෂ්පාදක භාවයෙන්; කාරකං, කාරකය; එකවිධිංතවෙ එකප්‍රකාර වන්නේය.

. මෙසේ නිෂ්පාදක ලක්ෂණ වශයෙන් එකප්‍රකාරයදක්වා ප්‍රශංසා වශයෙන් චිත්‍රකාරය දක්වන්නේආවායැයිනම් “කතනා සබ්බක්‍රියාබ්‍යාපි” යනාදිය කීහ.

54 කතනා, කථිකාකාරකය නෙම; සබ්බක්‍රියාබ්‍යාපි, සියළුකාරකයන්ගේ ක්‍රියාවන් ව්‍යාප්තව කරන්නේය; හෙවත් සියළුකාරකයන්ගේ ක්‍රියාවන්ට ප්‍රධානවේ; සෙසං, සෙසු; කම්මාදි කාරකං, කම්මාදි පස්දෙන; විසෙස ක්‍රියාබ්‍යාපිති, විශේෂවූ ක්‍රියාවන් පවත්නාදේහැයි නොහොත් සවිකීය සවිකීය ක්‍රියායෙහි ව්‍යාප්තව එයට ප්‍රධානවන්නේනුයි; (මෙසේ) කාරකං දුට්ඨං මනං, කාරකය චිත්‍රකාරයෙහි දන්නාලද්දේය;

මෙහි භාවයනම්. කථිකාකාරකය වනාහි කථිකානුගේ ක්‍රියාව ද කම්මයපිලිබඳ ක්‍රියාව ද කරණ කාරකය පිලිබඳ ක්‍රියාව ද සම්ප්‍රදානය පිලිබඳ, ක්‍රියාව ද අපාද්‍යනය පිලිබඳ ක්‍රියාව ද ආධාරය පිලිබඳ ක්‍රියාව ද සිත මේ චිත්‍රකාර ක්‍රියාව කරන්නේය. කථිකාකාරකයෙන් පිටත් අනික් කම්මාකාරක කරණකාරක සම්ප්‍රදාන කාරක අපාද්‍යන කාරක ආධාරකාරක යනමේ පස්දෙන සවිකීය සවිකීය ක්‍රියාවෙහි ව්‍යාප්තය. අන්‍යක්‍රියාවෙක්හි ව්‍යාප්තනොවෙයි; මෙසේ ක්‍රියාබ්‍යාපන අබ්‍යාපන වශයෙන් කාරකය චිත්‍රකාරවෙයි. එහි කම්මාදි කාරකපස සකම්මකාදී ක්‍රියාවෙහි ව්‍යාප්තවෙයි, අකම්ම ක්‍රියාවෙහි ව්‍යාප්තනොවේ. කතානෙම සකම්මකාකම්මාදි සියළු ක්‍රියාවෙහි ව්‍යාප්තවෙයි; කථිකා විරහිත ක්‍රියාවෙක්හම කිසිකලෙකත් නොම ඇතිවෙයි යනු භාවයි.

මෙසේ ක්‍රියාබ්‍යාපන අබ්‍යාපන වශයෙන් චිත්‍රකාර කාරකය ද ක්වා නානාශක්තිවශයෙන් දක්වන්නට “කතනුකම්මංව කරණං” යනාදිය කීහ.

55 කතනු, කථිකාකාරකයද; කම්මංව, කම්මකාරකයද; සම්පද්‍ය

56 කතනාව දුට්ඨොහොති වුතතා වුතන වසෙනව,
පඨමෙන සුතොතා වුතොතා අවුතොතා නතිසෙනව
පුට්ඨො ගවුජති මග්ගං ගරුලෙන හතො නාගො.

57 සංගෙහුකම්මකතනු වසෙන නිට්ඨො හවෙ,
දනොතා කරොති කාරෙති කුසුලො හිජ්ජනෙසං.

නං, සම්ප්‍රදන කාරකයද; අථාපරං, ඉක්බිති; අපාදනං, අපාදන
කාරකයද; ඕකාසං, ආධාරකාරකයදැයි; කාරකං, කාරකය; ඡන්ඩි
ධංමතං, මවිප්‍රකාරයයි දන්තාලද්දේය.

මෙසේ නාමවශයෙන් සවැදැරැම් කාරකයදක්වා ඒ මවිවිධකා
රකයෙන් පලමුකොට කතීතාහුගේ විශේෂභෙද දක්වන්ට “ක
තනාව දුට්ඨො හොති” යනාදිය කිහි.

56 වුතතා වුතන වසෙනව, උත්තකතීතා අනුත්ත කතීතාහුගේ
වශයෙන්ද; කතනාව, කතීතාතෙමේද; දුට්ඨොහොති, චිත්‍රකාරවේ;
පඨමෙන සුතොතා, ප්‍රථමා විභක්තියෙන් සුක්තවුයේ; වුතොතා, උ
ත්තකතීතාතමවේ; නතිසෙන, නාතිසා විභක්තියෙන් සුක්තවුයේ;
අවුතොතා, අනුත්ත කතීතාවේ; උදහරණ දක්වන්ට පුරිසො යනා
දිය කිහි.

මෙහි “පුරිසො මග්ගං ගවුජති” යනු කතීතාහු ප්‍රථමා විභක්තියෙ
න් සුක්තවු කල්හි උත්තකතීතාවට උදහරණය. ‘ගරුලෙන හතො
නාගො’ යනු කතීතාහු නාතිසා විභක්තියෙන් සුක්තවුකල්හි අනුත්ත
කතීතාවට උදහරණය.

මෙසේ වාච්‍යවශයෙන් කතීතාහුගේ භෙදදක්වා දන් සවහාවභෙ
ද වශයෙන් දක්වන්නේ ආවායසීතෙම “සංගෙහු කම්මකතනු”
යනාදිය කිහි.

57 සංගෙහු කම්මකතනු වසෙන, සංගතීතා ගෙහුකතීතා කම්ම
කතීතා යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; තිට්ඨො හවෙ, කතීතා කාරක
ය නෙම ක්‍රිඩිබ්බේ; උදහරණතම—දනොතා කරොති, දනනතෙමේ
කම්මයනෙරෙ; (දනොතාකරොති යනු සංගතීතාට උදහරණය.) කා
රෙති, † රජතෙම දනනසාලවා කම්මයකරවා; (මෙහි කාරෙති යනු
හේතුකතීතාවට ක්‍රියාවයෙදු නියායි.) කුසුලො සංථව භිජ්ජනෙ, කු

† “රාජාදනනං කම්මං කාරෙති, දනනසං දනෙනතවා කම්මං
කාරෙති” සි. විකා.

58 කමමංහි දුට්ඨං හොති චුත්තා චුත්ත වසෙනව,
ඔදනො පච්චතො දනෙතා කටං කරොති ත්‍යාදිකං.

59 නිබ්බතනි * විකතිස්සතනි හෙද කමමං නිධාමතං,
රථං කරොති ක්‍යාපෙති ත්‍යාදිවචං නමස්සති.

සුලඝනෙම තෙමෙම බිඳේ; (කුසුලොසයං හිථනෙයනු කමිකතීච උදහරණය; මෙහි කමිසනෙමෙම කතීචතහෙසින් කමිකතීතමි වී.) යමෙක් තෙම ප්‍රයොජනයක්නුගේ උත්සාහ රහිතව තමා ප්‍රධානව ක්‍රියාව නිපදවාද හෙතෙම සංකතීය නම; යමෙක් වතාහි ක්‍රියාහිඡ්පතතියට කතීචුවක්හට ප්‍රයොජනවේද හෙතෙම හෙතුකතීතම; යමෙක්තෙම තෙමෙම ක්‍රියාවත් කෙරේද තෙමෙම කමින් වේද හේ කමිකතීතම.

මෙසේ කතීය හෙද දක්වා කමිහෙදයන් අතුරෙන් උත්තානුකතකමිහෙදය දක්වන්ට “කමමංහි දුට්ඨං හොති” යනාදියකිහ:

58 කමමංහි, කමිසවතාහි; චුත්තා චුත්තවසෙනව, උත්තකමි අනුකතකමි වශයෙන්ද; දුට්ඨං හොති විප්‍රකාරවේ, උදහරණතමි—ඔදනො පච්චතො දනෙතා කටං කරොති ඉති ආදිකං, ඔදනො පච්චතො දනෙතා කටං කරොති යනාදියයි. (මෙහි ‘ඔදනො’ යන කමිස ප්‍රථමා විකත්‍යන්ත හෙසින් උත්තකමිතම, ‘කටං’ යනතැන කමිස විනිසා විහත්‍යන්ත හෙසින් (අනුක්ත කමිතම).)

මෙසේ චුක්තානුක්ත වශයෙන් කමිහෙද දක්වා දෑත් සමහාව වශයෙන් යමාක්ත කමිහෙදයාගේ ප්‍රහෙද දක්වන්නේ “නිබ්බතනි විකතිස්සතනි” යනාදිය කිහ.

59 නිබ්බතනි විකතිස්සතනිහෙද, නිවිතීයකමි විකතීකමි ප්‍රාජන් කමිහෙදයෙන්; කමමං, කමිස; නිධාමතං, ත්‍රිවිධාකාරයකින් දන්තා ලද්දේය. උදහරණතමි—රථං කරොති, රථංකරොතිකියාද; කඩං ක්‍යාපෙති, කඩංක්‍යාපෙතිකියාද; ආදිවචංනමස්සති, ආදිවචංනමස්සති කියාදවේ; (මෙහි ‘රථං කරොති’යනතන්හි ‘රථං’ යනුනිවිතීයකමිස නම; ‘කඩං ක්‍යාපෙති, යන්තෙහි ‘කඩං’යනු විකතීයමිතම, ‘ආදි වචං නමස්සති’යන්තෙහි ‘ආදිවචං’ යනු ප්‍රාජනිකමිසනමැයි දතයුතු)

* “යං කමමං කතතුබ්‍යාපාරෙන නිප්පාදියතෙතං කමමං හි ස්සතනි කමමංතාම ” යන්නෙන් ‘නිප්පතනි’ යි” විකාවායසීයන්ට අභිමත බවපෙනේ,

60 සත්‍යාසන්න ජනනානං චසෙන නිබ්බන්ධනි ද්‍රව්‍යා,
මානාපුත්තං විජයසිති පුඤ්ඤං සුඛං ජනෙතිදං.

61 පරිච්චන්තා පරිච්චන්තකාරණා විකෘති ද්‍රව්‍යා,
කරොතිකඛං අභාරං සුවණ්ණං කථනං කරෙ.

මෙසේ 'රථං කරොති' යන්නෙන් එක් ප්‍රකාරයකින් නිව්භිතාස කමය දක්වා විශේෂවශයෙන් ඒ නිව්භිතාසකමයාගේ විප්‍රකාරය දක්වන්නේ "සත්‍යාසන්න ජනනානං චසෙන" යනාදිය කිහිපයකි.

60 නිබ්බන්ධන, නිව්භිතාසකමය; සත්‍යාසන්න ජනනානං චසෙන, සත්‍යාසන්න අසත්‍යාසන්නයන්ගේ වශයෙන්; ද්‍රව්‍යා, දෙපරිද්දෙකින් වේ; (සත්‍යාසන්නනම් විද්‍යමානස ඉපදවීමය, අසත්‍යාසන්නනම් අවිද්‍යමානස ඉපදවීමයි.) මානා පුත්තං විජයසිති, මානා පුත්තං විජයසි යනුද; පුඤ්ඤං සුඛං ජනෙති, පුඤ්ඤං සුඛං ජනෙති යනුද; ඉදං, මේ නිදර්ශනයයි.

(මෙහි 'පුත්තං' යනු විද්‍යමානස, 'සුඛං' යනු අවිද්‍යමානස; එහෙයින් විද්‍යමානස ප්‍රග්‍රහයටදී; අවිද්‍යමානස සුව උපදවන්නේය, යනු භාවයි.)

මෙසේ නිව්භිතාසකමයාගේ හෙද දක්වා පිළිවෙලින් විකෘතිකමයාගේ හෙද දක්වනට "පරිච්චන්තා පරිච්චන්ත" යනාදිය කිහිපයකි.

61. විකෘති, විකෘතිකමයද; පරිච්චන්තා පරිච්චන්තකාරණා, පරිච්චන්තකාරණ අපරිච්චන්තකාරණ වශයෙන්; ද්‍රව්‍යා, දෙපරිද්දෙකින් දන්නාලද්දේය; කඛං අභාරං කරොති, කඛං අභාරං කරොති යනුද; සුවණ්ණං කථනං කරෙ, සුවණ්ණං කථනං කරෙ යනුද. නිදර්ශනයයි. (මෙහි 'කඛං අභාරං කරොති' යන්නෙහි ක්‍රියානිෂ්පාදනයට පෙර කාණ්ඩයාගේ තුබූ වණිණසංයාන සංඛ්‍යාත කරුණු ක්‍රියාව නිසන් කළ එකාත්‍යයෙන්ම හරහේය, ඒ පරිච්චන්ත කාරණ විකෘති කම නම්, හෙවත් හරහාලද කාරණයෙහි විකෘතිකමයකම, "සුවණ්ණං කථනං කරෙ" යන මෙහි ක්‍රියානිෂ්පාදනයට පෙර සවණ්ණයාගේ තුබූ යම් වණිණසංයාන සංඛ්‍යාත කාරණයක් ඇදූ ක්‍රියාව නිසන් කළේ ඒකාත්‍යයෙන්ම ඒ වණිණයාදිය නොහරහේය, ඒ පරිච්චන්ත කාරණ විකෘතිකම නම්, හෙවත් නොහරහේය ලද කාරණයෙහි විකෘතිකමය නම්)

මෙසේ නිව්භිතාස විකෘතිකමයන්ගේ හෙද දක්වා ප්‍රාග්‍යකමයාගේ විශේෂ හෙද දක්වනට "පනතිකමමං විධා" යනාදිය කිහිපයකි.

- 62 පහතිකමම, විධා කාසවිතත සමපතනි හෙදහො,
බුඩං වඤ්ඤානි පුපේති ආදිවංච නමස්සති.
- 63 ඉච්ඡාදි චිත්තකමම, නිධානතතසඤ්ඤා භුඤ්ඤානි,
විසංගිලනිගාමසඤ්ඤා ගච්ඡං සාලංඝ්ට්ඨාගමි.
- 64 කරණං දුට්ඨං හොති බාහිරජකිත්ත හෙදහො,
විහිං දුතානි දහෙතන වත්තනාවඤ්ඤා මිත්තවතෙ.

62 පහතිකමම, ප්‍රාප්තිකමය; කාස විතත සමපතනි හෙදහො, කාසසමපතනි කමමවිතත සමපතනි කමම හෙදහෙත්; විධා, දෙපරිද් දෙකින් වන්නේ; බුඩං වඤ්ඤානි පුපේති, බුඩං වඤ්ඤානි යනුද බුඩං පුපේති යනුද; ආදිවංච නමස්සති, ආදිවංච නමස්සති යනුද උද්භරණයි.

(මෙහි යමක් කාස සංඛ්‍යාත ස්කන්ධ පඤ්ඤාතයට ආසන්නතරව ඉපදීම ඵලවාද කතෘත්‍යයෙන් ක්‍රියා සංඛ්‍යාත විඤ්ඤා සන්නතිසෙන් පැමිණෙනු ලැබේද ඒ කාසසමපතනි කමමය නම්, බුඩං වඤ්ඤානි පුපේති යනාදියයි. යමක් වනාහි සිහින් අරමුණකිරීම වශයෙන් පැමිණෙනු ලැබේද ඒ විතතසමපතනි කමමය නම්, ආදිවංච නමස්සති යනාදියයි)

මෙසේ සවහාවවශයෙන් ප්‍රභේද දක්වා ඊප්පිතාදි වශයෙන් 9 හෙද දක්වන්නේ “ඉච්ඡාදිවසා කමමං” යනාදිය කිහි.

63. කමමං, කමමකාරකය; ඉච්ඡාදිවසා, ඊප්පිත කමම අනිප්පිතකමම නෙවිප්පිත නානිප්පිත කමමයන් වශයෙන්; නිධා, කුන්තරිද්දෙකින්වේ; භතතංච භුඤ්ඤානි විසංගිලනි ගාමං ගච්ඡං සාලං උපාගමි, භතතංච භුඤ්ඤානි විසංගිලනි ගාමං ගච්ඡං සාලං උපාගමි යනුද ඊප්පිතාදි කමමයන්ට උද්භරණයි.

(මෙහි ‘භතතං භුඤ්ඤානි’ යනු ඊප්පිතකමමයට උද්භරණය; විසංගිලනි, යනු අනිප්පිතකමමයට උද්භරණය, ‘ගාමං ගච්ඡං සාලං උපාගමි’ යනු නෙවිප්පිත නානිප්පිත කමමයට උද්භරණයි.)

මෙසේ සප්‍රයෝග කමකාරක ප්‍රභේද දක්වා දන් කරණ කාරක ප්‍රභේද දක්වන්නේ ආවායනිතෙම “කරණං දුට්ඨං හොති” යනාදි යකිහ,

64. කරණං, කරණකාරකය; බාහිරජකිත්තහෙදහො, බාහිර අජකිත්තහෙද වශයෙන්; (බාහිර කරණය අජකිත්තකරණය යන

- 65 වකවාදිනාව ජලිබං රූපං පසාති වකුතා,
සද්ධං සොතෙන සුණාති ගතං සාණෙන සායති.
- 66 රසංසායති ජිවිහාය කායෙන ථොඨබ්බං චුසෙ,
ධම්මං මනෙන ජානාති ඉදං නෙසං නිදස්සනං.
- 67 සමපදනං විධානාය විතප්පබ්බක හෙදනො,
හික්ඛස්ස විවරං දෙති බලිං නායස්සායං.

මොවුන්ගේ හෙද වශයෙන්යයි සේයි) දුට්ඨං හොති, මුත්තාරවේ; විහිං පුතාති දුතෙතන, විහිං පුතාති දුතෙතන යනුද; වකුතා ව ඤාතිකයෝ, වකුතා; වඤාතිකයෝ යනුද උද්ගරණයි.

(මෙහි ‘දුතෙතන විහිං පුතාති’ යනු ඛාතිරකරණයට උද්ගරණය, ‘වකුතා වඤාතිකයෝ’ යනු අභිකර්තකරණයට උද්ගරණයි මෙසේ ආධ්‍යාත්මික කරණයාගේ සාමාන්‍ය ලක්ෂණ වශයෙන් එක ප්‍රකාරය දක්වා මවිප්‍රකාර විශේෂ ලක්ෂණ දක්වන්නේ “වකවාදිනා ච ජලිබං” යනාදිය නිසා.

65. වකවාදිනාව, වකවාදියෙකු, හෙවත් වංශුරාදිය කරණ කොටගෙණද; ජලිබං, (කරණ කාරකය) මවිප්‍රකාරවේ; වකුතා රූපංපසාති, වකුතා රූපංපසාති යනුද; සොතෙන සද්ධං සුණාති, සොතෙන සද්ධං සුණාති යනුද; සාණෙන ගතං සායති, සාණෙන ගතං සායති යනුද;

66. ජිවිහාය රසං සායති, ජිවිහාය රසං සායති යනුද; කායෙන ථොඨබ්බංචුසෙ, කායෙන ථොඨබ්බංචුසෙ යනුද; මනෙන ධම්මං ජානාති, මනෙන ධම්මං ජානාති යනුද; ඉදං, මේ; නෙසං, ඒකවිවිධ ආධ්‍යාත්මික කරණයන්ට; නිදස්සනං, නිදගිතයි, හෙවත් උද්ගරණයි.

මෙසේ කරණ කාරකයාගේ ප්‍රභේද දක්වා කාරක පිළිවෙලින් ආ සම්ප්‍රදාන කාරකයාගේ ප්‍රභේද දක්වනුට “සමපදනං විධා” යනාදිය නිසා.

67- සමපදනං, සම්ප්‍රදාන කාරකය; කාය විතප්පබ්බක හෙද නො, කාය ප්‍රබ්බක විතප්ප ප්‍රබ්බක හෙද වශයෙන්; විධා; දෙපරිද්දෙ නින් වේ. හික්ඛස්ස විවරං දෙති, හික්ඛස්ස විවරං දෙති යනුද; නා රාශණස්ස බලිංදෙතිව, නාරාශණස්ස බලිංදෙති යනුද; උද්ගරණයි.

(මෙහි ‘හික්ඛස්ස විවරං දෙති’ යනු කායපුමික සම්ප්‍රදානයට උද්ගරණය, ශ්‍රමි දනවස්ථුවක් කෙරින් පිළිගන්නේද ඒ කායපුමික

68 අතිරාකරණ මාරාධනඛණ්ඩක වසෙනති,
සමපදනං නිධා වුතතං රුකක යාවක හිකකවො.

69 අපාදනං විධා කාස විතත පුබ්බක හෙදතො,
අපෙනති මුතසො ගාමා පාපා විතතං නිවාරසෙ.

තමවේ; 'තාරාසණ්ඨාස ඛණ්ඩක' යනු විතතපුළුක සමප්‍රදනං උදගරණය, යම් දුත වස්තුවක් සිතින්ම පිළිගැනීමේදී එම විතතපුළුක නම්.)

මෙසේ සමප්‍රදන කාරකයාගේ විප්‍රකාරයක්වා නැවත නිප්‍රකාරය දක්වන්නේ "අතිරාකරණ මාරාධනඛණ්ඩක" යනාදිය නිසා.

68 සමපදනං, සමප්‍රදනකාරකය; අතිරාකරණ මාරාධනඛණ්ඩක වසෙනති, අතිරාකරණ මාරාධනඛණ්ඩකයෙකුගේ වසෙනතියෙන්; (අතිරාකරණ සමප්‍රදනය ආරාධනාසමප්‍රදනය අඛණ්ඩක සමප්‍රදනයයි.) නිධා වුතතං, තුන්පරිද්දකින් කිසිදු දේ; රුකක යාවක හිකකවො, රුකකයාවක හිකකවො යනු උදගරණය; වො ධරුකකයා ජලං දදති, යාවකානං භොජනං යුජ්ජති, හිකකයා විවරං දදති, යොදනු, (මෙහි 'බොධිරුකකයා ජලං දදති' යනු අතිරාකරණ සමප්‍රදනයට උදගරණය; "කාරකපටිගතතා භාවෙන අභිමුඛකරණං තං සංසන්ධිති = අතිරාකරණං" යනු විකාසි. 'යාවකානං භොජනං යුජ්ජති' යනු ආරාධන සමප්‍රදනයට උදගරණය; ආරාධනිති = ආරාධනා, යං පන භොජනාදි උත්තං යාවති දෙයොව ගණනාති තං ආරාධනසමපදනං නාම; 'හිකකයා විවරං දදති' යනු අඛණ්ඩක සමප්‍රදන නම; අනුසංයෝගබලාත් = අනුසංයෝග, අනුසංයෝග භි (මුඛං) කපොතිති = අඛණ්ඩකයෝ, යං පන විවරාදි දුතවත්තං නොයාවති අපිතුදිකතං සාදියති තං අඛණ්ඩක සමපදනං නාම.)

මෙසේ කාරකසතරෙක් දක්වා පස්වැනි අපාදනකාරකය දක්වන්නේ "අපාදනං විධා" යනාදිය නිසා.

69 අපාදනං, අපාදනකාරකය; කාස විතතපුබ්බක හෙදතො, කාසපුබ්බකවිතත පුබ්බක හෙදතො; (කාසපුළුක අපකුම්භ අපාදනය විතතපුළුක අපකුම්භ අපාදනයයි.) විධා, දෙපරිද්දකින්වේ; අපෙනති මුතසොගාමා, අපෙනති මුතසොගාමා යනු; පාපා විතතං නිවාරසෙ, පාපා විතතං නිවාරසෙ යනු උදගරණය; (අපෙනති මුතසොගාමා යනු කාසපුළුක අපකුම්භ අපාදනයට උදගරණය; පාපා විතතං නිවාරසෙ යනු විතතපුළුක අපකුම්භ අපාදනයට උදගරණය.)

70 වලාවල වසෙනාපි අපාදනං විධා මනං,
හඤ්ඤකකුතො ඔරුයහ පණ්ණාපනනති රුක්ඛනො.

71 උද්දිඝඛිසසං නාඤ්ඤි උප්පනති විසසං නථා,
අනුමෙය්‍ය විසසසෙවති අපාදනං නිධා මනං.

72 අපෙනති මුත්තසො ගාමා කුසුලා නණ්ඩුලං පචෙ,
පාමඋසුත්තකෙතිව අභිරුප නග් ඉමෙ.

මෙසේ අපාදනසාත්‍යන් මුත්තකාරය දක්වා නැවතත් විප්‍රකාරයද ක්වන්තේ “වලාවලවසෙනාපි” යනාදිය කීහ.

70 අපාදනං, අපාදනාකාරකය; වලාවලවසෙන අපි, වලාවලව ග්‍රහේන්ද්‍ර, හෙවත් වලාපාදන අවලාපදය වශයෙන්ද; විධා මි තං, දෙයාකාරයකින් දන්තාලද්දේද; හඤ්ඤකකුතො ඔරුයහ; හ ඤ්ඤකකුතො ඔරුයහයනුද; පණ්ණාපනනති රුක්ඛනො, පණ්ණාප නනතිරුක්ඛනො යනුද; උදගරණ්චේ. (මෙහි ‘හඤ්ඤකකුතො ඔරු යහ’ යනු වලාපාදනයට උදගරණය, හඤ්ඤකකුතයාගේ චලනය නි සාහි. ‘පණ්ණාපනනතිරුක්ඛනො’ යනු අවලාපාදනයට උදගරණ ය, වාක්‍යයාගේ අචලනය නිසාහි.)

මෙසේ අපාදනය කාය චිත්ත වශයෙන්ද සතරාකාරයකින් ද ක්වා එකී එකී ලක්‍ෂණයක්නුගේ ත්‍රිවිධහෙදය දක්වන්නේ “උද්දි ඝඛිසසං නාඤ්ඤි” යනාදියකිනි.

71 නංහි, යථොක්තලක්‍ෂණවූ ඒ අපාදනය වනාහි, උද්දිඝඛිස සංච, උද්දිඝඛිසය අපාදනය; උප්පනති විසසං, උප්පනති විසස අපා දනයද; නථා, උපරිද්දෙන්; අනුමෙය්‍ය විසස ඤ්ඩිඤ්ඤි; අනුමෙය්‍ය විසස අ පාදනයදැයි මේ ප්‍රකාරයෙන්; නිධා මනං, තුන්පරිද්දෙකින් දන්තා ලද්දේද; “අසපන අපාදිභූතා ක්‍රියා යථාරුතවසෙන දිස්සති තං උද්දිඝ විසසාපාදනං නාම; අසපන ක්‍රියා නඤ්ඤි අස්කාතාර වසෙන ගතිතා තං උප්පනති විසසාපාදනං නාම, අසපන ක්‍රියානඤ්ඤි අස්කා තරිතා වා අනාස්කාහරිතා වා උපනිධාය වසෙන සමානො යුතො හොති තං අනුමෙය්‍ය විසසා පාදනං නාම” යනු ටීකාවවනකි.

මෙසේ අපාදනකාරකහෙද දක්වා ඔවුන්ට උදගරණ දක්ව ත්තේ ආවායසිතෙව “අපෙනති මුත්තසොගාමා” යනාදිය කීහ.

72 අපෙනති මුත්තසොගාමා, අපෙනති මුත්තසොගාමා යනුද; කුසු

73 ආධාරො වතුධාමාපි කොපසිලෙසිකො තඨා,
වෙසසිකො භාමිපිකො නිලාදිකං නිදසනං.

74 බ්‍යාපිකොච දුඛා සක්ඛබ්‍යාපිකෙත දෙසනො,
නිඝනී තෙලං නිලෙසු බිරං ජලෙසු නිඝනී.

ලාතණ්ඩුලං පචෙ, කුසුලාතණ්ඩුලං පචෙයනුද; පාචලිපුතකකෙතිව අභිරුප තරා ඉමෙ, පාචලිපුතකකෙතිව අභිරුපතරා ඉමෙ යනුද උදහරණයි; (මෙහි ‘අපෙතනි මුතයොගාමා’ යනු උද්දිඨ විසයා පාදනනම්; ‘කුසුලාතණ්ඩුලං පචෙ’ යනු උපපත්තිවිසයාපාදනනම්; ‘පාචලිපුතකකෙති අභිරුපතරා ඉමෙ’ යනු අනුමේයා විසයා පාදනනම්;)

මෙසේ අසද්ධකාරකහෙද දක්වා අධාරභාරකහෙද දක්වන්නේ “ආධාරොවතුධා” යනාදිය කීහ.

73 ආධාරො, ආධාරකාරකය; බ්‍යාපිකො, බ්‍යාපිකාධාරයද; ඔපසිලෙසිකො, ඔපසෙලෙසිකාධාරයද; භාමිපිකො, භාමිපිකාධාරයද; වෙසසිකො, වෙසසිකාධාරයද; වතුධා, සතරපරිද්දෙකින්වේ; නිලාදිකං, නිලාදිය; නිදසනං, නිදසිනයි, හෙවත් උදහරණයි. (‘නිලෙසුකෙලං නිඝනී’ යනු ව්‍යාපිකාධාරයට උදහරණයි, උත්තලියං ආමාමො, යනු ඔපසෙලෙසිකාධාරයට උදහරණය, ‘පාසාදෙතිඨති රාජා’ යනු වෙසසිකාධාරයට උදහරණය, ‘ගහායංසකං’ යනු භාමිපිකාධාරයට උදහරණයයි. සේයි.)

මෙසේ වතුච්ඛා ධාරකාරකයදක්වා ඔවුන්අතුරෙන්ව්‍යාපිකාධාරයාගේ හෙද දක්වන්නේ “බ්‍යාපිකොච දුඛා” යනාදිය කීහ.

74 බ්‍යාපිකොච, ව්‍යාපිකාධාරයද; සක්ඛ බ්‍යාපිකෙතදෙසනො, සක්ඛ බ්‍යාපිකාධාර එකදෙස බ්‍යාපිකාධාරයන්ගේ වශයෙන්; දුඛා, දෙපරිද්දෙකින්වේ; නිඝනී තෙලං නිලෙසු, නිඝනීතෙලං නිලෙසු යනුද; ජලෙසු බිරං නිඝනී, ජලෙසු බිරං නිඝනී යනුද; උදහරණයි. (මෙහි ‘නිලෙසු’ තෙලං නිඝනී, යනු සක්ඛව්‍යාපිකාධාරයට උදහරණය, ‘ජලෙසු බිරං නිඝනී’ යනු එකදෙසව්‍යාපි කාධාරයට උදහරණයි.)

මෙසේව්‍යාපිකාධාරයාගේහෙදදක්වා ඔපසෙලෙසිකාධාරයාගේ හෙද දක්වන්නේ “ඔපසිලෙසිකොච” යනාදිය කීහ.

75 දුට්ඨොපනිෂෙකොව අල්ලියානල්ලි හෙදනො,
උකකලියකො ආවාමො සරියකොති නිසිති.

76 වෙසසිකොව දුට්ඨොදෙසනනරකුකුථා මසා,
පාදෙසු පතිඛා රොදි පකකඤ්ඤි සකුණානහෙ.

77 සාමිපි යව්හසං නිරෝ සමිපෙ උපවාරනො,
ලබාතිරෙන ගඛනාති ගඛනාසං සසාමාදිසු.

75 ඔපසිලෙසොව, ඔපස්ලෙසිකා ධාරයද; අල්ලියා නලලිහෙ
දනො, අල්ලියාන ඔපස්ලෙසිකාධාර, අතල්ලියන ඔපස්ලෙසිකා
ධාරවශයෙන්; දුට්ඨො, දෙපරිද්දෙක්වේ. උකකලියං ආවාමාව, උ
කකලියං ආවාමොයනුද; පරියෙකින නිසිතිව, පරියෙකින නිසිති ය
නුද උදහරණයි, (මෙහි 'උකකලියං ආවාමො' යනු අල්ලියාන ඔ
පස්ලෙසිකාධාරයට උදහරණය, 'පරියෙකින නිසිති' යනු අතල්ලි
ආන ඔපස්ලෙසිකාධාරයට උදහරණයි.)

මෙසේ ඔපස්ලෙසිකාධාරයෙන් හෙද දක්වා වෛෂයිකා ධා
රයෙන් හෙද දක්වන්නේ "වෙසසිකොව දුට්ඨො" යනාදිය කිහි.

76 වෙසසිකොව, වෛෂයිකාධාරයද; දෙසනනරකුකුථාවසා,
දෙසනනරාවච්චේද විෂයාධාර අනුපාතාව විෂයාධාරවශයෙන්;
දුට්ඨො, මිත්‍රකාරවේ; පාදෙසුපතිඛාරොදි, පාදෙසු පතිඛාරොදිය
නුද; පකකඤ්ඤි සකුණානහෙ, පකකඤ්ඤි සකුණානහෙයනුද උදහරණ
යි. (මෙහි 'පාදෙසුපතිඛාරොදි' යනු දෙසනනරාවච්චේද විෂයාධාර
යට උදහරණය; 'පකකඤ්ඤි සකුණානහෙ' යනු අනුපාතාව විෂයාධා
රයට උදහරණයි.)

මෙසේ වෛෂයිකාධාරය දක්වා සාමිපිකාධාරයෙන් ව්‍යවහා
රයහා ඊට උදහරණ දක්වන්නේ "සාමිපි යව්හසං නිරෝ" යනා
දිය කිහි.

77 සාමිපි යව්හසං, සමිපසථවිසුනුගේ නාමය; සමිපෙ, සමි
පසෙතිවු; තිරෝ, ඉවුරෙහි; උපවාරනො, උපවාරවශයෙන්; ලබා,
ලද්දේය; නිරෙන, තිරය (ඉවුර) කරණකොටගෙණ; ගඛනානුති, ග
ඛනාවයයිද; ගඛනායං, ගඛනාවෙහි; සසාමාදිසු, සසාමාදිය; ආදිසු;
මේ ආදිතන්ති උදහරණවේ.

(මෙහි 'ගඛනායං සසාමාදිසු' සාමිපිකාධාරයට උදහරණය, ගඛනා
විසමිපසෙති සිව්වෙනිත් උපවාරවශයෙන් ගඛනාවෙහියයි කිහි. සා
මිපියං විහරති' යනුද මෙසේම සැවැත්නුවර සමිපසෙති හෙයින්

78. මුක්තියපරමපරා තබ්බසංයො තදුපනිස්සංයො,
බග්ගමනිපරිසඤ්ඤාම රුද්ධපච්ඡාසාසනෙවසි.

79. සාමි ආලපනසෙවච නිඛාරණං උකමං,
හෙතුආවටනසා සොභං ඉමං අකාරකාමනා.

උපචාරවශයෙන් සැවැත්නුවරයයිදකිහසි දතයුතු. මේද සාමිසිකා
ධාරයට උදරණයි.)

මෙසේ සත්ප්‍රකාරයකින් ආධරකාරකයදක්වා අනිකුදුආධාරප්‍ර
භෙදයක් දක්වන්නේ “මුක්තියපරමපරා” යනාදිය කිහි.

78. මුක්තිය, මුක්තියාධාරය; (මුක්තියනම් පටිපාටිකානං, මුක්තියන
ජාතො= මුක්තියා) පරංපරා, පරංපරාධාරය; තබ්බසංයො, තබ්බස
යාධාරය; (තත්ත්වසංයො= තබ්බසංයො); තදුපනිස්සංයො, තදුපනිස්ස
යාධාරය (යනාම වශයෙන් ආධාරය සතරාකාරවේ.) බග්ගමනි, බ
ග්ගමනි (මහාසොතිකීති) යනුද; පරිසඤ්ඤාම, පරිසඤ්ඤා (රාජාසෙති)
යනුද; රුද්ධපච්ඡ, රුද්ධ (සඤ්ඤා) යනුද, සාසනෙවසි, (හික්කු) සාස
නෙවසි යනුද; පිළිවෙලින් උදහරණයි.

(මෙහි යමෙක් ප්‍රධානවශයෙන්ම ක්‍රියාවට ආධාරවේද හේ මු
ක්තියාධාරනම්, යමෙක් ක්‍රියානිශ්‍රය භූත කාරිණා කමුත්තං ආධාර
ද හේ පරමපරාධාරනම්, යමෙක්වනාහි ඒකාන්තයෙන්ම ආදාය
යට ආධාරනොවේද හුදෙක් ආරම්භකීනි ධර්මයන්ට අරමුණුපමණක්
වේද හේ තබ්බසංයාධාරනම්, යමෙක්වනාහි කියනලද නමින්ම ආ
ධාරභාවය නොවේද, එතකුදුමුත් තදුපනිස්සංයාධාරයෙන් ආධාරවේද
හේ තදුපනිස්සංයාධාරනම්, ‘බග්ගමනි මහාසොතිකීති’ යනු මුක්තියාධා
රයට උදහරණය. ‘පරිසඤ්ඤා රාජාසෙති’ යනු පරමපරාධාරයට උ
දහරණය, ‘රුද්ධපච්ඡඤ්ඤා, යනු තබ්බසංයාධාරයට උදහරණය, ‘හි
ක්කුසාසනෙවසි’ යනු තදුපනිස්සංයාධාරයට උදහරණයි.)

මෙසේ පටිකාරකභෙද දක්වා අකාරකභෙදය දක්වන්නේ
“සාමි ආලපනසෙවච” යනාදිය කිහි.

79. සාමි ආලපනසෙවච, සලකය හා ආලපනයද; නිඛාරණ
ඤ්ඤා, නිඛාරණයද; උකමං, ලක්ෂණයද; හෙතු, හෙතුවද; අවට
නනාසංයොගං, අත්‍යන්ත සංයොගයද යන; ඉමං, මොහු; අකාර
කාමනා, අකාරකයෝගය දහනාලද්දහ. “සංඛි ධනං, සංසද්දො
ධනවාමකො; සංඛි ධනං එතස්ස අපි ‘ඤ්ඤාම, නිග්ගමනස්ස මකා
රා කතා අකාරස්ස දිකං කතා එවං දඤ්ඤා; වජ්ජාති ගුණක්‍රියා

- 80 සාමි ආල පනං නස්ස නිබ්බරණි මකාරකං,
ත්‍රියාසෙව හෙ සංසොනා භාවතො නාසුප ලක්ඛණෙ.
- 81 සාමිහෙදෙ අනෙකධා ජනකාදිසු හෙදෙනා,
රඤ්ඤා පුතො ධනං හන්තො ඤාමාරමාදි ඤායතො.
- 82 සජ්චාජිව හෙදෙන දුම්බාලපනං මනං,
හොති ඉත්ථි හොසෙල ජාතිනඛං සථානකමං.

තාමෙහි සමුදයතො එකස්සනිහරත්වා ධාරණං විහජනං පුට්ඨකරණං= නිබ්බරණං; ලක්ඛියති ලක්ඛිතං චිතොති= ලක්ඛණං; හිංසාති පව්තනති එලං එකසමා‘ති= හෙතු; දබ්බගුණ ක්‍රියාති අවචනනං නි රනතරං සංයොගො= අවචනනාසංයොගො” යනු වීජායි.

80 තත්, එහි; සාමි, සබ්බකියද; ආලපනං, ආලපනයද; නිබ්බරණං, නිබ්බරණයද; (යනමේතුන්දෙන) අකාරකං, අකාරකයවේ; තෙසං, ඒ තුන්දෙනාගේ; ත්‍රියාසෙවයොනා භාවතො ඉති, ත්‍රියාවගේම සොයාගාවයෙන්; උපලක්ඛිණෙ, අකාරකයෙහි උපලක්ඛණ කෙරේ.

මෙසේ අකාරකභාවයට කාරණාදක්වා සාමිහෙදය දක්වන්නේ “සාමිහෙදෙ අනෙකධා” යනාදියකි.

81 සාමිහෙදෙ, සාමිහෙදය; ජනකාදිසුහෙදෙනා, ජනකාදි + පුහෙදහෙයින්, හෙවත් ජනකසමබ්බසාමිසබ්බකි අවසව සමබ්බකි ගුණිසමබ්බකි යනාදි හෙදයෙන්; අනෙකධා, අනෙකප්‍රකාරවත්තා හුය; රඤ්ඤාපුතො ධනං හන්තො ඤාමාරමාදි, රඤ්ඤාපුතො ධනං හන්තො ඤාමාරං යනාදිය; ඤායතො, උද්ගරණපිණිස දන්තා ලාමෙ. (මෙහි ‘රඤ්ඤා පුතො’ යනු ජනකසමබ්බකියට උද්ගරණය, ‘රඤ්ඤා ධනං’ යනු සාමිසමබ්බකියට උද්ගරණය, ‘රඤ්ඤා හන්තො’ යනු අවසවසමබ්බකියට උද්ගරණය, ‘රඤ්ඤා ඤාමාරො’ යනු ගුණිසමබ්බකියට උද්ගරණයයි.)

මෙසේ සබ්බකියාගේ හෙදදක්වා අකාරකයන්ගේ ක්‍රමානුරූපි ආලපනයෙදය දක්වන්නේ “සජ්චාජිව හෙදෙන” යනාදියකි.

82 ආලපනං, ආලපනය; සජ්චාජිව හෙදෙන, සජ්චාලපන අ

+ “ආදිසදෙන ජඤ්ඤසං අවසවී ගුණවට්ඨි වාචකසමිප සමිපි ඨාන ඨානා දිවසෙන අනෙකවිධ සමබ්බකි ගහෙතසබ්බා” යි. වීජා

83 ජාතිගුණ ක්‍රියානාම වසෙන වතුධා මනං,
බන්ධිතොව මනුස්සෙසු සාමානාරී සුදස්සනිසා.

84 පටිකෙසු ධාවනො ආනඥො සාවකෙස්විති,
සමුභාවසවං ජාතා දිනා නිධාරණං මනං.

ජීවාලපතභෙදයෙන්; දුට්ඨං මනං, විදුකාරයයි දන්තාලද්දේය; † හොති ඉඤ්ච, හොති ඉඤ්චයනුද; හොසෙල, හොසෙලයනුද; යථා ආකමං, පිළිවෙලින්; ජාතිකමං, දතයුත්තේය; (මෙහි හොති ඉඤ්චයනු සජීවාලපතයට උදහරණය, 'හොසෙල'යනු අජීවාලපතයට උදහරණයි.).

මෙසේ ආලපතයාගේ සප්තොක්භෙද දක්වා නිධාරණයාගේ භෙදදක්වන්නේ “ජාතිගුණක්‍රියා” යනාදිය කිහිපයකි.

83 ජාතිගුණක්‍රියා නාමවසෙන, ජාතිගුණක්‍රියා නාමයන්ගේ වශයෙන්; වතුධාමනං, (නිධාරණය) සතරපරිද්දකින් දන්තාලද්දේය; බන්ධිතොව මනුස්සෙසු, බන්ධිතොව මනුස්සෙසු යනුද; සාමානාරීසුදස්සනිසා, සාමානාරීසුදස්සනිසායනුද උදහරණයි; (මනුස්සෙසු බන්ධිතොව සුරතමො, නාරිසුසාමාදස්සනිසතමායි දෙදියනුදයි.)

84 පටිකෙසු ධාවනො ආනඥො සාවකෙසුච, පටිකෙසු ධාවනො සාවකෙසු ආනඥො යනුද; (පටිකෙසු ධාවනො සිඝ්‍රතමො, සාවකෙසු ආනඥො ඛණ්ඩස්සතතමොයි යොදනු.) ඉති, මේනයිත්; සමුභාව යථං, සමුභවමුදයවශයෙන් අවයවය; ජාතාදිනා, ජාතිගුණක්‍රියා නාමවශයෙන්; නිධාරණං, නිධාරණය; මනං, දන්තාලද්දේය; (මෙහි 'මනුස්සෙසු බන්ධිතො සුරතමො' යනු ජාතිනිධාරණයට උදහරණය, 'නාරිසුසාමාදස්සනිසතමා' යනු ගුණනිධාරණයට උදහරණය. 'පටිකෙසු ධාවනො සිඝ්‍රතමො' යනු ක්‍රියානිධාරණයට උදහරණය, 'සාවකෙසු ආනඥො ඛණ්ඩස්සතතමා' යනු නාමනිධාරණයට උදහරණයි.)

මෙසේ නිධාරණභෙදය දක්වා ලක්ෂණයෙන් අත්‍යන්ත සංයෝගයක් දැක්වෙයි.

† ආලපතය, පුද්ගලාලපත බලපත නිජජීවාලපතවශයෙන් තුන්වැදෑරුම්යයිද ශාබ්දිකයන්ට අභිමතයි.

මෙමකීන අග්‍රහණය ආවාසයීයෝ

“පුග්ගලාලපතෙව ධම්මස්සාලපතෙව
නිජජීවාලපතෙවාහි භොසද්දෙති සුදස්සනි” යි.

85 ලක්ඛණ්‍යෙනෙතු අව්වනං ක්‍රියස්සං අභාවනො,
තංසොගෙ තං නිමිතෙනපි කාරකනති හ වුවවති.

86 භාවොච භාව වග්‍යංච ලබ්‍යවනනස්ස ලක්ඛිසා,
කිට්ඨං ලක්ඛණං පුබ්බං පරනතුලක්ඛිසං මහං.

87 නෙසං කතතාව කමමංච නබ්බනං නාම ජානිසා,
ගොසුච දුස්සමානෙසු ගතො දුබ්බෙසු ආගතො.

ගසන්ගේ තබනවන කාරණා දක්වන්නේ “ලක්ඛණ්‍යෙනෙතු අව්වනං” යනාදිය කීහ.

85 ලක්ඛණ්‍යෙනෙතු අව්වනං, ලක්‍ෂණයද හෙතුවද අත්‍යන්තයද යන මොවුන්; තං සොගෙ, ඒ ක්‍රියාවගේ සම්බන්ධයෙනිද, තංනිමි තෙනපි, ඒ ක්‍රියාවගේ නිමිතත්ව මෙනිද; ක්‍රියස්සං; ක්‍රියාපියාගේ; අභාවනො, අභාවයෙන්; කාරකනති නුවුවවති, (ලක්‍ෂණාදිය) කාරකයකි නොකියනු ලැබේ.

මෙසේ ලක්‍ෂණාදී අකාරකයන්ගේ තබනවන කාරණාදියා භාව ගබ්ඳය තමාලක්‍ෂණ පයඝාය බැවින් පයඝායාත්තරයෙන් ලක්‍ෂණ යාගේ හෙදදක්වන්නේ “භාවොච භාව වග්‍යංච” යනාදිය කීහ.

86 භාවොච, භාවයද; භාව වග්‍යංච, භාව වග්‍යයද; ලක්ඛිව න්‍යංච, ලක්ඛිව න්‍යයද; ලක්ඛිසං, ලක්ඛිසයද; පුබ්බං, පූර්ව; කිට්ඨං, දුගාදි ක්‍රියාව; ලක්ඛණං, ලක්‍ෂණනම; පරනතු, පරනුතක්‍රියාව වනා නි; ලක්ඛිසං මහං, ලක්ඛිසයසි දන්නාලදී; (මෙහි භාවනම්=ගවයන් දෙවනාකල්හි පුරුෂතෙම ගියේය. දෙවිය කල්හි ආයේය. යනාදියෙ හි පූර්ව දුස්සමාන ක්‍රියාතොමේ පරනුත ගමනාදි ක්‍රියාවලපලක්‍ෂණකෙරේ, එහෙයින් පූර්ව දුස්සමානාදි ක්‍රියාවලක්‍ෂණනම; පරවු ගම නාදි ක්‍රියාවලක්‍ෂණික නම.)

ඒ භාවාදීන්ට උදහරණ දක්වන්නේ “නෙසං කතතාව” යනා දිය කීහ.

87 නෙසං, ඒ විවිධක්‍රියාවන්ගේ; කතතාව, කතීතාද; කමමංච, කමයද; තබ්බනංනාම, ලක්ඛණවනනය ලක්ඛිව න්‍යයනමැයි; ජානිසා, දතසුක්තාහ; ගොසුදුස්සමානෙසු ගතොච දුබ්බෙසු ආගතොච; ගොසුදුස්සමානෙසු ගතො යනුද දුබ්බෙසු ආගතොයනුද උදහරණයි; (‘ගොසුදුස්සමානෙසු පුරිසොගතොදුබ්බෙසු ආගතො’ යනනන්හි ‘ගො සු’ යනු දුස්සමානවු පූර්වක්‍රියාවට කමිස, ‘පුරිසො’ යනුගමන ක්‍රියාවට කථිසයි දතසුතුයි, එහි ‘දුස්සමානෙසු’ යනු භාවනම; ‘ගොසු’ යනු භා

- 88 ජනකො සම්පාපකො හෙතු ඤපකොති තිධා මනො,
බිජාස අභිකුරො ජාතො නිරං නාවාස පාපුණි.
- 89 සභාචො බන්තිරෙකොව කාරිසො ඤපකො තිධා,
උණ්හතතා සිතතතා අහිධුමාසජිති ඤජති.

වචනකතම, ‘ගතො’ යනු ලකඛිකතම ‘පුරිසො’ යනු ලකඛිවනනතම^෧

මෙසේ ලක්ෂණහෙද දක්වා හෙතුහෙද දක්වන්නේ “ජනකො සම්පාපකා” යනාදිය නිසා.

88 ජනකො, ජනකසංඛ්‍යාතයේ තුවද; සම්පාපකො, සම්පාපක සංඛ්‍යාතයේ තුවද; ඤපකො, ඤපකසංඛ්‍යාතයේ තුවද; ඉති, මේ ඉකාරයෙන්; හෙතු, හේ තුවද; තිධා, මනො, තුන්පරිද්දෙකින් දන්තාලද්දේය; බිජාස අභිකුරො ජාතො, බිජාස අභිකුරො ජාතො යනුද; නිරං, නාවාස පාපුණි, නිරං, නාවාස පාපුණි යනුද; උදහරණයි. (මෙහි ‘බිජාස අභිකුරො ජාතො’ යනු ජනකයේ තුවට උදහරණය, ‘නාවාස නිරං පාපුණි’ යනු සම්පාපකයේ තුවට උදහරණයි.)

89 ඤපකො, ඤපකයෙන්; සභාචො, සභාව ඤපකය; බන්තිරෙකොව, බන්තිරෙක ඤපකය; කාරිසො, කාරික ඤපකය; තිධා, තුන්පරිද්දෙකින් මේ; උණ්හතතා සිතතතා අහිධුමාස අජිති, උණ්හතතා අහිධුමාස සිතතතා අහිධුමාස අහිධුමාස යනු උදහරණයි; (එහි ‘උණ්හතතා අහිධුමාස’ යනු සභාව ඤපකයෙන් තුවට උදහරණය. ‘සිතතතා අහිධුමාස’ යනු බන්තිරෙක ඤපකයෙන් තුවට උදහරණය. ‘ධුමාස අහිධුමාස’ යනු කාරික ඤපකයෙන් තුවට උදහරණයි.)

අන්‍යවූ ත්‍රිවිධ හේතුවක්ද දක්වනලදී.

“නානා පරමපරාහෙතු පච්චික විසතො තිධා
 කුසලස්ස කතතතාව පුණ්ණතතා පච්ච සස්සව.
 උප්පනතං හොති විඤ්ඤාණං චෙදිනබ්බං විභාවිනා.
 සිලතො පමුදො හොති පමුදො හොති සුඛිතො,
 සුඛිතතා පස්සම්හති කාසො සොගස්ස හික්ඛුතො
 දුතතො හොතවා හොති සිලතො හොති සුඛිතො
 නස්මාදනඤ්ච සිලඤ්ච කතතබ්බං විඤ්ඤා නා සද්” යි.

෦ “ආචරිතාපන ලකඛණ උකඛණවනා ලබ්‍ය ලබ්‍ය: න්‍යානන් වදනා, තස්ස දුස්සමාධෙසුති ලකඛණං, යොසුති ලකඛණවනං, ගතොති ලබ්‍යං පුරිසොති ලබ්‍යවනං” යි, ටිකා.

**90 කාලඛාන වසා වෙති අව්වනන සංයෝගං මනං,
මාසංච සොජනඛානං සජ්ඣාසනිති සුඝනි.**

නානා, නානාහෙතු වශයෙන්ද; පරමපරාවෙළ; පරමපරා
හෙතුවශයෙන්ද; පවේකවසනො, ප්‍රත්‍යක්‍ය හෙතුවශයෙන්ද; කි;
හෙතු, හෙතුව; කිධා, තුන්පරිද්දෙකින්වේ; කුසලස්ස කතතනාච,
කාමාවචර කුසල්කලහෙසින්ද; පච්චයස්ස, (රූපලොකවසන මන
සකාරසංඛ්‍යාත) ප්‍රත්‍යක්‍ය; පුණ්ණතනා, සම්පූර්ණගෙයින්ද; විඤ්ඤා
ණං වස්සුර්විඤානං; උපපනං ගොති, උපන්නේවෙයි; විහාපි
තා, පණ්ණිකාවිසින්; වෙදිතබ්බං, දතසුක්කේය; (මෙහි 'කුසලස්ස
කතතනා' යනුද, 'පච්චයස්ස පුණ්ණතනා' යනුද, නානාහෙතුවච උ
ද්‍යතරණි.)

සීලතො, කාමාවචර සීලය හෙතුකොටගෙන; පමුදො හොති,
ප්‍රමොදය වෙයි; පමුද, ප්‍රමොද හෙතුවෙන්; සුඛිතො හොති, සුව
ත්වෙයි; සුඛිතතනා, සුවත් ගෙයින්; යොගස්ස භික්ඛුතො, යොග
වර භික්ෂුහුගේ, කායො, නාමකං; පස්සමානි, සංසිද්ධෙයි; (මෙහි
'සීලතො' යනුද 'පමුද' යනුද 'සුඛිතතනා' යනුද පරමපරා හෙතුවච
උද්‍යතරණි.)

දුතතො, දුතත හෙතුකොටගෙන; භොගවාහොති, භොගඥා
ත්තේවෙයි; සීලතො, සීලය හෙතුකොටගෙන; සුඛිතොහොති, සුව
ත්වෙයි; තස්මා, එහෙයින්, දුනංඤ්ඤ, දුතතය; සීලඤ්ඤ, සීලය; වි
ඤ්ඤාතා, නුවනැතනහු විසින්; සද්ද, සියලු කල්හි; කතතබ්බං. කච
සුඤ්ඤ. (මෙහි 'දුතතො' යනුද 'සීලතො' යනුද ප්‍රත්‍යක්‍ය හෙතුවච
උද්‍යතරණි.)

මෙසේ හෙතුවගේ අකාරකභාවය දක්වා අත්‍යන්තසංයෝගයා
ගේ අකාරකභාවය දක්වන්නේ "කාලඛාන වසා" යනාදි කිහි.

90 අව්වනනසංයෝගං, අත්‍යන්තසංයෝගය; කාලඛානවසා, කාල
අත්‍යන්තසංයෝග අධාත අත්‍යන්තසංයෝගවශයෙන්; වෙති, දෙදෙ
නෙකැයි; මනං, දන්තාලද්දේය; මාසංච යොජනඛානං සජ්ඣාසනිති
මාසංච සජ්ඣාසනි යොජනඛානංච සජ්ඣාසනිති; සුඝනි, හැගෙනු
ලැබේ; (මෙහි 'මාසංච සජ්ඣාසනි' යනු කාල අත්‍යන්ත සංයෝගයට
උද්‍යතරණි, 'යොජනඛානංච සජ්ඣාසනි' යනු අධාත අත්‍යන්ත සං
යෝගයට උද්‍යතරණි*)

* "වෙසුච මිසු අව්වනනසංයෝගෙසු එකකො දබ්බිතුණ භ්‍රියා
විසෙත නිවිධො" යනු විකා වචනයි.

- 91 විසෙසනං චිධා නෙසං තුලාභිනනසහෙදනො,
නිලොක මහිතො නාථො ගොතෙතන ගොතමොහෙව
- 92 සසෙසකඤ්ච විහතනිතං එක සංඛ්‍යා ක්‍රියා පිච,
සමාන ලිංගතා චෙව තුලාධිකරණං මනං.
- 93 ආසයාසසිභාවොව නබ්භාවො තබ්බිසෙසනා
ධම්මාධාර ඵලානිඤ්ච එකතාති ඡධා මනං.

මෙසේ මට්ටිබ් අකාරකහෙද දක්වා විශෙෂණහෙද දක්වන්නේ 'විසෙසනං චිධානෙසං' යනාදිය කිහි.

91 විසෙසනං, විශෙෂණය; තුලාභිනනසහෙදනො, තුලාධිකරණවිශෙෂණය නිනානාධිකරණවිශෙෂණය යන මොවුන්ගේ ප්‍රහෙද වශයෙන්; චිධා, දෙපරිද්දකින්වේ; නිලොකමහිතොනාථො, නිලොකමහිතො නාථො යනුද; ගොතෙතන ගොතමොහෙව, ගොතමොහෙව යනුද; තෙසං, ඔවුන්ට උදහරණයි, (මෙහි 'නිලොකමහිතො නාථො' යනු තුලාධිකරණ විශෙෂණයට උදහරණය. 'ගොතෙතනගොතමොහෙව' යනු නිනානාධිකරණවිශෙෂණයට උදහරණයි.)

මෙසේ විශෙෂණයාගේ සාමාන්‍ය හෙද දක්වා තුලාධිකරණ කාරණා දක්වන්නේ "සසෙසකඤ්ච විහතනිතං" යනාදිය කිහි.

92 සසං, සමවිශෙෂණාච්ඡික්ෂුණේ; එකත්විහතනිතං, සමානාච්ඡික්ෂා විහතනිතාච්ඡක්ෂවිද; එකසංඛ්‍යා ක්‍රියාපිච, සමානසංඛ්‍යා සමාන ක්‍රියාවක්විද; සමානලිංගතාවෙව, සදාමලිංගතාවයෙක්විද; තුලාධිකරණංමනං, ඒ තුලාධිකරණයයි දන්නාලදී.

එබව දක්වනලදී.

"විසෙසෙසා දිස්සමානායා ලිංගසංඛ්‍යා විහතතෙසො.

තුලාධිකරණෙහි සෙසා කතතබ්බා තා විසෙසතෙ" යි,

මෙසේ තුලාධිකරණයට තබ්බවනකාරණා දක්වා තුලාධිකරණයාගේ මට්ටිබ් හෙද දක්වන්නේ "ආසයාසසිභාවොව" යනාදිය කිහි.

93 ආසයාසසිභාවොව, ආසයාසසිභාව තුලාධිකරණ විශෙෂණයද; තබ්භාවො, තද්භාවතුලාධිකරණ විශෙෂණයද; තබ්බිසෙසනා, තනතුලාධිකරණ විශෙෂණයද; ධම්මාධාර ඵලානං, ධම්මාධාර ඵලයන්ගේ; එකතාතිව, එකච්චවද්දයි; ඡධා, මට්ටුකාරයකින්; මනං, දන්නාලදී. (ධමේකතා තුලාධිකරණ විශෙෂණයද, අධාරෙකතා

94 රතො පථො සුචොසෙනො කජ්ඣජී බුඬො ජිනො,
නිලොචණෙනා අමෙඛාපානො සිනොඅනිලසොනරො.

95 අමිඛිලො ගරුකො හොති ලහුකො කටුකො රසො,
ගදහනං සුසංයුතං ඔසධං දුසුතං විසං.

තුල්‍යාධිකරණ විශේෂණයද; එලෙකතාතුල්‍යාධිකරණ විශේෂණය දැයි කියායි;) “ආයතනි එජාති= ආයතො, දබ්බං; ආසයස්ස හා වො= ආසයී, ගුණං; තෙසංභාවො= නබ්භාවො, පදාජා; තෙසං දබ්බි බවාචිතංථා භාවො= නබ්භාවො, නබ්භාවාදිතං විසෙසසයස්සභාවො තබ්බිසෙසතා, දබ්බං ධාරෙති පකාසෙති= ධම්මො, ගුණො; ආතු සො ගුණං ධාරෙති= ආධාරො, අධිකරණං; එලුති පච්චතී= එ ලං, විපාලකා; ධම්මො ගුණංච ආධාරො අධිකරණංච එලං විපාලකො වාති= ධම්මාධාරඑලා, තෙසං= එකස්ස සමානස්ස භාවො= එකතා, එකතා ආදියස්සසො= එකතාදි” යනු විකාසී.

මෙසේ විශේෂණයාගේ අවිප්‍රකාර දක්වා ඊට උදහරණ දක්වන්නේ “රතො පථො සුචො සෙනො” යනාදිය කිහි.

94 රතො පථො, රතො පථොයනුද; සෙනො සුචො, සෙනො සුචො යනුද; + (ආයසාසසිභාවතුල්‍යාධිකරණවිශේෂණය නම්) කජ්ඣජී, කජ්ඣජී යනුද; බුඬො ජිනො, බුඬො ජිනො යනුද; (තද්භාවතුල්‍යාධිකරණ විශේෂණය නම්) නිලොචණෙනා නිලො චණෙනා යනුද; අමෙඛාපානො, අමෙඛාපානො යනුද; (තබ්බිසෙසතා තුල්‍යාධිකරණ නම්.) අනිලො අසො, අනිලො අසො යනුද; සිනොගරො සිනො නරො යනුද, ධම්මකතාතුල්‍යාධිකරණ විශේෂණ නම්.)

95 අමිඛිලො ගරුකො හොති; අමිඛිලො ගරුකොහොති යනුද; ලහුකො කටුකො රසො, ලහුකො කටුකො රසො යනුද; (ආධාරකතා තුල්‍යාධිකරණ විශේෂණය නම්) ගදහනං සුසංයුතං ඔසධං, ගදහනං සුසංයුතං ඔසධං යනුද; දුසුතංචිසං, දුසුතංචිසංයනුද (එලෙකතා තුල්‍යාධිකරණ විශේෂණය නම්.) උදහරණ පිණිස දතයුතු-

මෙසේ තුල්‍යාධිකරණයාගේ උදහරණ සහිත අවිප්‍රකාර දක්වා

+ “සුචොසෙනොති ගාථාබ්‍රකිත වසෙනවුතො, සෙනො සුචොති වුතො හොති” යනු විකාසී.

- 96 තතියාවෙව ජට්ඨිව සත්තම් වෙති හෙදනො,
හිනනාධිකරණං නාථ නිව්ධනනි විජානියං.
- 97 ගෙනෙනන ගොතමො නාථො එකුනනියං වසසා,
රඤ්ඤාව පුරිසො හොති නසෙසි බ්‍රාහ්මනාදිනං,
ගෙහෙව නිසිනෙනා හොති නසාලාදිසු බ්‍රාහ්මනො.
- 98 අට්ඨා රසති සිප්පෙති සමපනනා ඉමිනා අහං,
කාරණෙති සමානෙති වස්සුපගතො හවෙ.

සප්පසාගං කාරකහෙදං සමතතං.

හිනනාධිකරණයාගේ හෙදත්‍වය දක්වන්ට “තතියාවෙව ජට්ඨිව” යනාදිය කිහි.

96 තත, ඒ විශේෂණලක්ෂණයෙහි; තතියාවෙව, තතියා විහකති හිනනාධිකරණයද, ජට්ඨිව, ඡේදිවිහකති හිනනාධිකරණයද; සත්තම්ව ඉති, සඤාම් විහකති හිනනාධිකරණයදයි; හෙදනො, ප්‍රහෙද ව යෙයන්; හිනනාධිකරණං, හිනනාධිකරණං, නිව්ධං ඉති, ත්‍රිවිධාකාරයයි; විජානියං, දනසුන්තේය.

මෙසේ හිනනාධිකරණයාගේ ත්‍රිවිධ හෙද දක්වා දැන් ඊට උදාහරණ දක්වන්නේ “ගොතෙනන ගොතමො නාථො” යනාදියකිහි.

97 ගොතෙනන ගොතමො නාථො, ගොතෙනන ගොතමො නාථො යනුද; එකුනනියං වසසා, එකුනනියං වසසා යනුද; තතියා හිනනාධිකරණයට උදාහරණය. රඤ්ඤාව පුරිසො හොති න සෙසි බ්‍රාහ්මණාදිනං, රඤ්ඤාව පුරිසො හොති න සෙසි බ්‍රාහ්මණාදිනං යනු ඡේදි විහකති හිනනාධිකරණයට උදාහරණයි. ගෙහෙව නිසිනෙනාහොති න සාලාදිසු බ්‍රාහ්මණො, ගෙහෙව නිසිනෙනාහොති න සාලාදිසු බ්‍රාහ්මණො යනු සඤාම් විහකති හිනනාධිකරණයට උදාහරණයි.

මෙහි “ගොතෙනන වසසා” යන දෙවැනි තතියාවිහකත්‍රයෙන් හිනනාධිකරණ විශේෂණයයි. “ගොතමො නාථො” යනු විශේෂයයි “රඤ්ඤා නසෙසි බ්‍රාහ්මණාදිනං” යනු ඡේදි විහකති හිනනාධිකරණවූ විශේෂණයි. “පුරිසො” යනු විශේෂයයි “ගෙහෙව න සාලාදිසු” යනු සඤාම් විහකත්‍රයෙන් හිනනාධිකරණවිශේෂණයයි “නිසිනෙනා බ්‍රාහ්මණො” යනු විශේෂයයි.

බ්‍රහ්ම අබ්‍රහ්මවශයෙන් ත්‍රිසා විශේෂණයද විවිධවේ. සිසු ආල

99 සමාසිසනති නාමානි නාමානං සමසනං නථා,
සමාසොනාම විකේශකොසො සමසන වසෙකධා.

පනය බිහිබා ක්‍රියා විශේෂණ නම්. (ක්‍රියාවෙන් බාහිරගෙසින් හා ක්‍රියාවකා සලබකි නොවන හෙයිනි.) මුද්‍රං පච්ඡි යනාදිය අබිහිබා ක්‍රියාවිශේෂණය නම්. එහෙයින් කියනලදී.

“ක්‍රියා විසෙසනං නාම ද්‍රවිඩං සමුදිරිතං

බිහිබා ලපනං සංඛ මබ්‍රිබා මුද්‍රදිකං, ඝි

විශේෂණ විශේෂණය පුළුපර ක්‍රියාවන්සලබකවද ඇත්තේය” එයින්කිහ.

“පුබ්බා පර සමානෙව කාලෙ හෙතුමති නාදසො

කමමං කාතුහගච්ඡති වාරංපිදතිනිතා නිකබ්ථි

තකකාචි දණේඛා පතිතො පිතිගොති සප්පිං බලං” යි

මේ ක්‍රියාවිශේෂණයාගේ ප්‍රභෙද දැක්වූ නිගායි.

මෙසේ කාරක අකාරක හෙදදක්වා තමන්කාමරාගානුසංසතිත බැවින් තදනුරූප ප්‍රාප්තාව දක්වන්ට “අභාරසති ශිපෙපති” ය නාදිය කිහ—

98 අහං, මම, ඉමිතා, මේ සප්‍රයෝගවූ කාරක හෙද ප්‍රකාශක ප්‍රණය හේතුකොටගෙණ; අධාරසති සිපෙපති, අටලොස් වැද්දරුම් ශිල්පයෙන්; සමපනෙනා, සමන්විතවෙමිවා; කාරණෙති, (එසේම අනාගතයෙහි මාගිඵලොත්පන්නියට හේතුවූ දනසිලාදි) කාරණයෙන්ද; සමාබහති, මාහා සමානවූ සිත්ඇති ජනයන්හාද; වජ්‍රුහි, දූහා මින් ලද රජසා අනුරූපව පවත්නාවූ පරිඡිකාරවලින්ද; උපගතො හවෙ, සමන්විතවෙමිවා හෙවත් යුක්තවෙමිවා.

සප්‍රයෝගවූ කාරක භෙදය සමාස්තවූයේයි.

— o: * : o —

මෙසේ යසාවාසියන්වහන්සේ සප්‍රයෝග කාරකභෙදය දක්වා දන් ප්‍රයෝග සහිත සමාසභෙදය දක්වන්ට “සමාසිසනති නාමානි” යනාදිය කිහ.

99. නාමානි, යම් යුක්තාච්චි පදකෙනෙක්; සමාසියනති, සංක්ෂේප කරණුලැබෙද්ද; නථා, එසේ; නාමානං සමසනං, යුක්තාච්චි නාමයන්ගේ සංකෂ්පකිරීම; සමසනවසා, සංකෂ්ප වශයෙන්; සමාසොනාම, සමාසනනම්; එකධා. එක්ප්‍රකාරයකින්; විකේශකොසො, දඩයුත්තේය.

103 සමාසොච නිධානොති සද්දන්ත හෙදතො පුන,
අසධංභාජී උරසිලොමො නිලුප්පලාදිකං.

104 ආදිමජ්ඣුත්තරානංවා ලොපතො නිවිධොහවෙ,
දතොනා අසාරථො රූපං ඉදං තෙසං නිදස්සනං.

ක්වච; මුනිඤ්ඤි, මුනිඤ්ඤයනාදියද; අසධංභාජනාදිකං, අසධංභාජනා
නො යනාදියද; නිදස්සනං. නිදසීනසි, (මෙහි “ඉනිඤ්ඤ” යනු
යුක්තාපිසමාසයට උදාහරණය; “අසධංභාජනො” යනු අයුක්තාපි ස
මාසයට උදාහරණය.) “එත් සධං වුවහි මතභහතනං සධං මත
භහතනං භුත්ති‘නි=සධංභාජී’න සධංභාජී=අසධංභාජී, යනුවිකාසි.

මෙසේ විප්‍රකාර සමාසය දක්වා ත්‍රිවිධාකාර සමාසය දක්වත්
තේ “සමාසොච නිධානොති” යනාදිය කීහ.

103 සද්දන්තහෙදතො, ශබ්දසමාස අපිසමාස ශබ්දපිසමාස ගෙද
යෙන්; (“එහිහි සද්දසමාසො නාම සද්දංසංච සමාසොභොති නආ
ජො යථා අසධංභාජීත්තාදි. යයම් පන අත්තොච සංසථො විහත්
තියා අලුත්තත්තා පන නසද්දා” සො අත්තසමාසො නාම යථා උරසි
ලොමොත්තාදි, යයම් පන දුට්ඨොපි සංසථො සො සද්දන්ත සමාසො
නාම යථා නිලුප්පලංත්තාදි’ යනු විකාසි,) සමාසොච, සමාසයද; පු
න, නැවත; නිධානොති, ත්‍රිවිධාකාරවේ; අසධංභාජී උරසිලොමො
නිලුප්පලාදිකං, අසධංභාජී උරසිලොමො නිලුප්පලං යනාදිය උද
හරණයි.

(මෙහි ‘අසධංභාජී’ යනු ශබ්දසමාසයට උදාහරණය. ‘උරසි
ලොමො’ යනු අපිසමාසයට උදාහරණය. ‘නිලුප්පලං’ යනු ශබ්දපි
සමාසයට උදාහරණය.)

මෙසේ ශබ්දපිචයෙන් ත්‍රිවිධාකාරයදක්වා ලොපවශයෙන් ත්‍රි
විධාකාරය දක්වන්නේ “ආදිමජ්ඣුත්තරානංවා” යනාදිය කීහ.

104. වා, නොහොත්; ආදිමජ්ඣුත්තරානං, ආදිපද මධ්‍යපද උත්
තරපදයන්ගේ; ලොපතො, ලොපවශයෙන් සමාසය; නිවිධො, හවෙ,
ත්‍රිවිධාකාරවේ; දතොනා අසාරථො රූපං, දතොනා අසාරථො රූපං
යනු; ඉදං, මේ; තෙසං, ඔවුන්ට; නිදස්සනං, උදාහරණයි.

(මෙහි ‘දතොනා’ යනු ආදිපදලොප සමාසයට උදාහරණය. දෙ
වෙන දතොනා යන්නෙහි දෙවෙන යන පදය ලොපව දතොනා කියා
වේ; ආදි ශබ්දයෙන් අසද්දන්තදතොනා=දතොනා; ඔත්මුනා, දතොනා=
දතොනා යනාදිය සංගෘහිතයි.

**105 පුබ්බත්තරුහසසුදානං සමානාථ පමානනො,
චතුර්ධානිලොකං රාජපුතො අපේළකංගොධනො.**

‘අසාරථො’ යනු මඩ්භ්‍යපදලොපසමාසයට උදාහරණය. අසෙසන යු තෙකා රථො යනනන්තිමඩ්භ්‍යපද ලොපව අසාරථො යනුවී; ආදිශබ්ද යෙන් ඔබේන යුතෙකා රථො=ඔභරථො’යි කියාද ජලබ්‍රුකාලකබ්‍රිතො දිපො= ජලබ්‍රුදිපො කියාද ශාස්ත්‍රය, ‘රූපං’ යනු උත්තරපදලොප ස මාසයට උදාහරණය. ‘රූපෙසසුදානං, යනනන්ති සසුදානං යන උත්ත රපදයනව ලොපව රූපං කියාම; ආදි ශබ්දයෙන් රූපහවො= රූපං කියාද; අරූප හවො= අරූපං කියාද; කාච හවො= කාචං කියාද ශාස්ත්‍රය.)

මෙසේ සථි සාධාරණවශයෙන් විවිධ ත්‍රිවිධ සම.සයන් දක්වා සාමාන්‍ය නාවුවහසෙන් චතුර්විධාකාරය දක්වන්නේ “පුබ්බත්තරු හසසුදානං.” යනාදිය කිහිපයකි.

105. පුබ්බත්තරුහසසුදානං, පුළුඋත්තරඋහස අන්‍යවූ; පදනං, සම.සපදයන්ගේ; අත්පමානනො, අභිප්‍රධාන වශයෙන්; හෙවත් පු ඵ්පදභිප්‍රධානය උත්තරපදභිප්‍රධානය උහසපදභිප්‍රධානය අන්‍ය පද භිප්‍රධානය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්; චතුර්ධා, (සමාසය) සතර පරි දෙකේ; තිලොකං රාජපුතො අපේළකං ගොධනො, තිලොකං රාජපුතො අපේළකංගොධනො යනු උදාහරණවේ; (මෙහි ‘තිලො කං’ යනු දිගුසමාසය නම්, හේ පුළුපදභිප්‍රධානය නොහොත් අබ්‍යසී භාව සමාසයක දිගුසමාසය පුළුපදභිප්‍රධානය; උපනතරං පසුච්ඡි යානි යනු උදාහරණය; ‘රාජපුතො’ යනු තන්පුරුප සමාසය නම්, හේ උත්තරපදභිප්‍රධානය, රාජපුතො කභිනදසසංයනු ඊට උදාහර ණවේ; ‘අපේළකං’ යනු වන්වසමාසය නම්, වන්වසම.සකමිධාරය සමා සය යනමොනු උහසපදභිප්‍රධාන නම්, සමණ බ්‍රාහ්මණෝ කණ්‍යාස පෙසා යනාදිය උදාහරණවේ; ‘ගොධනො’ යනු ඔහු විරිති සම.සතම හේ අන්‍යපද භිප්‍රධානය. ආගතසමණෝ ආරාමො, ජිතිංකුසො හත වා යනාදිය උදාහරණවේ.

මෙසේ සථිසාධාරණ හෙදයද සාමාන්‍ය හෙදයද දක්වා දැන් සංයුමුවයෙන් විශේෂහෙද දක්වන්නේ “අබ්‍යසීභාවොදිගුවණො” යනාදිය කිහිපයකි.

- 106 අබ්බසාමිකා වෙද දිගුමසෙද කමමධාරය මෙව්ව,
නපුරිසො බහුබ්බිති සමාසො භොති ජබ්බිධො.
- 107 සථාරුචි තිලොකඤ්ච සමණ්ණාභමණාදසො,
නිද්දසලං රාජපුත්තො ලම්බකණේනා සථාකකමං.
- 108 සත්තා බ්බසාමි රුචාබ්බානාරඬි රුපකං,
සථාකකමං නිබ්බානු පනහරං අධිනිච්චිදං.

106 අබ්බසාමිකාවෙව, අබ්බසාමිකාව සමාසය; දිගුව, දිගුසමාසය; වෙදෙව, වන්වසමාසය; කමමධාරය වෙව්ව; කමමධාරය සමාසය; නපුරිසොව, නත්පුරුප සමාසය; බහුබ්බිතිව, බහුවර්ති සමාසයයි (නාමවශයෙන) සමාසො. සමාසයනෙම; උබ්බිධොහොති, ඡට්ටකාරවේ;

නාමවශයෙන් ඡට්ටකාරවූ ඒ සමාසයන්ට උදහරණ දක්වන් නාවූ ආවායීතෙම “සථාරුචි තිලොකඤ්ච” යනාදිය කිහි.

107 සථාරුචි, සථාරුචි යනු අබ්බසාමිකාව සමාසය; තිලොකං, තිලොකං යනු දිගුසමාසය; (ව යනු පදපුරුණයයි;) සමණ්ණාභමණාදසො, සමණ්ණාභමණා යනු හා ආදිශබ්දයෙන් ගෘහිත අසාන්තකපිත්තං යනු වෘත්තසමාසය; නිද්දසලං නිද්දසලං යනු කමමධාරය සමාසය; රාජපුත්තො, රාජපුත්තො යනු නත්පුරුප සමාසය; ලම්බකණේනා, ලම්බකණේනා යනු බහුවර්ති සමාසයයි; සථාකකමං, පිළිවෙලින් උදහරණ දනුයුත්තේය.

වෙසේ ඡට්ටිධ සමාසයට උදහරණ දක්වා අබ්බසාමිකාව සමාසයාගේ ප්‍රභෙද හා උදහරණ දක්වන්නේ ‘සත්තාබ්බසාමි සථාරුචාති’ යනාදිය කිහි.

108 අබ්බසාමි, අබ්බසාමිකාව සමාසය; සත්තා, ප්‍රථමාදීන්ගේ වශයෙන් සන්තැදුරුම්වේ; (එනම් ප්‍රථමා විභක්තිලොප අබ්බසාමිකාව සමාසය මිනිසා විභක්ති ලොප අබ්බසාමිකාව සමාසය. තෘතීයා විභක්තිලොප අබ්බසාමිකාව සමාසය. චතුර්ථි විභක්තිලොප අබ්බසාමිකාව සමාසය. පඤ්චමි විභක්තිලොප අබ්බසාමිකාව සමාසය ඡෂ්ඨි විභක්ති ලොප අබ්බසාමිකාව සමාසය. සප්තමි විභක්ති ලොප අබ්බසාමිකාව සමාසයයි කියායි) යථා රුචි, යථාරුචි යනු ප්‍රථමා විභක්ති ලොපය නම; (යා යාරුචි යථාරුචි) අධිමානරං, අධිමානරං යනුමිනිසා විභක්ති ලොපය නම; (මානරං අධිකිව්වපවනතං අධිමානරං) අධිරූපකං, අධිරූපකං යනු තෘතීයා විභක්ති ලොපය නම (රූපෙන අධිකො අධිරූපකං)

**109 දිගුමිධා සමාහාර සමාහාර වසෙනව,
නිලොකනතු සමාහාරං පඤ්චන්ද්‍රියානිවාසමා.**

**110 චන්ද්‍රෙ මිධා සමාහාර ඉනරිතර යොගනො,
අජෙලකං සමාහාරෙ සමණ බ්‍රාහ්මණොගතෙ.**

යථාකකමං, යථාකකමං යනු චතුර්වි විහකති ලොපය නම; (කමසස අනු රූපං යථාකකමං) නිබ්බානං, නිබ්බානං යනු පඤ්චමි විහකති ලොපය නම; (වානතොනිකබ්බනං නිබ්බානං) උපනගරං, උපනගරං යනු ඡෂ්ඨි විහකතිලොපය නම; (නගරසස සම්පෙපවනනති කථා ඉති උපනගරං) අභිනාවමං, අභිනාවමං යනු සපනමි විහකති ලොපය නම; (නවෙව්සු අභිකා අභිනාවමං) ඉදං, මේ නිදගිනයි, හෙවත් උද්ගරණයි.

මෙසේ අබ්‍යසිතාව සමාසහෙදයදක්වා උදෙස ගථානුරූපව දිගුසමාසහෙද දක්වන්නේ “දිගු මිධා සමාහාර” යනාදිකිත.

109 දිගු, දිගුසමාසයනෙම; සමාහාරාසමාහාරවසෙනව, සමාහාර අසමාහාර වසයෙතද; මිධා, චිත්‍රකාරවන්නේය; (නන් සමාහරිත බේබා චිත්තෙන ඵකතො ආවරිතබේබා සමුතං අපෙකිනිචා ඵකව චන විහරාගනො සමාහාරොනාම යථානිලොකං න්‍යාදි; නප්ප විපකවසෙන නසමාහාරො අසමාහාරොති, යොපන ඵකදෙසං අපෙකිනිචා බහුවචන විහරාගනො අසමාහාරො නාම යථා පඤ්චන්ද්‍රියානි න්‍යාදි යනු වීකායි.) නිලොකනතු නිලොකං යනු වනාති; සමාහාරං, සමාහාර දිගුසමාසයයි; පඤ්චන්ද්‍රියානිව, පඤ්චන්ද්‍රියානි යනුද; අසමා, අසමාහාර දිගුසමාසයවේ.

මෙසේ දිගුසමාසයගේ හෙද දක්වා චන්ද්‍රසමාසයගේ හෙද දක්වන්නේ “චන්ද්‍රෙ මිධා” යනාදිය කිත.

110 සමාහර ඉනරිතර යොගනො, සමාහාර ඉනරිතර යොග වශයෙන්; (සමාහාර චන්ද්‍රසමාසය ඉනරිතරයොග චන්ද්‍රසමාසයයි සේයි) චන්ද්‍රෙ, චන්ද්‍ර සමාසය; මිධා, දෙපරිදෙක්වේ; § අජෙලකං, අජෙලකං යනු; සමාහාරං, සමාහාර චන්ද්‍රසමාසයනම; සමණ බ්‍රාහ්මණා, සමණබ්‍රාහ්මණා යනු ඉනරො; අනාම ඉනරිතර යොග චන්ද්‍රසමාසයනමැයි දනනු.

§ “සමාහාරො සමුච්චයො නථා අනිචයො පිච ඉනරිතරයොගොච චන්ද්‍රනාම චතුරිධිධො” යි
ශබ්දසාරාථි ජාලිතියෙතිචන්ද්‍රසමාසය සතර ආකාරයයි කියනලදි.

- 111 විසෙසන පුබ්බපරුහසපදං සමභාවනා,
උපමාවධාරණඤ්ච කුනපාදි පුබ්බංනව.
- 112 නිලුප්පලං යථානංගි යථාකාමං ගණ්හතතමො,
සණ්හ පුබ්බ ධම්මෙමාව නථාව හෙතුපච්චිසො.
- 113 සංඛසෙතං ගුණොසෙව ධනං ගුණධනං නථා,
කුසුහෙනානු අභාමොව පාවචනතති ඤායති.

වෙසේ වැදහීමාසය දකින කමිධාරය සමාසය දක්වන්නේ “විසෙසන පුබ්බපරුහස පදං” යනාදිය නිසා.

111 විසෙසන පුබ්බපරුහස පදං, විශේෂණ පුළුපද කමිධාරය සම සය විශේෂණ උත්තරපද කමිධාරය සමාසය විශේෂණඋභයපද කමිධාරය සමාසය; සමභාවනා, සමභාවනාපුළුපදකමිධාරය සමාසය ද; උපමාව ධාරණඤ්ච, උපමාපුළුපදකමිධාරය සමාසයද අවධාරණ පුළුපද කමිධාරය සමාසයද; කුනපාදිපුබ්බං, කුයනනිපාන නයනනි පානාදිය හා පයන උපසග්ගාදි පුළුපදයදැයි; නව, කමිධාරය සමාස යනව වැදැරුමවේ.

112. නංගි, ඒකියල්ල වනාහි; යථාකාමං, පිළිවෙලින් දනසුන් තේස; යථා, නවවිධ කමිධාරයට උදහරණ වෙසේසි; නිලුප්පලං, නිලුප්පලං යනු විශේෂණ පුළුපද කමිධාරයට උදහරණය; ගණ්හතතමො, ගණ්හතතමො යනු විශේෂණ උත්තරපද කමිධාරයට උදහරණ ය; සණ්හපුබ්බධම්මෙමාව, සණ්හපුබ්බධම්මෙමො යනුද විශේෂණ උභය පද කමිධාරය සමාසයවේ; නථා, නථාසි අපරවාචකනිපාතයයි අනික් කාරණයෙක්ද ඇතැයි යන අර්ථය; නොහෙත්, නථා, එසේ; හෙතුපච්චයො, හෙතුපච්චයො යනුද; (වයනු සමපිණ්ඩණාපිති) සමභාව නාපුළුපද කමිධාරය සමාසයවේ; (හෙතුහුත්වා පච්චයො හෙතුපච්ච යො.) සමහර ආවායසීවරු හෙතුපච්චයො යන පදය සමභාවනාපුළු පදය බවට සැකකෙරෙති. “යසසපන සමභාවනා සංඛාතං ඉති පදං හුත්වා සංඛාතපදංවා ලොපො සො සමභාවනා කමමධාරයො නාම” යනු විකාසි. †

113. සංඛසෙතං, සංඛසෙතං යනු උපමාපුළු පද කමිධාරය සමා

† “යසස පන සමභාවනා සංඛාතං ඉති හුත්වා සංඛාතපදං වා අව ධාරනාත්මං එව පදංවා උපමායවාචකං ඉධිවාදිපදංවා කුපදං නපදං වා පාදිපදංවා පුබ්බං හොති සො සමභාවනා පුබ්බපදාදි කමමධාරයො නාම”යි සාරාන්තිකාසිනී විකාපායයි.

114 නපුරිසො විධානොති පඨමා මාදි හෙදෙනො,
පඨමා බ්‍රාහ්මණො හොති අමාදි භූමිසං ගතො.

115 පඨමාව විධානොති දිගුතුලාසං හෙදෙනො,
අපසවමුලිදිගුව තුලාසොව අබ්‍රාහ්මණො.

සයවේ; සංඛො වියසෙනං සංඛසෙනං, සකක් මෙන් සුදුවූයේ සංඛ සෙන නම්. ගුණො එව ධනං ගුණධනං, ගුණයම ධනයවූයේ ගුණධන නම්; ගුණධනං, ගුණධනං යනු අවධාරණපූජිපද කමිධාරය සමාසයන ම; තථා, අනිකුදු කාරණයක් ඇත; නොහොත්, තථා, එසේ; කුපුතෙනා, කුපුතෙනා යනු කු යන නිපාත පූජිපද කමිධාරය සමාසයවේ; (තුයනු පදපුරුණයෙහිය) “කුවේතො පුතෙනා කුපුතෙනා.” අභාවො, අනා වො යනු නයන නිපාත පූජිපද කමිධාරය සමාසයවේ; (ව යනු සමු වවයාචිති.) නභාවො අභාවො; පාවචනා, පාවචනං යනු; පාදි පූජි පද කමිධාරය සමාසයවේ; (පධානං වචනං පාවචනං යනු විග්‍රහයි.) ඉති, මේප්‍රකාරයෙන්; ඤයති, හැගෙනු ලැබේ.

මෙසේ නව වැදෑරුම් කමිධාරය සමාසයදක්වා තත්පුරුෂ සමා සය දක්වන්නේ “නපුරිසො විධානොති” යනාදියකි.

114 පඨමා මාදි හෙදෙනො, ප්‍රථමා තත්පුරුෂ අමාදි තත්පුරුෂ හෙදෙයන්; නපුරිසො තත්පුරුෂ සමාසය; විධානොති, විප්‍රකාරවේ; මෙසේයි. අබ්‍රාහ්මණො, අබ්‍රාහ්මණොයනු; පඨමා හොති, ප්‍රථමා තත්පුරුෂ සමාසයවේ; ‘(යසසපන සමාසය පුබ්බ පදෙ පඨමා විභතති ලොපො හොති සොපඨමා නපුරිසො නාම) භූමියංගතො, *භූමියංගතොයනාදිය අමාදි, අමාදි තත්පුරුෂ සමාසය නම්වේ; (යසසපන පුබ්බපදෙ දුතියා විභතතාදි ලොපා හොති සො අමාදි නපුරිසො නාම.) ආදිශබ්දයෙන් තාත්පර්‍ය වතුර්ථි ‘පංචමිෂ්ඨිසප්තමි විභතතිනු ගාතිතයි.

මෙසේ තත්පුරුෂ සමාසයගේ සාමාන්‍ය වශයෙන් විප්‍රකාරයද ක්වා දිවුන් අතුරෙන් ප්‍රථමා තත්පුරුෂ සමාසයගේ විශේෂවශයෙන් විප්‍රකාරයදක්වන්නේ “පඨමාව විධානොති” යනාදියකි.

115 දිගුතුලාසං හෙදෙනො, දිගුසමාසකමිධාරය සමාස හෙදෙයන්; පඨමාව, ප්‍රථමා තත්පුරුෂ සමාසය; විධානොති, විප්‍රකාරවේ;

* “එත් භූමිගතොති වතතබ්බිභූමියං ගතොති වාක්‍යවසෙන වුත්තං” සි—ටිකා.

- 116 අමාදි ජබ්බිබ්බා හොති දුතිසා තනිසා දිනො,
නිදසුනං සථානස්ස එවං ඥාණං විනිතනා.
- 117 භූමි ගතො දෙවදතො කසිනදුස්ස මාදිකො,
අත්තපේගිජ්ජුතො භාමවාසි සථාකකමං.
- 118 බහුබ්බිති විධාහොති තග්ගුණා තග්ගුණා හෙදනො
ලම්බකණණාදි තග්ගුණො පබ්බතාදි අතග්ගුණො.

මෙසේසි. අපඤ්චමුලී, අපඤ්චමුලියනු; දිගුව, ප්‍රථමාවිභක්තාන්තා දිගු තත්පුරුෂසමාසයදවේ; අබ්‍රාහමණො, අබ්‍රාහමණයනු; තුලාසො ව, ප්‍රථමා විභක්තාන්තා තමිමාරයතත්පුරුෂ සමාසයදවේ;

මෙසේ ප්‍රථමා තත්පුරුෂ සමාසයාගේ විප්‍රකාරය දක්වා අමාදි තත්පුරුෂ සමාසයාගේ භවිප්‍රකාරය දක්වන්නේ “අමාදිජබ්බිබ්බා හොති,, යනාදියකින.

116 දුතිසා තනිසාදිනො, විනිසා තනිසා වතුර්ථිආදිත්තෙහෙ දසෙත්; අමාදි, අමාදිතත්පුරුෂ සමාසය; ජබ්බිබ්බාහොති, භවිප්‍රකාරවේ; තසු, ඒ අමාදිතත්පුරුෂ සමාසයාගේ; නිදසුනං උදාහරණ; යථා, යම්මෙවේද; විජානනා, නුවතැත්තනුචිතින්; එවං ඥාණං, මෙ සේ දතයුත්තෙයි

117. භූමිගතො, භූමිගතොයනු; විනිසා විභක්තාන්තාතත්පුරුෂ සමාසයවේ; භූමිගතො කියා විනිසා විභක්තාන්තාවිස; දෙවදතො, දෙවදතොයනු තනිසාවිභක්තාන්තා තත්පුරුෂසමාසයවේ; “දෙවෙ නදතො” කියා තනිසාවිභක්තාන්තාවේ; කසිනදුස්සමාදිකො, කසි නදුස්සං යනාදිය; වතුර්ථිවිභක්ති තත්පුරුෂසමාසයවේ; “කසිනස්ස ආහනං දුස්සං”යි වතුර්ථි විභක්තාන්තාවේ; අත්තපො, අත්තපොයනු පඤ්චමිචිතක්ති තත්පුරුෂ සමාසයවේ; “අත්ත තො ජාතො,, කියා පඤ්චමි විභක්තාන්තාවේ; රාජපුත්තොව, රාජපුත්තො යනුද ඡන්ධි විභක්ති තත්පුරුෂ සමාසයවේ; “රඤ්ඤො පුත්තො” කියා ඡන්ධිවිභ ක්තාන්තාවේ; භාමවාසි, ගමවාසියනු සප්තමිචිතක්තිතත්පුරුෂසමා සයවේ; “භාමෙවාසි”යි සප්තමිචිතක්තාන්තාවේ; සථාකකමං, මේඋදා හරණයත් පිළිවෙලින් දතයුත්තානුය.

මෙසේ තත්පුරුෂසමාසය දක්වා ඊටඅනතුරුව බහුච්චිති සමා සයදක්වන්නේ “බහුබ්බිතිවිධාහොති” යනාදිය කින.

118 තග්ගුණා තග්ගුණහෙදනො, තග්ගුණසංවිඤ්ඤාතබ්බච්චිතිසා

- 120 සතුවිට්ටො බහුබිබිති පඨමාදි වසා පන,
නිග්ග්‍රොධ පරිමණ්ඩලො ආගත සමණො නථා.
- 121 ජිතින්ද්‍රියො දින්න සුංකො නිග්ගන් ජනකො නථා,
ලම්බකණණො සුසංයොති සථාකකමං විජ්ඣිතො.
- 122 මජ්ඣන දිගුනා කම්මධාරසෙන සමුවමස,
තුලාසඨ වාචනා සෙසා නාමානුරූප වාචනා.

120. පඨමාදිවසාපන, ප්‍රථමාදීන්ගේ වශයෙන් වතාහි; බහුබිබිති, බහුවිරිති සමාසය; සතුවිට්ටො, සප්තප්‍රකාරවේ; මෙසේසි; නිග්‍රොධ පරිමණ්ඩලො, නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලොයනුද; (ප්‍රථමාවිභක්තාන්තා අන්‍ය පද බහුවිරිති සමාසය 'නිග්‍රොධො ඉව පරිමණ්ඩලො යො රාජ කුමාරො සොයං= නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො' කියා සමාසවාක්‍යවේ; මෙහි යො යනු ප්‍රථමාන්තයි.) නථා, එසේ; ආගතසමණො, ආගතසමණො යනුද; (විනිශ්චිතකති අන්‍යපද බහුවිරිති සමාසයවේ. "ආගතාසමණොයංසො= ආගතසමණො" කියා වාක්‍යවේ; මෙහි යංයනු විනිශ්චිතාන්තයි.)

121 ජිතින්ද්‍රියොව, ජිතින්ද්‍රියො යනුද; (තානිශ්චිතකති අන්‍යපද බහුවිරිති සමාසයයි; "ජිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සො= ජිතින්ද්‍රියො" කියා විග්‍රහවීමෙහි යෙන යනු තානිශ්චිත විභක්තාන්තායවි.) දින්නසුංකොව, දින්නසුංකො යනුද; (වතුර්ථිවිභක්ති අන්‍යපද බහුවිරිති සමාසයවේ, "දින්නො සුංකො යස්සසො= දින්නසුංකො" කියා වාක්‍යයි. මෙහි යස්ස යනු වතුර්ථි විභක්තාන්තායි) නිග්ගන් ජනකොව, නිග්ගන් ජනකො යනුද; (පඤ්චමි විභක්ති අන්‍යපද බහුවිරිති සමාසයයි. නිග්ගන් ජනා යසමා භාමා සො යං= නිග්ගන්ජනො කියා වාක්‍යයි. මෙහි යසමා යනු පඤ්චමි විභක්තාන්තායි) නථා, එසේ; ලම්බකණණොව, ලම්බකණණොයනුද; (ඡේතිවිභක්ති අන්‍යපද බහුවිරිති සමාසයයි, "ලම්බො කණණො යස්ස සො යං= ලම්බකණණො" කියා වාක්‍යයි. මෙහි යස්ස යනු ඡේතිවිභක්තාන්තායි.) සුසංයොති, සුසංයො යනුද; (සප්තමි විභක්ති අන්‍යපද බහුවිරිති සමාසයයි. "සුසුරානි සස්සානි යසමිං ජනපදෙ සො යං= සුසංයොති" කියා වාක්‍යයි. මෙහි යසමිං යනු සප්තමි විභක්තාන්තායි) ඉති, මේප්‍රකාරයෙන්; සථාකකමා, පිළිවෙලින්; විජ්ඣිතො, උද්ගරණ දතසුභතාග්‍රස.

මෙසේ සියලු නාමයන්ට ඒ ඒ ලක්ෂණයන් හෙද දක්වා දුන් ඔවුන්ගේම වාචකහෙද දක්වන්නේ "මජ්ඣන දිගුනා" යනාදියකින.

122 මජ්ඣන, මජ්ඣමාසයද; දිගුනා, දිගුසමාසයද; කම්මධා

- 123 කම්බොරසො චන්දෙව නපුරිසොව ලාභිනො,
නසො පරපදෙ ලිඛං ඛහුබ්බිති පදනනෙර.
- 124 දිගුවා බාසිභාවොව නපුංසකොව නිසනො,
වාචකාපන විසෙක්ඤායා හතනිපදවි රූපනො.
- 125 පුසෙක්ඤානොන සංසාර සංඛේධප කාරකො හවෙ,
අහෙස්සපරිසො අසෙක්ඤා සනිමාව හවා හවෙ

සප්පයොගං සමාසහෙදං සමන්තං

— 308 —

රක්ඛන, කම්බොරසමාසයද; සමුව්වය තුලාස්ථ වාචකා, සමුව්වයාභී
කුලාස්ථවාචකයහ;† සෙසා, සෙසු අවර්ගිභාව තත්පුරුෂබ්‍රවිරිතිමා
සයෝ; නාමානුරූප වාචකා, සංයුක්තරූප වාචකයෝ වෙත්.

මෙසේ ඡවිච්චි සමාසයන්ට වාචක දක්වා දැන් ඒ සමාසයන්ගේ
ලිඛිත නිශ්චය දක්වන්නේ “කම්බොරසො චන්දෙව” යනාදිය කිහි.

123 කම්බොරසොව, කම්බොරසමාසයද; චන්දෙව, චන්ද සමාස
යද; නපුරිසොව, තත්පුරුෂ සමාසයද යන; නසො, තුන්දෙන; ප
රපදෙලිඛං ලාභිනො, පරපදයෙහි ලිඛ ලබන්නාහුය; ඛහුබ්බිති, ඛ
හුබ්බිතිසමාසය; පදනනෙර, අන්‍යපදයෙකිහි ලිඛ ලබන්නොය.

124 දිගුව, දිගුසමාසයද; අබාසිභාවොව, අවර්ගිභාව සමාසය
ද; නපුංසකොව, නපුංසක ලිඛයෙහි; නිසනො, නිසන්නයේය;
වාචකා පන, වාචකයෝ වනාහි; විහතනි පදරූපනො, විහතන් පද
රූපවශයෙන්; විසෙක්ඤායා, දනසුන්නාහුය.

මෙසේ ඡවිච්චි සමාසහෙදය දක්වා නදනුරූපවූ ප්‍රාචීනාව දක්
වන්නේ ස්වාවායීතෙව “පුසෙක්ඤානොන” යනාදිය කිහි.

125 අනෙත පුසෙක්ඤාන, මේ සමාසහෙදය ප්‍රකාශ වලට පුණ්‍ය
ය හේතුකොටගෙන; හවා හවෙ, හවයක් හවයක් පාසා; අහෙස්සප
රිසො, අහෙස්ස පිරිස් ඇත්තෙක් වෙමිවා; පසෙක්ඤා සනිමාව, පුසෙව
හා සමායක ඇත්තෙක් වෙමිවා; සංසාර සංඛේධප කාරකො හවෙ;

† “නෙසු පන චන්දෙ සමුව්වයස්ථවාචකො දිගු කම්බොරසා තුලා
ස්ථවාචකා නි අසො” යිද “වාචකානි එත ඡන්ද්‍රපථයසස වුත්ත
නතා කාචස්ථ කරණ වචනානි අසො” යි. චන්දෙන යනාදිය
කථා අභිප්‍රේෂි කරණයයිද විකාලෙති කියනලදි.

- 126 නෙසං සද්ද සමුභානං භිනානුකුලනං ථවා,
නෙසං සිසංස සමුභානං නඛිනානං පච්චෙති.
- 127 සාමඤ්ඤ බ්බස භාවෙන නඛිනං නිවිධං භවෙ,
සාමඤ්ඤං විවිධං නස්ව ලිඛෙති වචනෙතිව.
- 128 අබ්බසනනු න ථා නෙව භාවො භාවෙන සුභතංකා,
වාසිඤ්ඤං නපනනාදි බපමමාදි නිදසංතං.

(අනුතසෙති) සංසාරය සංකෂ්පකරන්නෙක් වෙමිවා, හෙවත් සිව් පිළිසිඹියාපත් රහත්ව නිවන් දකිමිවා යි කියා ප්‍රාචීනා කලහසි ද න සු තු .

සප්‍රසොග සමාස හෙදස සමානාවුසේසි.

වෙසේ උදහරණ සහිත සමාසහෙදස දක්වා යසාවාසී නෙම නඛිතහෙදස දක්වන්නේ ‘නෙසං සද්ද සමුභානං’ යනාදියකි.

126 නෙසං සද්ද සමුභානං, ගොත්‍රාදිවාචනවු වාසිඤ්ඤ ඒශබ්ද සමුභසඤ්ඤ; භිනානුකුලනං, භිනානුකුලවුසේ; අථවා, නොහොත්; නෙසං සිසංස සමුභානං, (නිරුක්ති ශාස්ත්‍රයලවණොද්ගුහණ ධාරණාදි යෙති අභිප්‍රකාශවු) ඒ ශිෂ්‍ය සමුභසන්ථ; භිනානුකුලකං, භිනානුකුල වුසේ හෙවත් ප්‍රයෝජනවුසේ; නඛිනානං පච්චෙති, නඛිතයයි කියා නුලැබේ; “නෙසං අපච්චාදි අත්තං වා භිතං නඛිතං, නෙසං ගො තතාදි අත්තං වා භිතං නඛිතං, නෙසං සවණේ අභිප්‍රකාශනං වා භිතං නඛිතං,, යනු විකාසි.

වෙසේ නඛිතශබ්දයට විග්‍රහදක්වා දුන් නඛිත හෙද දක්වන්නේ ‘සාමඤ්ඤ බ්බස භාවෙන’ යනාදිය කි.

127 සාමඤ්ඤ බ්බස භාවෙන, සාමඤ්ඤ නඛිත අව්‍යය නඛිත භාව නඛිත වශයෙන්; නඛිතං, නඛිතය; නිවිධං භවෙ, ත්‍රිවිධාකාරවේ; නස්ව, ඒ ත්‍රිවිධ නඛිතයන් අනුරෝධ; සාමඤ්ඤං, සාමඤ්ඤ නඛිතය; ලිඛෙතිවචනෙතිව, ලිඛිතවචනයන් හා සාධාරණවීථි කරණයකට ගෙන; විවිධං, අනෙකප්‍රකාරවේ; (සත්‍රි පුං නපුං භව යන ලිඛිතග්‍රහ හා එකවචන බහුවචන යන විවිධ වචනයන්හා ද සාධාරණව නැ නෙත් බැවින් සාමඤ්ඤ නඛිතය අනෙකප්‍රකාරයකි යේයි.)

128 අබ්බසනනු, අව්‍යය නඛිතය වනාහි; නථානෙව, එසේනො

- 129 ගොතනතර රාග ජාතාදි සමුහයාන නිසිනා,
උපමා බහුලං සෙසං අස්සජි පකති පුරණං,
සංඛ්‍යා විභාගං සාමඤ්ඤං පණණ්ඩසම්මිං හවෙ.
- 130 වාකේතනු විජ්ජමානස්ස පදස්සාගම්ම ලොපනං,
තානි තාමානි ඤෙසොති බුබ්බකෙනති නං යථා

මවේ; (ලිඟු හා වචනාන් කරණකොටගෙන අනෙකප්‍රකාර නොව නිපාත සමුහයකැයි අනුභාවයි) “ලිඛිතනි වචනෙනිව අබ්‍යයංග්‍රන්ථා පකති භූතානොව හොනති නං අබ්‍යය නභිතං නාම” යනු වී කා සි. හවෙ, හාවයනෙම; හාවෙන යුතතකො, හාවයෙන් යුතනවුයේය; (භවනති සද්ධුබ්බිසො එතස්මා ‘හි හාවො.) වාසිසාදි, වාසිසො යනන හා ආදිශබ්දයෙන්ගත් නාවිකො අනාදියද; තථිතතාදි, අව්‍යය නභි තයට තථිතතා යන්න හාආදිශබ්දයෙන්ගත්අභිතතාඅනාදියදඋද්ග රණවේ, (“නිතිලිඛිතනි අබ්‍යයං පන සො පකාරො තත්ථා සාපකාරා තත්ථා නං පකාරං තත්ථා එවං ලිඛිතනි අබ්‍යයං නාම, සො පකාරො තත්ථා තෙ පකාරා තත්ථා නං පකාරං තත්ථා තෙ පකාරෙ තත්ථා තෙ න පකාරෙන තත්ථා තෙති පකාරෙති තත්ථා තස්ස පකාරස්ස තත්ථා තෙසං පකාරානා තත්ථා තස්මා පකාරා තත්ථා තෙති පකාරෙති තත්ථා තස්මිං පකාරස්මිං තත්ථා තෙසු පකාරෙසු තත්ථා එවං වචනෙනි අබ්‍ය යං නාම” යනු වීකාසි.) ඔපමාදි නිදස්සනං, ආවකභිතයට ඔපමං යන්නහා ආදිශබ්දයෙන්ගත් ආරොග්‍යං ආරිස්සංයනාදියනිදසීනසි.

මෙස් ත්‍රිවිධාකාර තභිතය දක්වා ඔවුන් අතුරෙන් ප්‍රථමකොට සාමඤ්ඤ තභිත හෙද දක්වන්නේ “ගොතන තර රාග ජාතාදි” යනාදිය කින.

129 ගොතන තර රාග ජාතාදි, ගොතන තභිතයද තරතාදි තද්ධිතයද රාගාදි තද්ධිතයද ජාතාදි තද්ධිතයද; සමුහයානනිසි නං, සමුහ තභිතයද යාන තද්ධිතයද නිසින තභිතයද; උපමා බහු ලං, උපමා තද්ධිතයද බහුල තභිතයද; සෙසං, සෙස තභිතයද; නො ඉතාත් විශෙෂ තභිතයද; අස්සජි පකති පුරණං, අස්සජි තභිතයද පකති තභිතයද; පුරණ තභිතයද; සංඛ්‍යා විභාගං, සංඛ්‍යා තභිතය ද විභාග තභිතයදද කිසා; සාමඤ්ඤං, සාමඤ්ඤ තභිතය; පණණ් රසම්මිංහවෙ, පසළොස් වැදූරුමවේ.

මෙස් තභිතයාගේ හෙද දක්වා දන් නාමයන්ගේ ලභ්‍යමාත කාරණා දක්වන්නේ “වාකේතනු විජ්ජමානස්ස” යනාදිය කින.

130 වාකේත, තභිත වාකෂාවසථාවෙති; (තු ශබ්ද පණ්ණානතරා

131 වාසිසං නාවිකං නිලං පුරිමො ජනනා තථා,
රජනිසං දුට්ඨලොච ධුමාසිතනන මේවච.

132 අභිජ්ඣාලව සෙසොච සමො මණ්ඩයං නථා,
පඤ්චමොච විකං විධා ඉදං තෙසං නිදසානං.

(විසි) විජ්ජමානාසු, විද්‍යමානවු; පදසු, ප්‍රත්‍යයානුපදයාගේ; ලොස නං ආගමම, ලොප්‍යනිසා; තානි නාමානි, ඒ අපවිච්ඡිද නාමයෝගික හෙවත් ගොත්‍රාදි නාමයෝගික; බ්‍රහ්මනොති, බ්‍රහ්මතුන්විසින්; ඤෙ යානි, දතයුත්තාහුස, තං යථා, හේ මෙසේයි.

131 වාසිසංව, වාසිසං යනුද; නාවිකංව, නාවිකං යනුද; නිලංව, නිලංයනුද; පුරිමොව, පුරිමො යනුද, ජනනාව, ජනනායනුද; තථා, අනිකුදු කාරණයෙන් ඇත; තොතොත් එසේ; රජනිසංව, රජනිසං යනුද, දුට්ඨලොච, දුට්ඨලො යනුද; ධුමාසිතනනං චචව, ධුමාසිතනනං යනුද;

132 අභිජ්ඣාලව, අභිජ්ඣාල යනුද; සෙසොච, සෙසො යනුද සමොච, සමො යනුද; මණ්ඩයංව, මණ්ඩයං යනුද; තථා, එසේ; ප; පඤ්චමොච, පඤ්චමො යනුද; විකංව, විකංයනුද; විධාව, විධා යනුද; ඉදං, මේ; තෙසං, ඒ පසළොස්වැදූරුම් සාමඤ්ඤ තඹිතයන්ට; නිදසානං, නිදර්ශනි හෙවත් උදාහරණයි.

මෙහි 'වාසිසං' යනු ගොහන තඹිතයට උදාහරණය, (වසිසයා අපවිච්චං වාසිසො වසිසයා අපවිච්චං වාසිසං වසිසයා අපවිච්චං වාසිසං යනාදියවේ) 'නාවිකං' යනු තරඟයාදි තඹිතයට උදාහරණය, (නාවා යතරතීති නාවිකො නාවිකී නාවිකං යනාදියවේ) 'නිලං' යනු රාගාදි තඹිතයට උදාහරණය, (නිලෙන රතනා පටො නිලො නිලෙන රතනා උණණා නිලා නිලෙන රතනං වන් නිලං යනාදියවේ.) පුරිමො යනු ජාත්‍යාදි තඹිතයට උදාහරණය, (පුරෙ ජාතො පුරිමො, ජනො; පුරෙ ජාතා පුරිමා, ඉත්ථි, පුරෙ ජාතං පුරිමං, පණ්ඩකං; යනාදිය වේ.) 'ජනනා' යනු සමූහ තද්ධිතයට උදාහරණය, (ජනානං සමූහො ජනනා ඉත්ථිතං සමූහො ඉත්ථිතා පණ්ඩකානං සමූහො පණ්ඩකතා යනාදියවේ.) 'රජනිසං' යනු සාන තඹිතයට උදාහරණය, (රජනසු සානං රජනිසං රජනසු සානභූතො ඔකාසොරජනිසා රජනසු සානභූතා දිසා රජනියා යනාදියවේ) 'දුට්ඨලො' යනු නිසි තද්ධිතයට උදාහරණය, දුට්ඨනිසිතො කොසො දුට්ඨලො දුට්ඨ

133 ණොණාසනොවණොනොවණොසොණිවණිකොතථා,
ණොවණොතොවණොතොවණි නව ගොතොත පතිසිතා.

නිසංඝාචාචා දුටුදුලා දුටුදුනිසංඝාචාචා දුටුදුලංයනාදියවේ.) බු
මාසිතාතොයනු උපාතොසිතං උදහරණය, බුමො විස දිසානිති බු
මාසිතතො බුමාසිතොයනා නිමො බුමාසිතතො ආනා යනාදියවේ.)
'අභිජ්ඣාල' යනු බහුලාදායිතං උදහරණය, අභිජ්ඣාබහුලො පුරි
සො බහුලා ඉති බහුලං පණ්ඩිතං යනාදියවේ.) 'සෙසො' යනු සෙසා
තසිතංව නොයොත් විසෙස තසිතංව උදහරණය. (විසෙසන
පසන්තොති සෙසො පුරොසා සෙසො ඉති සෙසං පණ්ඩිතං යනා
දියවේ.) 'සතො' යනු අසානි තසිතංව උදහරණය, (සධා එත
සා අපිති සතො පුරිසො එතිසා අපිති සධා ඉති එතසා අපි
ති සධං පණ්ඩිතං යනාදිය වේ.) 'මණිවයා' යනු පකති තද්ධිතංව
උදහරණය, (මණිනා පකතො පාසාදො මණිවයො පකතො පතා ම
ණිමයා පකතො වාමනං මණිවයං යනාදියවේ) 'පඤ්චමො' යනු පුරණ
තසිතංව උදහරණය, (පඤ්චතනං පුරණො පඤ්චමො පුරණි පඤ්චි
පුරණං පඤ්චමං යනාදියවේ.) 'විධං' යනු සකිතාතද්ධිතංව උදහර
ණය, (විසකිතා විධා විධා විධං යනාදියවේ. විධා යනු විභාගතසි
තංව උදහරණය, විවිභාගො විධා විවිභාගා විධා විවිභාගං විධං
යනාදියවේ.) මෙසේ ලිඛිතො වශයෙන් සාමඤ්ඤා තද්ධිතංව උදහ
රණ යෙදියයුත්තානුසං.

මෙසේ සප්තොග සාමඤ්ඤා තසිතයාගේ හෙදදක්වා ඔවුන්අතුර
හි උභ්‍යාමාන ප්‍රත්‍යයන්දක්වන්නේ "ණොණාසනොවණොණොව"
යනාදියකිනි.

133 ණොව "වාණපච්ච" යන සුත්‍රයෙන් වන්නාවූ ණප්‍රත්‍ය
යද; (වසිඨස්ස අපච්චං පුතොතොවාසිඨො වාසිට්ඨි වාසිඨං, භාරවාජස්ස
අපච්චං පුතොතො භාරවාජො භාරවාජි භාරවාජං, ගොතමස්ස අපච්චං
පුතොතො ගොතමො ගොතමි ගොතමං යනාදිය උදහරණයි) ණාය
ණොව, "ණායනණානා වච්ඡාදිතො" යන සුත්‍රයෙන් වන ණායන ප්‍ර
ත්‍යයද; ණොනොව, මෙසින්වචන ණානප්‍රත්‍යයද; (වච්ඡස්ස අපච්චං
පුතොතො වච්ඡායතො වච්ඡාතො සාකථායතො සාකථානො අනිච්ච
ස්සායතො අනිච්චස්සානො යනාදිය උදහරණයි.) ණෙයොති,
"ණෙයොතිකාදිති" යන්නෙන්වන ණෙයප්‍රත්‍යයද; (කතතිකාය
අපච්චං පුතොතො කතතිකයො වෙණෙනයො රොතිණෙයො
ගබ්බෙනයො කද්දුමෙයො නාදෙයො යනාදිය උදහරණයි.)

**134. ණිකොණ්ඩොතිවෙසෙව නරතොදිමිති ජාතිනො,
ණොවරාගෙ ඉමිකිසො ජාතිමිති චතුරොකිසො.**

එහිව, “අතොණිවා”, යන්නෙන්වන ණිප්‍රත්‍යයද; ණිකොව, මෙම සු
ත්‍රයෙහි වාග්‍රහණයෙන් වන ණිකප්‍රත්‍යයද; (දකිකිදෙණි වාසවි සක්‍ය
ප්‍රත්‍ය නාචප්‍රත්‍ය සක්‍යප්‍රත්‍යකො නාචප්‍රත්‍යකො ජෙනදත්තකො ය
නාදිය උද්ගරණයි.) ණවොව, “ණවොපත්වාදිති” යන්නෙන් වන
ණව ප්‍රත්‍යයද; (ඔපගවො මානවො ගහගවො පණ්ණවො ය
නාදිය උද්ගරණයි.) ණෙරොව, “ණෙරවිධිවාදිනො” යන්නෙන්වන
ණෙරප්‍රත්‍යයද; (වෙධ වෙරො සාමණෙරො නාලිකෙරො යනාදිය
උද්ගරණයි.) ණොව, ණප්‍රත්‍යයද; † ඉති, මේප්‍රකාරයෙන්; නව
ගොතන පතිඝිතා, ගොතන නිබ්බයෙහි ප්‍රත්‍යයෝ නවදෙනෙක් පිහි
ටිසාහුය.

මෙසේ ගොතන නිබ්බයාගේ ප්‍රත්‍යයහෙදදක්වා දුන් නරතො
දි රාගාදි ජාතොදි නිබ්බතත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යයහෙද දක්වන්නේ “ණිකො
ණිකො” යනාදිය යි.

134 නරතොදිමිති, නරතොදි නිබ්බයෙහි; ජාතිනො, ජාතිවග්‍ර
යෙන්; ණිකොණිකොණිති, “යෙකවා සංඝභං නරති චරති වහති ණි
කො” යන්නෙන්වන ණිකප්‍රත්‍යයද (උද්ගරණ-නිලෙන සංඝභං ගො
ජනං තෙලිකං ගොලිකං ඝාතිකං පනාදියයි.) ණිප්‍රත්‍යයද යි; යන x
වෙසෙව, දෙදෙනෙක්මවෙති; රාගෙ, රාගාදි නිබ්බයෙහි, ණොව
“ණරාගාතෙතරතනං නසෙසද මඤ්ඤුතෙවසුච” යන්නෙන් එකම ණ
ප්‍රත්‍යයෙක්වේ. (උද්ගරණ-කසාවෙනරතනං කාසාවං කොසුමං හා
ලිද්දං පතභමං මඤ්ඤුමං යනාදියයි.) ජාතිමිති, ජාතොදි නිබ්බ
යෙහි; ඉමිකිසො, “ජාතාදිනම් මිසාව” යන්නෙන්වන ඉම ප්‍රත්‍යය
හා ඉම ප්‍රත්‍යයද මෙම සුත්‍රයෙහි ආදිග්‍රහණයෙන්වන ඉක ප්‍රත්‍යයද;

† ණප්‍රත්‍යය සමබ්බව විසාරයක විකාදෙකිති දක්වා “නපන
කළුමානපකරණෙ ණිප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයක් කාතොසනසෙහි නැතැයි ද
ක්වනලදහෙයි.

x ණිප්‍රත්‍යය සමබ්බව විසාරයක විකාදෙකිති දක්වා “නපන
කළුමානපකරණෙ ණිප්‍රත්‍යය විධාන සුත්‍රයාභිභවිමංසිතා
ගහෙනබ්බං” යි කියනලදහෙයි. උද්ගරණ නොදක්වන ලදි.

135 කණ්ණොයා සමුහෙනිති ධානිකොලොව නිසසිනෙ,
ආසිතතොනා උපමාසං ආලුච බහුලෙ තථා.

136 තරතමිසසි කිසිසා පසෙච ගෙ විසිසෙනව,
විසොසි ඉක ඊ රොණො වනතු වනතු අසසනිසං.

කියොව, චග්‍රහණයෙන් වන කිය ප්‍රත්‍යයදැයි (උද්ගරණ- පච්ඡා ජාතො පච්ඡමො, අනානිමො අනානියො අනානිකොජාතිපච්ඡානියානි යුත්තො ජාති කියො යනාදියයි) වතුරො, ප්‍රත්‍යය සතරෙක්වෙති.

මෙසේ තරතසාදි තභිතත්‍රයගේ ප්‍රත්‍යය දක්වා සමූහ තභිතාදී න්ගේ ප්‍රත්‍යය දක්වන්නේ “**කණ්ණොයා සමුහෙ**” යනාදිය කින.

135 සමුහෙ, සමූහතභිතයෙහි; කණ්ණො, “සමුහතේ කණ්ණොව” යන්නෙන් වන කණ් ප්‍රත්‍යයනා ණ ප්‍රත්‍යයද; තා, “ගාමජන බැඳු සහායා දිනිතා” යන්නෙන් වනතා ප්‍රත්‍යයද යන; තීනි, ප්‍රත්‍යයේ තුන්දෙනෙක්වෙත්; (උද්ගරණ- රාජපුත්‍රතානං සමුහො රාජපුත්‍රතකො රාජපුත්‍රතො මාත්‍රසානං සමුහො මාත්‍රසානො මාත්‍රසො මසුරානං සමුහො මාසුරකො මාසුරො මහිසානං සමුහො මාහිසකො ගාමානං සමුහොගාමතා ජනානං සමුහොජනතා සහායානං සමුහො සහායතා නාගරානං සමුහො නාගරතා යනාදියයි.) ධාතො ධාතතභිතයෙහි; ඊසොව, “තදසසාධාන මියොව” යන්නෙන් වන ඊ ය ප්‍රත්‍යයමවේ; (උද්ගරණ- මදනසසාධානං මදනියං, බකිනසසාධානං බකිනියං, මුච්චනසසාධානං මුච්චනියං, රජනසසාධානං රජනියං, කමනසසාධානං කමනියං යනාදියයි.) නිසසිනෙ, නිසසිත තභිතයෙහි; ලොව, “තංනිසසිතතේලො” යන්නෙන් වන ලප්‍රත්‍යයමවේ; (උද්ගරණ දුට්ඨනිසසිතං, දුට්ඨලංවෙදනිසසිතං වෙදලං යනාදියයි.) උපමාසං, උපමාතභිතයෙහි; ආසිතං තතොව “උපමන්ථාසිතතතං” යන්නෙන් වන ආසිතතා ප්‍රත්‍යයමවේ. (ධුමො විෂදිසසිතීති ධුමාසිතතතං යනාදිය උද්ගරණයි) තථා, ථාසි; බහුලෙ, බහුලතභිතයෙහි; ආලුචව, “ආලුතබ්බහුලෙ” යන්නෙන් වන ආලුප්‍රත්‍යයමවේ (අභිජායා අසස බහුලො අභිජායාලු, සිතං අසසබහුලො සිතාලු, ධජා අසසබහුලො ධජාලු, දසා අසස බහුලො දසාලු, යනාදිය උද්ගරණයි.)

136 විසිසෙ, විසිසතභිතයෙහි; තරතමිසසිකිසිසා, “විසෙසෙ තර තමිසසිකිසිසා” යන්නෙන් වන තරතම ඉසසික ඉය ඉසියන; ථනපසෙච, මේප්‍රත්‍යයේ පස්දෙනවෙත්; (උද්ගරණ- අයමි මෙසං

137 මයොව පකතිසමිති පුරුණ මිථිඨා නියො,
සබ්බාණි කොව ධායොවෙ විනාගෙ පව්වසාසිනා,
සාමසෙඤ්ඤ පව්වසාඨවං ඡනාලිස යවනාතිවෙ.

විසසෙසන පාපොති පාපනාරා පාපතමො පාපිසසිකො පාපිසො පා
පිසො යනාදියයි.) අසුසෙසං, අසුසෙසනිකායං; විසො සි ඉක
ර්රො ණොවනතු වනතු, “තදසුසෙසිති විව” යන්නෙන් වන විප්‍රත්‍ය
යද; මෙම පුත්‍රයෙහි වග්‍රහණයෙන් වන සො ප්‍රත්‍යයද; “තපා දිනො
සි” යන්නෙන් වන සිප්‍රත්‍යයද; “දණ්ඩාදිනො ඉක ර” යන්නෙන්
වන ඉක ර්ප්‍රත්‍යයද; “මධ්වාදිනො රො” යන්නෙන් වන රප්‍ර
ත්‍යයද; “සඛාදිනොණ” යන්නෙන් වන ණ ප්‍රත්‍යයද; “ගුණාදිනො
වනතු” යන්නෙන් වන වනතු ප්‍රත්‍යයද; “සත්තාදිති වනතු” යන්
නෙන් වන වනතු ප්‍රත්‍යයද යන; නව, නවදෙනෙක් වෙන්; මෙහි ප්‍ර
ථමකොට දැක්වූ විප්‍රත්‍යයට උදාහරණ- මෙධා අසු අපිති= මෙධා
වි, මාසා අසු අපිති= මාසා විසනාදියයි. සොප්‍රත්‍යයට- සුමෙධා අ
සු අපිති තසමිං වා විජජති= සුමෙධසො යනාදියයි. සි ප්‍රත්‍යයට-
තපො අසු අපිති= තපසි, තෙජො අසු අපිති= තෙජසි, ය
සො අසු අපිති= යසසි, චකො අසු අපිති= චතසි යනාදිය
යි; ඉකප්‍රත්‍යයට නා ර්ප්‍රත්‍යයට- දණ්ඩා අසු අපිති තසමිං වා විජජ
ති= දණ්ඩකො දණ්ඩ මාලිකො මාලි යනාදියයි. රප්‍රත්‍යයට- මධ්‍ව
අසු අපිති තසමිං වා විජජති= මධ්වරො යනාදියයි. ණප්‍රත්‍යයට- ස
ඛා අසු අපිති තසමිං වා විජජති=සඛො, පසුඤ්ඤ අසු අපිති තසමිං
වා විජජති= පසුඤ්ඤ යනාදියයි. වනතුප්‍රත්‍යයට- ගුණවා පසුඤ්ඤ
වා සිලවා යනාදියයි. මනතු ප්‍රත්‍යයට- ජුතිවා සුතිවා සුචිවා ථුතිවා
මතිවා කිතිවා භානුවා යනාදියයි)

137 පකති යමිති, පකති තභිතයෙහි; මයොව, “තපපකති ව
වචනෙ මයො” යන්නෙන් වන මය ප්‍රත්‍යයමවේ; (උදාහරණ- ඉසි
කෙන පකතං ඉසිකමයං, අයසා පකතං අයොමයං රුපිසා පකතං
රුපිසාමයං රජතෙන පකතං රජතමයං යනාදියයි.) පුරුණ, පු
රුණ තභිතයෙහි; මිථිඨානියො, ම. ර්. ථ. ඨ. නිය යන මේ ප්‍රත්‍ය
යෝවෙන්; (මෙහි “සංඛ්‍යාපුරුණෙමො” යන්නෙන් මප්‍රත්‍යයද, “ඵකා
දිනො දසසි” යන්නෙන් ර්ප්‍රත්‍යයද, “වතුකෙහි ථිඨා” යන්නෙන්
ථිඨ ප්‍රත්‍යයෝද “විනිති නියො” යන්නෙන් නිය ප්‍රත්‍යයද යන මොහු
වෙන්. මොවුන් අතුරෙන් මප්‍රත්‍යයට උදාහරණ- පඤ්චමො ඡඨමො
ඝනුමො අඨමො නාටමො දසමො යනාදියයි. ර්ප්‍රත්‍යයට- ඵකාදසි

138 සික්කාස ධාරිතො භාරො සථා කාචෙන ධාරිතො, විනොචං වචනස්ස වාක්‍යමෂෙකි හව නතිනෙ.

පඤ්චදසී වානුදූසී යනාදියයි. එ. ස්. ප්‍රත්‍යයන්ට - චිත්‍රත්‍යො ඡ්‍යො
යනු උද්‍යරණයි. නිස ප්‍රත්‍යයට-දුගියො තතියො යනු උද්‍යරණයි.
සංඛ්‍යාණ්ණ, සංඛ්‍යා තභිතයෙනි; කො එව, ක ප්‍රත්‍යයමචේ: (භෙද
“වාදිතොකොනෙතෙත්ච” යන්නෙන්ම, විකං නිකං යනු උද්‍ය
ණයි.) විභාලෙ, විභාලතභිතයෙනි; ධාසො, ධාසො යන: මෙ පච්චයා
සිතා, ප්‍රත්‍යයෝ දෙදෙනෙක් පිහිටියාහ; (ධාප්‍රත්‍යය “විභාලෙ ධාව”
යන්නෙන්ම. එකධා විධායනු උද්‍යරණයි. එහිම චග්‍රහණයෙන්
සො ප්‍රත්‍යයමචේ. සුත්‍රාසො බ්‍රහ්මසො පදසො යනු උද්‍යරණයි.)
සාවඤ්ඤ, සාවඤ්ඤතභිතයෙනි; එවං, යථොක්තා ඤේසංඛ්‍යාවෙන්;
එතෙ ජ නාද්‍රිස පච්චයා හවනති, මේ සතප්‍රිය සදෙනෙක් ප්‍රත්‍යයෝ
වන්නාහුයයි දතයුතු.

මෙසේ සාවඤ්ඤතභිතයට සතප්‍රියස්සයන් ප්‍රත්‍යය දක්වා දුන්
ඒ ප්‍රත්‍යයන් සම්භවනස්ථාන නිසම වශයෙන් වාචකානිය දක්ව
න්නේ “සික්කාස ධාරිතො භාරො” යනාදිය නිස.

138 සික්කාස ධාරිතො භාරො, සාල්ලෙන් ඉසිලිය යුතුවූ භා
රයතෙම; යථාකාචෙන ධාරිතො, යම්සේ කදෙන් උසුලන ලද්දේම
ද; එවං, මෙපරිද්දෙන්; විනං වචනස්ස, ප්‍රමොභාරපද දෙදෙ
නාගේ අනිය ප්‍රකාශකරණුපිණිස; තෙ, ඒණ්ප්‍රත්‍යයආදි ප්‍රත්‍යයෝ;
වාක්‍යමෂෙකි හවනති, වාක්‍යපදයන්ගේ මධ්‍යයෙනි. වන්නාහුය.

(මෙහි භාවනාම බරඋසුලන යම්කිසි ජනයෙකුහිසින් සාල්ලෙන්
උසුලායන කල එලන් ආදි බරක් යම් කිසි සහනයකින් හෝ නිස
කින් හෝ අංසයකින් හෝ උසුලන්ට නොහැක්කේවේද, එසේ ඉ
සුලයේවිනමුදු කැමතිතැනකට ගෙනයන්ට නොහැක්කේවෙයි.
එහෙයින් දෙයකප්‍රවර්තදන් ගෙනයනුලබන්නේනම් කැමති තැ
නකට පමණුවන්ට හැකිවෙයි. මෙපරිද්දෙන්ම චිත්ත අනියන් ප්‍රකා
ශකරන්වාල ප්‍රත්‍යයෝ ආදියෙහිවූවාහු විනම් මුලපදානිය පමණ
ක්ම කියන්නාහුය අනතපදානිය නොකියන්නාහුය අනතයෙහි ප්‍ර
ත්‍යයෝවූවාහු විනම් අනතපදානිය කියන්නාහුය මුලපදානිය නො
ම කියන්නාහුය. එසේහෙයින් ආද්‍යනත උභයපදානියන් ප්‍රකාශ ක
රණුපිණිස ප්‍රත්‍යයෝ වාක්‍යයටහා පදයන්ටත් මධ්‍යයෙහි වන්නාහු
ය. එසේ වාක්‍යයට හා පදයන්ටත් මධ්‍යයෙහි සමුහතවූ ණාදි ප්‍රත්‍ය
යෝ මුලපදයාගේ හෝ අනතපදයාගේ හෝ අනිය ප්‍රකාශකරෙති
යි යනු නාවයි.)

142 වච්ච වචනං මාපි රහාචි ව රහාවනං.

රකිට්ඨනා ජ්ජ ජ්ජ ජොනාස ඩිසස්සවට්ඨානාසං.

ච, එංප්‍රත්‍යයද; වොච, වප්‍රත්‍යයද; හිංච, හිං ප්‍රත්‍යයද; හංච, හං ප්‍රත්‍යයද; ඕච, ඕප්‍රත්‍යයද; හිං චනංච; හිංචනං ප්‍රත්‍යයද; හංචනංච, හංචනං ප්‍රත්‍යයද; හිංච, හිං ප්‍රත්‍යයද; හොච, හප්‍රත්‍යයද; ධොච, ධප්‍රත්‍යයද; ද්ච, ද් ප්‍රත්‍යයද; ද්නිච, ද්නි ප්‍රත්‍යයද; ද්චනංච, ද්චනං ප්‍රත්‍යයද;

142 වච්ච, වච්චප්‍රත්‍යයද; අපි, නැවත; වචනංච, වචනංප්‍රත්‍යයද; රහාචිච, රහාචිප්‍රත්‍යයද; රහාවනංච, රහාවනං ප්‍රත්‍යයද; රතිච, රති ප්‍රත්‍යයද; ධුතාච, ධුතාප්‍රත්‍යයද; ජ්ජච, ජ්ජප්‍රත්‍යයද; ජ්ජ්ච, ජ්ජ්ප්‍රත්‍යයද; ජොච ඉති, ජො ප්‍රත්‍යයද්ධි; අබ්ඤ, අච්ඤාසනිකයෙහි; අභිච්ඤපච්චයා. අවට්ඨිප්‍රත්‍යයකෙනෙක් වෙති.

(මොවුන්අතුරෙන් එ,එත්තා,එං,නො,ත්‍ර, එ, ව,හිං,හං, හිංචනං හිං, හ, ධ, ද, ද්නි, ද්චනං, රති, ධුතා යන මේ අවලෝකප්‍රත්‍යයෝ මේ කාන්තායනපොත්ති ඇත්තාහ. මෙහි “සබ්බතාමෙති පකාර වච නෙති තුථං” යන සූත්‍රයෙන් එා ප්‍රත්‍යයවේ. තා පකාරං තථා යනු උදහරණයි. එහිම තු ග්‍රහණයෙන් එත්තා ප්‍රත්‍යයවේ. සො පකාරො තථත්තා යනාදිය උදහරණයි; “කිම්මෙතිඑං” යන්නෙන් එං ප්‍රත්‍යය වේ. කං පකාරං කථං යනාදිය උදහරණයි. කචි තො පඤ්චමස්සෙ යන්නෙන් තො ප්‍රත්‍යයවේ, සබ්බතො යතො යනාදිය උදහරණයි; “ත්‍රථ සහනම්යා සබ්බතාමෙති” යන්නෙන් ත්‍රථ ප්‍රත්‍යයෝවෙත්. ස බ්බත්‍ර සබ්බත්ථ යනාදිය උදහරණයි. “කිස්මාවොච” යන්නෙන් ව ප්‍රත්‍යයවේ. කථතො සිත්ථං දෙවානං පියතිස්සා යනාදිය උදහරණයි. “හිං හං හිංචනං යන්නෙන් හිං, හං, හිංචනං, ප්‍රත්‍යයෝවෙත්, කුහිං, කුහං කුහිංචනං යනාදිය උදහරණයි; “යතො හිං” යන්නෙන් හිං ප්‍රත්‍යයවේ, යහිං යනු උදහරණයි. “ඉමස්මා හධොච” යන්නෙන් හධ ප්‍රත්‍යයෝවෙති, ඉහ ඉධ යනු උදහරණයි; ‘කිං සබ්බඤ්ඤා කයකුති ද්දචනං’ යන්නෙන් ද් දචනං ප්‍රත්‍යයෝවෙත්, කද කදචනං යනු උදහරණයි; “ඉමස්මා රති ධුතා ද්නිච” යන්නෙන් රති, ධුතා, ද්නි, ප්‍රත්‍යයෝවෙත්; එතරහි අධුතා ඉද්නි යනාදිය උදහරණයි. මෙකී දසවිධ සූත්‍රවලින් මේ අවලෝක ප්‍රත්‍යයෝ කාන්තායන ප්‍රකරණයෙහි කියනලද්දහ; අනික් විධං, භාවනං, වච්ච, වචනං, රහාචි, රහාවනං, ජ්ජ, ජ්ජ්, ජොච, යන මේ දසවිධ ප්‍රත්‍යයෝ † චුලනිරුක්ති ප්‍රක

† දසයක් නොපැවේ.

**143 ණ්‍යතනාතනනනංචං ණ්ලං ණ්කං ණ්සංකණ්ණා,
භාවෙකාදස නිසන්ති පඤ්චාසිති සමුහතො.**

රණාදියෙහි ආවාහය, එහි විධි ප්‍රත්‍යය මුලනිරුක්තියෙහි “සංඛ්‍යා තො විධංඛිති” යන සූත්‍රයෙන් කියනලදී, එකවිධං ද්‍රවිධං ත්‍රිවිධං ය නාදිය උදහරණයි; භංවනං, චිත්‍රි, චිචනං, යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ තුන් දෙන මුඛමහතසාරයෙහි ඇත්තාන, කුතංචනං ඛිති කුචනං යනා දිය උදහරණයි; රභාචි රභාචනං යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ දෙදෙන මු ලනිරුක්ති ප්‍රකරණයෙහි ‘තමහාදනිච’ යන සූත්‍රයෙහි චග්‍රහණයෙ න් කියනලද්දහ, කරභාචි කරභාචනං යනු උදහරණයි; ජෙජායන ප්‍රත්‍යං ශබ්දසාරාඪීජාලිති විතාවෙහි පෙනේ, අජෙජා යනාදිය උ දහරණයි. මෙහි තවත් විස්තර ඇත, එය විකා නගිත් දතසුතු.)

මෙයේ අව්‍යයතනිත්‍ය දක්වා භාවතභිතයාගේ ප්‍රත්‍යය දක්ව න්තේ “ණ්‍යතනාතනනනංචං” යන දිය කිත.

143. භාවෙ, භාවතභිතයෙහි; ණ්‍යච, ණ්‍ය ප්‍රත්‍යයද; තනච, තන ප්‍රත්‍යයද; තාච, තා ප්‍රත්‍යයද; තනතංච, තනන ප්‍රත්‍යයද; තච, තච ප්‍රත්‍යයද; තිංච, ති ප්‍රත්‍යයද; ණ්ලංච, ණ්ල ප්‍රත්‍යයද; ණ්කංච, ණ් ක ප්‍රත්‍යයද; ණ්සංච, ණ්ස ප්‍රත්‍යයද; කණ්ණාච, කණ්ණ ප්‍රත්‍යය හා ණ් ප්‍රත්‍යයද; එකාදස නිසන්ති, මේ ප්‍රත්‍යයෝ එකොලොස සිව් නාහුය; ¶ සමුහතො, සමුහවශයෙන්; පඤ්චාසිති, ප්‍රත්‍යයෝ අසූපස ක්වෙති.

(වෙහි ණ්‍ය, තන, තා, යන ප්‍රත්‍යයෝ “ණ්‍යතනාතනාවෙතු” යන සූත්‍රයෙන් මුහ; සෙසු තනන, තච, තිං, ණ්ලං, ණ්කං, යන මේ ප්‍ර ත්‍යයෝ සංදන එම සූත්‍රයෙහි තුග්‍රහණයෙන් වෙහි; කණ් ප්‍රත්‍යය “රමනිසාදිතො කණ්” යන්නෙන්විය; ණ් ප්‍රත්‍යය “ණ් විසමාදීති” යන්නෙන්විය; ආලසං, පංසුකුලිතතං, සංගණිකාරාමතා, පුපුර්ණ නතනං, පුපුර්ණතචං, පුපුර්ණතචා, පුපුර්ණනිලං, පුපුර්ණනිකං, පුපුර්ණනිසං, රමණියකං, වෙසං, යනාදිය උදහරණයි.)

¶ ඡප්පච්චයාච භාවෙතු ණ්‍යතන තාණ කණ්චිච,
තු සද්දෙනතනතචාපි ථෙරෙන ඉධ භාසිතා.

ආතතනං තිං ණ්ක ණ්ස ණ් ණ් ච භාව තභිතො,
ඡප්පච්චයා තු සද්දෙන සඤ්ඤ සථෙ පකාසිතා.

යන්නෙන් ශබ්දසාරාඪීජාලිතයෙහි මිට වෙනස්ව කියනලදී.

- 144 භාවෙතු භාවජෝ නාම ජාති ගුණ ක්‍රියා තථා,
නාමං දබ්බනති පසෙඤ්ඤානෙ සද්දමනතා විජානියා
- 145 ලභෙසං නෙන පුසෙඤ්ඤාන අනුකුල මිත්තාදිකං,
කරෙසං පසන්ධං කම්මං සඛාදි ඉඤ්ඤානවෙ.

සප්පසොගං නබ්බනහෙදං සම්මතං.

—————)us(—————

වෙසේ භාවනානිත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය දක්වා යම් යම් නිමිත්තකින් බුද්ධිබලයෙන් වන්තාහුද ඒ ඒ නිමිත්තෙන් භාවානීය දැක්වන්නේ 'භාවෙතු භාවජෝ' යනාදිය කිහි.

144. භාවෙතු, භාවයෙහි වනාහි; ජාති, ජාතියද; ගුණ, ගුණයද ක්‍රියා, ක්‍රියාවද; තථා, එසේ; නාමං, නාමයද; දබ්බං, ද්‍රව්‍යයදැයි යන: එතෙපං, මේ පස් දෙනා; භාවජෝනාම, භාවානීය නම; සද්දමනතා, බෙදෙන්නෝ; ඉති, මේ ප්‍රකාරයෙන්; විජානියා, දැනගන්නාහුය.

(භවනති එනයො බුද්ධිසද්ධා'ති භාවො, ගොස්සභාවො= ගො නතා, යනු ජාතිය නිමිත්තකොටගෙන භාවානීය බවට උද්ගරණය. නිලස්සභාවො= නිලතනං, යනු ගුණය නිමිත්තකොටගෙන භාවානීය බවට උද්ගරණය. පාචකස්ස භාවො= පාචකතනං, යනු ක්‍රියාව නිමිත්ත කොටගෙන භාවානීය බවට උද්ගරණය. තිස්සස්සභාවො= තිස්ස තනං, යනු නාමය නිමිත්තකොටගෙන භාවානීය බවට උද්ගරණය දැක්වෙන භාවො= දැක්විතනං, යනු ද්‍රව්‍යය නිමිත්තකොටගෙන භාවානීය බවට උද්ගරණයයි.)

වෙසේ සප්පසෝගවූ නබ්බන හෙදය දක්වා ප්‍රාප්තාව දක්වන්නේ "ලභෙසං නෙන පුසෙඤ්ඤාන" යනාදියකිහි.

145. අනෙකපුසෙඤ්ඤාන, මේ නබ්බනහෙදය ප්‍රකාශකලාවූ පුණ්‍යය හේතුකොටගෙන, අනුකුලමිත්තාදිකං ලභෙසං, අනුරූප මිත්‍රාදිය ලබමිවා; පසන්ධං කම්මං කරෙසං, බ්‍රහ්මාදීන් විසින් ප්‍රභවන කමානා කරමිවා; සඛාදි ඉඤ්ඤානවෙ, ශ්‍රිමාදි ඉඤ්ඤායන් ඇතිවෙමිවා යි කි යා ප්‍රාප්තියාකලුහ.

සප්පසොගං නබ්බන හෙදය සම්පූර්ණවූයේයි.

- 146 ජොතනනි පච්චසාවෙසං ආබ්‍යාසනනි විහනනිසො,
භාවකම්මංව කතතාරං ආබ්‍යාසනනි පට්ඨවති.
- 147 අත්ථානංවාචකානං අසංභානනි විහනනිසො,
පඤ්චමි වත්තමානාව සත්තමිව ගිසත්තනි,
අජ්ජනනි පරොක්ඛාව කාලාති හවිසසනනිව.

මෙසේ සප්‍රයෝගවූ තඤ්ඤාභේදය දක්වා දැන් සප්‍රයෝග අබ්‍යාසන භේද දක්වන්නේ යසාවාසෙඤ්ඤාමයානෝ “ජොතනනි පච්චසාවෙසං” යනාදියකිනි.

146. එත, මේ ප්‍රකරණයෙහි, හෙවත් මේ ආබ්‍යාසන ප්‍රකරණයෙහි; පච්චසාව, විකරණාදි ප්‍රත්‍යයෝද; ජොතනනි, බබලන්නාහුය; හෙවත් ප්‍රකාශ වන්නාහුය; විහනනිසො, විහනනිහු; භාවකම්මාව, භාව කමී දෙකද; කතතාරං, කතීද; හෙවත් කතීඅභීයද; ආබ්‍යාසනනි, කියනි; නොහොත්, එත, මේ ප්‍රකරණයෙහි; පච්චසා, ප්‍රත්‍යයෝ; භාවකම්මංව, භාව කමී දෙකද; කතතාරං, කතීද; ජොතනනි ප්‍රකාශනෙරෙන්; විහනනිසොව, විහනනිහුද; ආබ්‍යාසනනි, (භාවකමී දෙක හා කතීද) කියනි; (එහෙයින්) ආබ්‍යාසනනි, අබ්‍යාසනයයි; පට්ඨවති, කියනුලැබේ. මේ ප්‍රකරණයෙහි තඤ්ඤා කිතන ප්‍රකරණවයෙහි මෙන් ප්‍රත්‍යයෝ ප්‍රකාශවෙති. නාම ප්‍රකරණයෙහි මෙන් විහනනිහුද ප්‍රකාශවෙති. මේභාවය මේකමීය මේකතීයයි කියා ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රදීපවෙන්බබලති. එහෙයින් ආබ්‍යාසනයයි කියනුලැබෙයි යනුවයි)

මෙසේ ආබ්‍යාසන පදයට විග්‍රහ දක්වා දැන් ඒ භේද දක්වන්නේ “අත්ථානංවාචකානං” යනාදිය කිහි.

147. තත, ඒ ජොතකවාචකවූ ප්‍රත්‍යයන් හා විහනනින් අනුරෙන්, අත්ථානං, භාවකමීකතීසංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයන්; වාචකා, වාචකවූ; විහනනිසො, විහනනිහු; අට්ඨභානනි, අට්ඨකවෙති; ඔහු කවරහුද? පඤ්චමිව, පඤ්චමි විහනනියද; වත්තමානාව, වතීතමාන විහනනියද; සත්තමිව, සත්තමි විහනනියද; ගිසත්තනිව, ගිසත්තනි විහනනියද; අජ්ජනනිව, අජ්ජනනිවිහනනියද; පරොක්ඛාව, පරොක්ඛාවිහනනියද; කාලාති හවිසසනනිව, † කාලාතිපතනි විහනනිය හා හවිසසනනි විහනනියද යන මේ අෂ්ට විහනනිහුයි.

† කාලාතිපතනි වත්තබ්බ ගාරා බන්ධ වසෙන වුත්ත සන්ති කතා කාලාතීති වුත්තං, යථා සෙය්‍යඤ්ඤා පදමතො ත්‍යාදි-විකා.

- 148 නාසෙවකෙකා දුට්ඨාගොනනි පරස්ස පද මග්ගතො,
පුබ්බ ජ ජ පරස්සාති පරෙ ජ ජ ච මග්ගතො.
- 149 තෙසෙවකෙකා නිට්ඨාගොනනිනාමනුමනාමග සොගතො,
පුබ්බ මජ්ඣෙ පරෙ චෙවෙ නාමනුමනාමග සොගිකා.
- 150 තෙසෙවකෙකා නිට්ඨාගොනනි සුඤ්ඤාදෙනොපිච,
පුබ්බ මජ්ඣෙ පරෙ චෙවෙ පසං මජ්ඣෙ මුත්තමා.

මෙසේ විභක්තියෙන් අටවැදෑරුම් හෙද දක්වා ඔවුන් අතුරෙන් එකිඑක විභක්තියක් හුණ්විම්බවිවිධ හෙදදක්වන්නේ “නාසෙවකෙකා දුට්ඨාගොනනි” යනාදිය කිහි.

148. තාසු, ඒ විභක්තීන් අතුරෙන්; එකෙකා, එකි එකි විභක්ති හු; පරස්සපද මග්ගතො, පරසෙවපද ආත්මනෙපදයන්ගේ වශයෙන්; දුට්ඨාගොනනි, විප්‍රකාරවිප්‍රකාරවලි; පුබ්බ ජ ජ, විභක්තීන්ගේ සුභ්‍යසන්ධිපදයෝ; පරස්සාති, පරසෙවපදයෝ නම් වෙත්; පර ජ ජ ච, පරවු සපද සපදයෝද; අත්තතො, ආත්මනෙපදයෝ නම් වෙත්.

මෙසේ එකි එකි විභක්තියකගේ පරසෙවපද ආත්මනෙපද යන්ගේ (වශයෙන්) හෙද දක්වා ඔවුන් අතුරෙහිද ප්‍රයෝග වශයෙන් ත්‍රිවිධ හෙද දක්වන්නේ “නාසෙවකෙකා නිට්ඨාගොනනි” යනාදිය කිහි.

149; තෙසු, ඒ පරසෙවපද ආත්මනෙපදයන් අතුරෙන්; එකෙකා, එකිඑකි පදනෙකන්; නාමනුමනාමගසොගතො, නාමය හා තු ග්‍රහණය ශබ්දයන්ගේ යෝග්‍යයන්; නිට්ඨාගොනනි, ත්‍රිවිධාකාරවලි; පුබ්බමජ්ඣෙපරෙ, පූජා මධ්‍ය අන්තරාසන්නිච්ඡි; චෙවෙ, දෙපද දෙපද කෙනෙක්; නාමනුමනාමගසොගිකා, නාමය හා තුමන අමත ශබ්දයන්ගේ සෙදීම ආත්තාන. (කෙසේද? වර්තමාන විභක්ති පරසෙවපදයෙහි හි අන්තර්ගත දෙදෙන නාමයොගිකතම. සි ඵ යනි දෙදෙන තුමනශබ්දයොගික නම. මි ම යනදෙදෙන අමත ශබ්දයොගික නම. ‘පුරස්සො තභිති පුරිසා නිට්ඨනනි’ යනු නාම යෝග්‍යව උද්ගරණය. ‘චං පසිසි තුමන පසිඵ’ යනු තුමන ශබ්ද යෝග්‍යව උද්ගරණය. අතා පසාමි මයං පසාම’ යනු අමත ශබ්දයොග්‍යව උද්ගරණය.)

මෙසේ යෝග්‍යහෙද දක්වා නැවත පුරුෂහෙද දක්වනුයේ “තෙසෙවකෙකා නිට්ඨාගොනනි” යනාදිය කිහි.

150. තෙසු, ඒ පරසෙවපද ආත්මනෙපදයන් අතුරෙන්; එකෙකා,

151 තෙසෙවකෙකාපි දුට්ඨා වචන හෙදතොපන,
තෙසු පුබ්බා පුබ්බාථකා පරාතු ඛත්ත වාචකා.

152 විභතනි ජාතීනො අභි සොලසපද නො සිසුං,
අභිනාලිය සොගෙන නාපෙව සුරිසෙ නව.

කා, එකී එකී පදකෙනෙක්; පුරිසහෙදතොපව, පුරිසහෙද වසසෙ
න්ද; තිඨාසොනනි, ත්‍රිවිධාකාරවෙන්; පුබ්බෙවජ්ඣෙකපරෙ, පුළුඹෙහිද
මධ්‍යයෙහිද අන්තයෙහිද; වෙවෙ, දෙදෙනෙක් දෙදෙනෙක් හෙවත්
දෙපද දෙපද කෙනෙක්; පඨම මජ්ඣම උත්තමා, ප්‍රථමපුරුෂ මධ්‍යම
පුරුෂ උත්තමපුරුෂනම්වෙන්; කෙසේද? වර්තමාන විභක්තියෙහි
පරසෙවපදය සමකකි නි අන්ත යන දෙපදය ප්‍රථමපුරුෂනම්, සි ථ
යන දෙපදය මධ්‍යමපුරුෂ නම්, මි ම යන දෙපදය උත්තමපුරුෂනම්
මේ නයින් මෙහිම ආත්මනෙපදයාගේ හා අනික් සප්ත විභක්තීන්
ගේද පුරුෂහෙදය දතයුතුයි.

මෙසේ පුරුෂහෙද දක්වා එකී එකී පුරුෂයන්හුගේ විවිධ විවිධ
හෙද දක්වන්නේ “තෙසෙවකෙකාපිදුට්ඨා” යනාදිය කිහි.

151. තෙසු, ඒ ප්‍රථම මධ්‍යම උත්තම පුරුෂත්‍රය අතුරෙන්; එකෙ
කාඅපි, එකී එකී පුරුෂයෝද; වචන හෙදතො පන, වචනහෙද වස
සෙන් වනාහි; දුට්ඨා, විප්‍රකාරවෙන්; තෙසු, ඒවචනයන්අතුරෙන්;
පුබ්බාපුබ්බා, පුළුඹුළු හෙවත් ඒ පුරුෂයන්ගේ පළමුවෙනි පළමු
වෙනි වචනයෝ; එකා, ඒකවචනවෙන්; පරා, අන්තයෙහිවූ වචන
යෝ; ඛත්ත වාචකා; ඛත්තවාචක නම්වෙන්; හෙවත් ඛත්තවාචකයෝ නම්
වෙන්. (මෙහි තුමිහයබ්බදය පක්‍ෂානතරාඪ්ඨි; ඛතනනි වඛ්ඤානි’නි=
ඛත්ත; වච්ඤානනි එතෙහි’නි= වාචකා; ඛත්තනනං වාචකා=ඛත්ත වාචකා;
යනු විග්‍රහයි.)

මෙසේ විභක්තීන්ගේ ජාතිවශයෙන්හා පදවශයෙන්ද පුරුෂවශ
යෙන්ද වචනවශයෙන්ද විභාගදක්වා දැන් ගණසංඛ්‍යාවශයෙන් ද
ක්වන්නේ “විභතනි ජාතීනො අභි” යනාදියකිහි.

152 විභතනි, විභක්තීහු; ජාතීනො, ජාතීහුවිසින්; අභි, අවදෙනෙ
ක්වෙති; (එනම් වර්තමානවිභක්තිය පංචමි විභක්තිය සප්තමි විභක්තී
ය නියතතනි විභක්තිය අජනනිවිභක්තිය පරොක්‍ෂවිභක්තිය කාලා
නිපක්තවිභක්තිය භවික්තනිවිභක්තිය යනවොහුයි.) පදතො, පදවි

153 ජනනමුනිතු හොහොනානෙ වචනසා පහෙදතො, පරො පුරිස හෙදෙන අසිනිති පකාසිතා.

සින්; සොළසසියුං, සොළසෙක්වෙහි; (එනම් වහිමානවිහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද, පංචමි විහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද සභාමිවිහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද හිස නනනිවිහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද අජ්ජනනිවිහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද පරොක්ඛානවිහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද කාලානිපනනි විහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද භවිසානනි විහක්ති පරසෙසමපදයහා ආත්මනෙපදයද යනමේ සොළසය.) යොගෙන, යොගවිසින්; අසානාදිස, සතලිස් අටෙක්වෙහි; (කෙසේද? වහිමානවිහක්තියෙහි නාමයෝග තුඛො ඛහගබ්දයෝග සයෙක. එසේම පංචමිවිහක්තිආදි අනික් විහක්තිය තෙතිදනාමයොගතුඛො ඛහගබ්දයොගයෝ සදෙනසදෙනවෙහි. මේ සියලු පිටුකලකල්හි සතලිස් අටෙකැයි දනුනුය.) පුරිසනව, පුරුෂවිසින්ද; තරෙව එසේමසතලිස්අටෙක් වෙහි. (කෙසේද? වහිමාන විහක්තියෙහි පරසෙසමපදයෙහි ප්‍රථම පුරුෂ මධ්‍යමපුරුෂ උත්තමපුරුෂ යනපුරුෂත්‍රයක්වෙයි. ආත්මනෙපදයෙහිද ප්‍රථමපුරුෂාදී පුරුෂත්‍රයක් වෙයි. පිටුකලකල්හි වහිමානවිහක්තිය සමඛකවපුරුෂයෙක්වෙත්. මේ නියායෙන් එකී එකී විහක්තියකට පුරුෂ සංසය බැගින් ඒ සියලු පිටුකලකල්හි සතලිස්අටෙකැයි දනුනුය යේයි.)

මෙසේ විහක්තියාදි සංකිතාවදක්වා වචනපරො පුරිස (ගණන) සංකිතා දක්වන්නේ “ජනනමුනිතු හොහොනානෙ යනාදිය කිහි.

153 එනෙ, මේප්‍රථමාදී පුරුෂයෝ නොහොත් මේ විහක්තිත්‍ර අට දෙන; වචනසා පහෙදතො, එකවචන බහුවචන ප්‍රහෙදයෙන්; ජනනමුනිතු හොහනි, සංයුතවක්වෙහි; (කෙසේද? වහිමානවිහක්තිපරසෙසමපදයෙහි එකවචන විහක්ති තුනෙක බහුවචන විහක්ති තුනෙක, ආත්මනෙ පදයෙහිද එසේම එකවචන විහක්ති තුනෙක බහුවචන විහක්ති තුනෙක මේ නියායෙන් වහිමාන විහක්තියෙහි එකවචන බහුවචන දෙලසෙක්වෙත්. මේනසින් අනික් විහක්තින්ගේද දෙලස දෙලසබැගින් මේ ගණන් සියලු පිටුකලකල්හි සංයුතවක්වෙහි.) පරො පුරිසහෙදන, පරොපුරිසහෙදයෙන්; අසිනිති, අසුවකැයි; පකාසිතා, ප්‍රකාශකරණ ලද්දහුය.

154 නිසිඵඤ්ච නිමිමඤ්ච සිමිමං නිසිමං නථා,
තානනිසිඵමිමඤ්චනි පඤ්චාරා පකාසිතා.

155 වතනමානා පච්චුප්පනෙන හවිස්සනානි අනාගතො,
පඤ්චමි සත්තමි නිසු අනිතොහොනති සෙසකා.

මෙහි අසුච්චන්තේ කෙසේදැයි සන වොදනාවපරිහරණය කරමි
න් ආවායඝීතොම “නිසිඵඤ්ච නිමිමඤ්ච” යනාදියකින.

154 නිසිඵංච, නිසිඵයනවචනයද; නිමිමඤ්ච, නිමිම යනවචනය
ද; සිමිමංච, සිමිමයන වචනයද; නිසිමංච, නිසිමයනවචනයද; න
ථා; එසේ; තානනිසිඵ මිමඤ්ච; නි අනනිසිඵ මිමයනවචනයද; ඉති,
මේ ප්‍රකාරයෙන්; පංචවාරා; පංචවාරයෝ; පකාසිතා; ප්‍රකාශකරණ
ලද්දහුය.

(මෙසේ මේපංචවාරයෝ සොළොස්පදයන් අතුරෙන් එකිඑකි ප
දයෙක්හි ප්‍රකාශකරණ ලද්දහ. එහෙයින් අසුච්චන්තනානුදේති. උ
ද්‍යහරණනම් සොචපචනි ට්‍රිඛංචපචසි තුමෙහිපචථයනු මේ ප්‍රථම වාර
යවේ.; සොච පචනි අභංචපචාමි මයං පචාමයනු මේ දෙවෙනිවාර
යවේ; ත්‍රිඛංච පචසි අභංච පචාමි මයං පචාමයනු තෘතීය වාරයවේ;
සොච පචනි ත්‍රිඛංච පචසි මයං පචාමයනු ඝතරභවති වාරයවේ; සො
චපචනි තෙවපචනන් ත්‍රිඛංචපචසි තුමිතෙවපචථ අභංචපචාමි මයං පචා
මි හනු පස්වෙනි වාරයවේ; මෙසේ පරසෙමපදයෙහි පංචවාරයෙහි
ආත්මනෙපදයෙහිත් මෙසේ පංචවාරයෙක්සෙය්දෙන්නාහ. මෙහි කි
යනලදනසින්ම සෙසු පංචමි සඤ්චමි ආදිවිභක්තින් කෙරෙහි දස ද
හ වාරයෝ වෙති. එහෙයින් අඤ්චිභක්තින් කෙරෙහි අසුචාරයෙක්
වෙතිසි දතයුතු.)

මෙසේ විභක්තින්ගේ පරොපුරිස වසයෙන් වාරදක්වාදන් ය
ථොක්ත විභක්තින්ගේ කාලනියමය දක්වන්නේ වතනමානාපච්ච
ප්‍රසනෙන යනාදියකින.

155 වතනමානා; වතීමාන විභක්තිනොමෝ; පච්චුප්පනෙන; ප්‍ර
ත්‍යන්පතනකාලයෙහිවේ; හවිස්සනානි; හවිස්සනානිවිභක්තිනොමෝ;

§ සොචපචනි යනාදින් සියලු වාරයන්හි පඨංගාවුචෙන්ම ක්‍රියා
සංගස ඉරුමපොත්තිපෙනේ.

- 156 පරයා පදමාබ්‍යාතං කතතුනො යෙව වාචකං,
අතනො පද මාබ්‍යාතං භාවෙ කමමි කතති.
- 157 ඛජසා ආසියාණෙව ණයොණාපෙථ ණාපයො,
අලොණසාරාලොසොව අකාරාවෙ ඉවණණකා.
- 158 එ ඔකාරා යොණුණෙව උණානාවසණ්‍යානථා,
ඔසිරාණෙණසාවෙති පව්වසාඨකතිංසිමෙ.

අනාගතෙ, අනාගතකාලයෙහිවේ; පංචමි සත්තමි, පංචමිවිභක්කිය හා සන්නම්චිභක්තිය; තිසු, තුන්කල්හිවෙන්; සෙසකා, සෙසුවිභක්තී හු; අතීතෙහොනති අතීතකාලයෙහිවෙති.

මෙසේ කාලනියමය දක්වා දෑන් වාචකනියමය දක්වන්නේ “පරයාපද මාබ්‍යාතං” යනාදිය කීහ.

156 පරයාපදං, අභවිහකතීන්ගේ පරසෙමපදයතෙම; නො හොත් පුළුඹටිකය; කතතුනොයෙවවාචකං, කතීවාචකමවේ. කෙවත් කතී ප්‍රකාශකරන්නේමවේයයි; ආබ්‍යාතං, කියතලද්දේය; අතන නොපදං, ආත්මනෙපදයතෙම; නොහොත් අපරජවකය; භාවෙ, භාවයෙහිද; කමමි, කමීමයෙහිද; කතති, කතීයෙහිදවේ; හෙව ත් භාවකමී කතීතුන ප්‍රකාශකරන්නේයයි කියතලද්දේය.

මෙසේ විහකතීන්ගේ වාචකනියමය දක්වා දෑන් ප්‍රත්‍යයහෙද ද ක්වන්නේ “ඛජසා” යනාදිය කීහ.

157 ඛජසාව, ඛප්‍රත්‍යයද ඡප්‍රත්‍යයද සප්‍රත්‍යයද; ආසියාව, ආය ප්‍රත්‍යයද ඊයප්‍රත්‍යයද; ණෙව, ණෙප්‍රත්‍යයද; ණයොව, ණයප්‍රත්‍යයද; ණාපෙව, ණාපෙප්‍රත්‍යයද; අථ, ඉක්කිති; ණාපයොව ණාපය ප්‍රත්‍යයද; අලොව, අලප්‍රත්‍යයද; ණයොව, ණයප්‍රත්‍යයද; ආරොව, ආරප්‍රත්‍යය ද; ආලොව, ආලප්‍රත්‍යයද; යොව, යප්‍රත්‍යයද; වෙ අකාරා, අප්‍රත්‍ය යෝදෙදෙකාද; ඉවණණකා, ඉ ඊ ප්‍රත්‍යයෝද;

158 එ ඔකාරාව, එ ප්‍රත්‍යයද ඔප්‍රත්‍යයද; යොව, යප්‍රත්‍යයද; ණුණොව, ණුප්‍රත්‍යයහාණාප්‍රත්‍යයද; උණානාව, උණා ප්‍රත්‍යයද නාප්‍රත්‍යයද; උණානාව, උණාප්‍රත්‍යයද ණාප්‍රත්‍යයද; තථා, එසේ; ඔසිරාව, ඔප්‍රත්‍යයද සිරප්‍රත්‍යයද; ණෙණොව, ණෙප්‍රත්‍යයද ණයප්‍රත්‍යයද; ඉති, මේප්‍රත්‍යයෙන්; ඉමෙ එකතිංසපච්චයා, මේ එක් තිස් ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

**169 තෙසු ණෙව ණසො ණාපෙ ණාපසොවි අලොභාථා,
පසෙවුතෙ කාඨිනෙසෙව සෙසා අකාඨිනෙසිතා.**

මෙහි “නිජගුපකිතමානෙහි බජ්ඣවා” යන සූත්‍රයෙන් බජ්ඣ ප්‍රත්‍යයාවෙහි, නිතිකබ්‍රිති ජගුප්ඡ්භි විමංසනි යනු උද්භරණයි. “ආයනාමනො කනතුමානා ද්වාරො” යන්නෙන් ආයප්‍රත්‍යයවේ. පබ්බතායනි යනාදිය උද්භරණයි “ජ්‍යුපමානාව” යන්නෙන් ජය ප්‍රත්‍යය වේ. ඡ්‍යනියනි යනාදිය උද්භරණයි. “නාමමහාතනිච්ඡජෙ” යන්නෙන් ජය ප්‍රත්‍යයවේ, පතනියනි යනාදිය උද්භරණයි. “ධාතුහි ණෙණ්‍ය ණාපෙ ණාපයා කාරිතානි භවට්ඨෙ” යන්නෙන් “ණෙණ ය ණාපෙ ණාපය යන ප්‍රත්‍යයාවෙන්, කාරෙහි කාරයනි කාරාපෙහි කාරාපයනි යනාදිය උද්භරණයි. එමසූත්‍රයෙහි අක්ෂරගුණයෙන් අල ප්‍රත්‍යයදෙව. ජොතලනි යනාදිය උද්භරණයි. “ධාතුරූපෙ නාමසමාණයොව” යන්නෙන් ණයප්‍රත්‍යයවේ, අතිහත්තයනි යනාදිය උද්භරණයි. එහිම චුගුණයෙන් ආර ආල ප්‍රත්‍යයාවෙන්, සත්තරාරනි උපකකමාලනි යනාදිය උද්භරණයි. “භාවකමෙමසුයො” යන්නෙන් ස ප්‍රත්‍යයවේ. සියතෙ බ්‍රුක්ඛිතෙ යනාදිය උද්භරණයි. “භුවාදිතොඅ” යන්නෙන් හා “රුධාදිතොනිග්ගහිතපුබ්බංච” යන්නෙන් ද අප්‍රත්‍යයෝ දෙදෙනෙක් වෙත්; හවති පඨනි රුක්ඛනි ඡිඤ්ඤනි යනාදිය උද්භරණයි. එහිම චුගුණයෙන් ඉ ඊ එ ඔ ප්‍රත්‍යයෝදෙවත්, රුක්ඛනි රුක්ඛනි සුමෙහනි සුමෙහනි යනාදිය උද්භරණයි. “දිවාදිතොයො” යන්නෙන් ය ප්‍රත්‍යයවේ, දිබ්බනි බ්‍රුක්ඛනි යනාදිය උද්භරණයි. “සවාදිතොණුණා උණාව” යන්නෙන් ණුණා උණා ප්‍රත්‍යයාවෙන්, අහිසුණානි අහිසුණානි සංවුණානි සංවුණානි යනාදිය උද්භරණයි. “කියාදිතොනා” යන්නෙන් නාප්‍රත්‍යයවේ, කිණානි යුනානි යනාදිය උද්භරණයි. “ගනාදිතොපණ්ණා” යන්නෙන් පණ්ණා ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්, සෙප්පනි ගණ්ණානි යනාදිය උද්භරණයි, “ගනාදිතො ඔසිරා” යන්නෙන් ඔසිර ප්‍රත්‍යයාවෙන්; කරොනි කහිරනි යනාදිය උද්භරණයි; “චුරාදිතො ණෙණ්‍යො” යන්නෙන් ණෙණ්‍ය ප්‍රත්‍යයාවෙන්, වොරෙහි වොරයනි යනාදිය උද්භරණයි.

මෙසේ ප්‍රත්‍යයන්ගේ සරූප දක්වා ඔවුන් කෙරෙහි කාරිත අකාරිත වශයෙන් විභාග දක්වන්නේ “තෙසු ණෙව ණසො ණාපෙ,, යනාදියකින.

169 තෙසු, ඒ එක්තිය ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන්; ණෙව, ණෙ

**160 ජොතකා පච්චසානෙව විකරණා පකාසිතා,
නිග්ගහිතඤ්චි වණ්ණණාති ආගමාමෙ පකාසිතා.**

ප්‍රත්‍යයද; ණයොච, ණයප්‍රත්‍යයද; ණාපෙච, ණාපෙප්‍රත්‍යයද; ණාප
යොච, ණාපයප්‍රත්‍යයද; තථා, එසේ; අලොච; අලප්‍රත්‍යයද යනා;
එතෙපඤ්ච; මේ ප්‍රත්‍යයෝ පස්දෙනා; කාරිතෙ එව; කාරිතයෙහිම
වෙන්; සෙසා; සෙසුප්‍රත්‍යයෝ; අකාරිතෙ; අකාරිතයෙහි; සීතා; සි
වියාසුයි.

මෙසේ කාරිතවිසින් ප්‍රත්‍යයන් විභාගකොට නැවත විකරණ
අවිකරණවශයෙන් විභාගකරන්නේ ජොතකා “පච්චසානෙව” ය
නාදිය කිහිපයකි.

160 ජොතකාපච්චසා; යම් ජොතක ප්‍රත්‍යයකෙනෙක්වෙදද;
තෙව; ඔහුම; විකරණා; විකරණ ප්‍රත්‍යයෝයයි; පකාසිතා; ප්‍රකාශක
රණලද්දහුය; නිග්ගහිතඤ්ච. නිග්ගහිතයද; ඉවණ්ණොච; ඉවණ්ණ
යද; ඉති; යන මේ ආකාරයෙන්; වෙ ආගමා; ආගමදෙකක්; පකා
සිතා; ප්‍රකාශකරණලද්දහුය. §

විකරීයනති‘නි= විකරණා; විසෙසත්ථං ධාතවො විකරොනති
ගවනති එතෙහි‘නිවා= විකරණා, සත්‍යාරසපච්චසා යනු විකාතෙසි
න් විකරණ ප්‍රත්‍යයෝ සත්‍යලොඤ්ඤෙනෙති; ඔවුහුතම්— අ. ආ. ඉ.
ඊ. එ. ඔ. ය. ඡු. ණා. උණා. නා. පප. ණා. ඔ. සිර. ණෙ. ණය.
යන මොහුයි. මොහුද භූවාදිතො අ, රුධාදිතො නිග්ගහිත පුබ්බංච
මෙතිම වග්‍රහණයද, දිවාදිතොයො, ස්වාදිතොඡුණාඋණාව, කිංඤ්
දිතොනා; ගභාදිතො පණ්ණා; තනාදිතො ඔතිරා; චුරාදිතො ණෙ
ණයා; යනමේ සූත්‍ර අවින්වෙති. විකරණ ප්‍රත්‍යය හෙදයෙන් ධාතු
ගණඅවෙති. එනම්—භූවාදි රුධාදි දිවාදි ස්වාදි කිංඤ් ගභාදි තනා
දි චුරාදි යන මේ වශයෙනි.

නිග්ගහිතාගමනම් රුධාදිතො නිග්ගහිතපුබ්බංච යන්නෙන්
වතනිග්ගහිතාගමයයි රුකිති යනාදිය උද්ගරණි ඉවණ්ණ ආගමය
නම් “ඉවණ්ණාගමොවා ” යන්නෙන් වත ඉවණ්ණ ආගමයයි.

§ “නිග්ගහිතඤ්චාති සුත්තෙන නිග්ගහිතාගමොහොති යථා වං
කමති වංචලකීර්තාදි; තස්මා තයොතිපි වත්තබ්බෙ ගඤ්ඤාතො ජා
තිවසෙතවා ගහිතා ගහණවසෙතවා ආගමා වෙති චුත්තං”යි=විකා.

161 හවෙසං තෙන පුඤ්ඤන ස්වාකඛාන ධම්මො අහං
බාලානං ජොතො වෙව සධා බලාදිකොපිව.

සප්පසොග ආබ්‍යානහෙදං සමන්තං.

162 කංඛං කිරති සිසානං හිනං වා සං පකාසති,
ඤ්ඤාසහෙනු භූතං හං කිහකන්ති ප්‍රච්චෙති.

කරියෙන යනාදිය උද්ගතරණයි. මෙහි ආගමාසී උපලක්ෂණවශයෙන්
හෝ ප්‍රධානවශයෙන් කියනලදි. එහෙයින් ආදෙය්‍යද ගතයුතු.
ධාතුආදෙය ප්‍රත්‍යය ආදෙය විභකති ආදෙය ආදි ආදෙය උතතර ආ
දෙය විභාවසංඛ්‍යාත අභ්‍යාස ආදෙය වශයෙන් ආදෙය්‍ය මේ ප්‍රකාර
වේ, ඒබව කියනලදි.

“ආදෙයො ජබ්බිධො තොති ධාතුප්‍රච්චයං දෙසතො,
විභව්‍යාදෙසතොආදී උතතරභ්‍යාස දෙසතො” යි

මෙසේ යථොක්තනසින් ආබ්‍යානහෙදය දක්වා ඊට අනුරූප
වූ ප්‍රාචීනාවදක්වන්නේ “හවෙසංතෙනපුඤ්ඤන” යනාදිය කිහ.

161 අහං, මම; අනෙත පුඤ්ඤන, මේ ආබ්‍යාත හෙද කාර
ක පුණ්‍යය හේතුකොටගෙන; ස්වාකඛානධම්මිකො, ස්වාඛ්‍යාත ධම්මි
අභ්‍යන්තර; හවෙසං, වෙමිවා; බාලානං, මුලාමු අඤ්ඤාපුද්ගලයන්;
ජොතොවෙව, ප්‍රඥප්‍රදීපයෙන් බබුලුවන්තෙක්ද වෙමිවා; අපි, නැ
වත; සධාබලාදිකොව, ශ්‍රධාබල විසර්බල ප්‍රඥාබලාදිය අභ්‍යන්තෙක්ද
වෙමිවා.

මම ආබ්‍යාත තාලක්ෂණවූ ආබ්‍යාතයාගේ යම් කථනසක් කෙ
ලෙමිද මේ පුණ්‍යසහනුකොටගෙන බුදුන් විසින් ආදි මධ්‍ය පඨවී
වශාන සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධස්ථාන පරිසුඛව දෙශනාකරණලද ධම්ම අභ්‍ය
තිවෙමිවා, අඤාතවූ බාලජනයන්ගේ මොහොතිකාරය නසන්නාවූ
ප්‍රඥාපුද්ගලයන්ද යුක්තවෙමිවා. ශ්‍රධාවිසර්බල බලයෙන්ද යුක්ත වෙ
මිවා කියා ප්‍රාචීනාකෙළේ යනු භාවයි.

සප්පසොග ආබ්‍යානහෙදය සමුප්පන්න කරණ ලද්දේය.

මෙසේ සප්පසොගවූ ආබ්‍යානහෙදය දක්වා දැන් සප්පසොග නිත්‍ය
කහෙදය දක්වන්නේ “කංඛං කිරති සිසානං” යනාදිය කිහ.

162 සිසානං, පඨවීපති උද්ගතරණ ධාරණාදිය කරණලද පුද්ග
ලයන්ගේ; කංඛං, විමති; කිරති, හරණේද; වා, නොනොත්; සං,

163 කිතකං නිවිධං නසු කිතකිවුහසං කමා,
කතරි භාවකමෙසු නිසු තෙ වාවකා මතා.

164 සො කරොතිති කතතාව පටිසතෙති පච්චිතා,†
කාතවෙ ඉති කතභුඤ්ච ඉදං තෙසංනිදසානං.

යම් ප්‍රත්‍යක්ෂමුත්තං; භිතං පකාසතිති, ශිෂ්‍යස්ත්ව භිත ප්‍රකාශනෙක රේද; ඤාණස්ස, ඤාතයවනාමොත් ශබ්දාච්ඡානනං; භෙදානං, භේදානං; තං, ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂමුත්තං; කිතකනති පවුලවති, කිතක යයි කියනු ලැබේ.

(කංසෙද්දා සුඛවාචකො පාටිපදිකො සිස්සානං කංඛං කිරති ටි ඩකිපති අපනනතිති කියො, සිස්සානං වා භිතං කරොතිති කියො කිතොචචකිතකො තඤ්භාවයොකප්පවට්ඨො.)

මෙසේ කිතකඤ්ඤාට චිත්‍රන දන්වා ඒ කිතක හෙද දකින්නේ “කිතකං නිවිධං නසු” යනාදිය කිහි.

163 කිතකං, කිතකප්‍රත්‍යය; නිවිධං, ත්‍රිවිධාකාරංච; තසු, ඒ ත්‍රිවිධාකාරයන් අනුරෙහි; කිතකිවුහසං, කිතප්‍රත්‍යය කිවුප්‍රත්‍යය කි තකිවුප්‍රත්‍යය (යනමොහු); කමා, යථාක්‍රමයෙන්වෙන්, කතරිභාව කමෙසු නිසු, කතීභාව කමී යනනුනෙහි; තෙ, ඒ ත්‍රිවිධප්‍රත්‍යයෝ; වාවකා මතා, වාවකයෝයයි දන්නාලද්දහුය.

(කෙසේද? යම්ප්‍රත්‍යයකෙනෙක් කතීකාරකයෙහි වෙද්ද ඔව්හු කිතප්‍රත්‍යයෝ නම්වෙන්, යම් ප්‍රත්‍යයකෙනෙක් භාවකමී දෙක්හිවෙ ද්ද ඔව්හු කිවුප්‍රත්‍යයෝ නම් වෙන්. යම් ප්‍රත්‍යයකෙනෙක් කතීකාරකයෙහි හා භාවකාරක කමීකාරකයෙහිත් වෙද්ද ඔව්හු කිතකිවු ප්‍රත්‍යයෝ නම් වන්නාහුයි.)

එහෙයින් කියනලදි.

“තයො පච්චා විඤ්ඤායා කිතකා කිවුකා තථා,
කිතකිවු ගණංචති සද්ද සයො පකාසිතා.
කිතතා කතරි ඤෙයා භාවකමෙසු කිවුකා.
කිතකිවුභු සබ්බස්ස යෙහුයොන පච්චනරො, භි”

මෙසේ ප්‍රත්‍යය හෙද දකින ඊට උදහරණ දකින්නේ “සොක රොතිති” යනාදිය කිහි.

164 යො කරොතිති කතතාව, යො කරොතිති කතතා යනුද; පටිසතෙති පච්චිතා, පටිසතෙති පච්චිතායනුද; කාතවෙ ඉති යනු

† ‘පච්චිතා, සීද පායයි-

- 165 නඤ්ඤානාගේව ණොණ්ඩුව භාවි ක්වි රමමණ්ඩුරු,
 ණොකාගේ නබ්බවාණ්සො ණොතොපොසො* දිව්සුත්ථි.
 166 අතිව පිපිසොනොව නාචි නවනතුනාබ්බි,
 හවෙත්තුං නුනනිනනි මානනොනිතුර නුව,
 නුකො ජනනිංස සාමසසු නාමනොනොනනි පව්වසා.

සුඛ, කාතම ඉතිකතනුං සදුද;ඉදං මේ;නෙසං, ඒකිතකිව්කිතකි
 ච්චප්පත්තසන්ථ; නිදසසනං, නිදසිතසි හෙවත් උදහරණයි.

මෙහි භාව නම්. කමරානිති කතනා යනු කතීථාව යනු කිතප්ප
 ත්තසථ උදහරණය. පමිතනෙති පව්විතා යනු භා; කම්ථාචක කිව්ව
 ප්පත්තසථ උදහරණය. කාතම ඉති කතනුං යනු (විකාලෙහි දක්වු
 කරිසාමිති කතනුං කරියංනති කතනුංකරණං කතනුං යනුද) කතී
 කම්ථාච යන කාරකත්වයෙහි වන කිතකිව්ව ප්පත්තසථ උදහරණය
 යනු භාවයි.

මෙසේ උදහරණ දක්වා දුන් ත්‍රිවිධ කිතකිව්ව කිතකිව්ව යන
 ප්පත්තසන්ථ සාමාන්‍ය වශයෙන් සවරූප දක්වන්නේ “නඤ්ඤා
 නේව, සනාදියකින.

165 තත්ථ. ඒ ත්‍රිවිධ ප්පත්තසන් කෙරෙහි; අකාරොච,අ ප්පත්තසද,
 ණොච, ණ ප්පත්තසද; ණ්ඩුව, ණ්ඩු ප්පත්තසද; තුව, තු ප්පත්තසද; ආචි
 ව, ආචි ප්පත්තසද; ක්විව, ක්විප්පත්තසද; රමමව, රමමප්පත්තසද; ණි
 ව, ණිප්පත්තසද; සුව, සුප්පත්තසද; රුව, රුප්පත්තසද; ණුකව, ණුකප්ප
 ත්තසද; රොච, රප්පත්තසද; තබ්බව,තබ්බප්පත්තසද;අනියොච,අනියප්ප
 ත්තසද; ණෙතව, ණප්පත්තසද; තෙයොනව. තෙයප්පත්තසද; රිච්ච
 ව. රිච්චප්පත්තසද; සුව සුප්පත්තසද; තිව, තිප්පත්තසද;

166 අච, අප්පත්තසද; නිව, නිප්පත්තසද; රිපියොච, රිපිය ප්පත්ත
 සද, තොච, තප්පත්තසද; නාචිව, නාචි ප්පත්තසද; නවනතුච, තව
 නතුප්පත්තසද; ඉනව, ඉතප්පත්තසද; බච්ච, බප්පත්තසද; තච්චව,
 තච්චප්පත්තසද; තුංච, තුංප්පත්තසද;තුනව, තුතප්පත්තසද; භානව,භා
 නප්පත්තසද;භාච,භාප්පත්තසද;මානව,මානප්පත්තසද;අනොච,අනන
 ප්පත්තසද; රඤ්ච, රඤ්චප්පත්තසද; ටි රිතුච, රිතුප්පත්තසද; රාතුච, රා

* ඇතම්කෙනෙක් තයප්පත්තසයිද දිව්සයං පත්තයං යි උදහ
 රණදකෙරෙත්.

ටි රඤ්චප්පත්තසක් ගාථාවෙහි නැත්තේනමුද විකාලෙහි සංස්ප්ප
 තසන් විස්තර කිරීමේදී දක්වා ‘අනිච්චිසො’ යනාදි ගාථාවට
 අනතුරුව.

තුප්‍රත්‍යයද; තුකොච, තුකප්‍රත්‍යයදැයි කියා මේ ප්‍රභේදයෙන්; සාම
ඤ්ඤනාමනො, සාමාන්‍යනාමවශයෙන්; ඡන්‍යාසපච්චයා හොනාති,
සහිස්ප්‍රත්‍යයකෙනෙක් වන්නාහුය.

මෙහි අප්‍රත්‍යය නිප්‍රත්‍යය දෙක අගතිතගණනෙහි සයෙන් කියනල
ද්දහ නොහොත් ශාථාවන්ගේ ඡන්‍යුතරක්‍ෂණය විඤ්ඤ කියනල
ද්දහ එහිද සහිස් ප්‍රත්‍යයෝ අථාගතවශයෙන් මෙසේ දතයුක්තා
හ ‘අඤ්ඤාසම්භු’ යනසුත්‍රයෙන් අප්‍රත්‍යයවුයේය. අරිංදමෙති‘ති=
අරිඤ්ඤො යනාදිය උද්ගරණය, ‘බාතුයා කම්මාදිම්භිණො’ යන්
නෙන් ඡන්‍ප්‍රත්‍යයවී කම්මංකරොති‘ති= කම්මකාරො, අනාදිය උද්ග
රණය. ‘සබ්බතොණ්‍යවුත්ථාපිවා යන්නෙන් අණවුතු ආ වී යන
ප්‍රත්‍යයෝ වෙති, හිතං කරොති‘ති= හිතකරො, රථං කරොති‘ති=
රථකාරකො, තය්‍යා කතතා= තතකතතා, හයං පසුනී‘ති= හඳදසුනා
වී යනාදිය උද්ගරණය. “කම්ච” යනසුත්‍රයෙන් කම්ප්‍රත්‍යයවී, වී
සෙසෙනහවති‘ති= වීහු, අභිහවිත්ථා හවති‘ති= අභිහු යනාදිය උද්
ගරණය, ‘ධරාදිතිරමො’ යන්නෙන් රම්මප්‍රත්‍යයවේ, ධරනිනෙනා
‘ති= ධමමො, කර්මතෙ‘ති= කම්මං යනාදිය උද්ගරණය, ‘තස්සී
ලාදිසුඤ්ඤිත්ථාපිව’ යන්නෙන් ඤී තු ආවී යන ප්‍රත්‍යයෝවෙන්, පිසං
පසං සිත්‍රං සීලං යසුරඤ්ඤො සොහොති රාජා= පිසපසංසි, පස
යහපච්චනාහුං සීලා යසුරඤ්ඤො සොහොතිරාජා= පස යහපච්චනා,
හයං පසසිත්‍රං සීලං යසුරඤ්ඤො සොහොති සම්මණො=හඳදසුනාවී,
යනාදිය උද්ගරණය, ‘සද්දකුඛචල මණ්ඩකරුවාදිතිසු, යන්නෙන් සු,
ප්‍රත්‍යයවේ, සොසනසීලො=සොසනො යනාදිය උද්ගරණය, ‘පාදාදි
ගම්මිකාරු’ යන්නෙන් රුප්‍රත්‍යයවේ. හවපාරංගනාහුං සීලං යසු
පුනලසුරඤ්ඤො සොහොති පුනලො= හවපාරගු යනාදිය උද්ගරණය.
‘හතතාදිනං ඤ්ඤො’ යන්නෙන් ඤ්ඤකප්‍රත්‍යයවේ. ආතතනසීලො=
ආසාතුකො, කරණසීලො= කරුකො, යනාදිය උද්ගරණය, ‘සං
හඤ්ඤාසම්මා රොකො’ යන්නෙන් රුප්‍රත්‍යයවේ; සම්මහං කම්මං

“ රිජියො පච්චයො නොචතාදිතවනතු භාබ්‍යි

තවෙත්තුංතුතත්ථාතත්ථා මාතනො රජු රිතුච

රාතු තුකොති ඡන්‍යාස නාමනො කොනාති පච්චයා” සි=දක්වා
‘අභිච්චිසො’ යනාදිය පුරාණයයිද, ‘පිජියොපච්චයො’ යනාදිය
අභිතවයයිද ඉතා දීඝිවදක්වනලදි- සාරාථිවිකාසිතිශෙතිද එසේම
දක්වා සහිසගේ අනුත අතධිකත්වය සදහා ‘පිජියො’ යනාදිය සධා
කබ්ඵවද නමුත් විචාරනය කටයුතුබවද කියනලදී.

සමුපග්ගවිජිති'නි= සංඝො අනාදිය උද්ගරණය, 'භාවකමෙවසු ත බ්බානියා' යන්නෙන් තබ්බානියා ප්‍රත්‍යයෝවෙන්. හුංගෙ= හව්ව බ්බං හව්වියං යනාදිය උද්ගරණය 'නෙත්තං' යන්නෙන් ණ ප්‍රත්‍ය යවේ, කතාබ්බං= කාරියං, ජෙතබ්බං= ජෙය්‍යං, අනාදිය උද්ගරණය, මෙම සුත්තරෙහි චග්ගණයෙන් තෙත්තප්‍රත්‍යයවේ, පසංසිකතෙ= දිවෙය්‍යං, පාසුනිකතෙ= පනොය්‍යං, යනාදිය උද්ගරණය. 'කරම් භාරිව' යන්නෙන් රිච්ච ප්‍රත්‍යයවේ. තතා බ්බං= කිච්චං යනාදිය උද්ගරණය, 'න ඤාදිහිසු' යන්නෙන් යුප්‍රත්‍යයවේ. නාදියතෙ න ඤාදිබ්බං= නාද්‍යතං යනාදිය උද්ගරණය, 'තිකිත්වාසිඬේ' යන්නෙන් තිප්‍රත්‍යයවේ, ජිනොථතං. බ්‍රිජ්ඣතුති= ජිනබ්‍රිජ්ඣ, යනාදිය උද්ගරණය, 'කරතොරිටිය' යන්නෙන් රිටිය ප්‍රත්‍යයවේ, කතා බ්බං= කිරියා යනාදිය උද්ගරණය, 'අතිතෙතතඤ්ඤානුභාව' යන්නෙන් තතඤ්ඤානුභාව ප්‍රත්‍යයෝවෙන්. හුංගෙ හුංගා හුංගාදිය උද්ගරණය. 'ජිනොද්දත සබ්බානි' යන්නෙන් ඉත ප්‍රත්‍යයවේ, පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ අජිනිජිනානි ජිනිසුනි'නි= ජිනො යනාදිය උද්ගරණය, 'ඊසදුසසුතිබ්' යන්නෙන් ඛප්‍රත්‍යයවේ. ඊසසුසො දුසසුසො යනාදිය උද්ගරණය. 'ඉච්ඡෙන්සුසමානකතකුකෙ සුතවෙතුංවා' යන්නෙන් තවෙතුං ප්‍රත්‍යයෝවෙන්. සුඤ්ඤානිකා තුම්චිති'නි= කාතවෙ, සබ්බමංසොතුම්චිති'නි= සොතවෙ, යනාදිය උද්ගරණය. 'සුබ්බකාලෙක කතකුකාතං තුංගාංගාංගාං' යන්නෙන් තුංගාංගාංගාං ප්‍රත්‍යයෝවෙන්. අක.තුත සුඤ්ඤං කිලමිසුනති සත්තා සුභාත ධම්මං මොදන්ති සුභා ජාතිසුනම් යනාදිය උද්ගරණය. 'චත්තමානෙ මානන්තා' යන්නෙන් මානපන්ත ප්‍රත්‍යයෝවෙන්, සරති'නි= සරමානො, ගච්ඡන්තො ගණන්තො යනාදිය උද්ගරණය, 'සාසාදිතිරජු' යන්නෙන් රජුප්‍රත්‍යයවේ. සාසති'නි= සජා යනාදිය උද්ගරණය. 'පාදිතොරිතු' යන්නෙන් රිතුප්‍රත්‍යය වේ. පාලෙහිපුත්තං'නි= පිතායනාදිය උද්ගරණය. 'මානාදිතිරතු යන්නෙන් රාතුප්‍රත්‍යයවේ. ධම්මෙවපුත්තං මානෙති'නි= මාතා, යනාදිය උද්ගරණය. 'ආගමානුකො' යන්නෙන් නුකප්‍රත්‍යයවේ. ආගච්ඡති'නි= ආගනතුකො, යනාදිය උද්ගරණය. මෙසේ අගතිතත හණයන් ප්‍රත්‍යයෝ සතිසක්වෙති සි දතයුතුයි.

අගතිතහණයෙන් චතප්‍රත්‍යය දක්වා දෑත් අභාගතවශයෙන් ප්‍රත්‍යය දක්වන්නේ 'නෙත්තං තෙත්තං' යනාදිය කිහි.

- 167 තෙසු, යථොක්ත ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන්; අකාරොත්‍යොව,
අප්‍රත්‍යය තුනද; චතසොණො, ණප්‍රත්‍යය සතරද; තු ආවිඥාදවෙ,
තු ආවිප්‍රත්‍යයදෙකද; රුතාදවෙ, රුත ප්‍රත්‍යයදෙකද; තියොසුති
සුති ප්‍රත්‍යය තුනද; අභ්‍යො, අභ්වයයෙන්; පඤ්ඤාදිස, ප්‍රත්‍ය
යෝ පන්සාලියෙක් වන්නාහුය.
- 168 තත්‍යා කාරොව ණොණ්වතො විරුහොණු කොවිතො,
අගොතා ජිතුදසෙංකව කතාපියෙව ඤයති.

167 තෙසු, යථොක්ත ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන්; අකාරොත්‍යොව,
අප්‍රත්‍යය තුනද; චතසොණො, ණප්‍රත්‍යය සතරද; තු ආවිඥාදවෙ,
තු ආවිප්‍රත්‍යයදෙකද; රුතාදවෙ, රුත ප්‍රත්‍යයදෙකද; තියොසුති
සුති ප්‍රත්‍යය තුනද; අභ්‍යො, අභ්වයයෙන්; පඤ්ඤාදිස, ප්‍රත්‍ය
යෝ පන්සාලියෙක් වන්නාහුය.

මෙහි භාවතමි තුන් සුත්‍රයකින් කරණලද බැවින් අප්‍රත්‍යයෝ
තුනෙක් වූහ. සිව් සුත්‍රයකින් කරණලද බැවින් ණ ප්‍රත්‍යය සතර
ක් වූහ. සුත්‍රවයකින් කරණලද බැවින් තු ආවිප්‍රත්‍යයෝ දෙදෙනෙක්
වූහ. රුතප්‍රත්‍යයෝද සුත්‍රවයකින් කරණලද බැවින් දෙකක් වූහ.
සුත්‍ර ත්‍රයකින් කරණලද බැවින් සුතිප්‍රත්‍යයෝ තුන්දෙනෙක් වූහ.
දතසුතුසියෙයි. යථොක්ත ප්‍රත්‍යයෝ පිළිවෙලින් “සඤ්ඤායමනු” “ස
බ්බතො ණවුත්ථාවිවා” “ඉත්ථි මනිස වොවා” යනසුත්‍ර තුනින් අප්‍රත්‍ය
යතුනෙක්වෙති, “ධාතුයා කමොදිමිණිණො” “විසරුප් පදදිටොණ”
“භාවෙව” “කමිණිණිණො” යනසුත්‍රයතරින් ණප්‍රත්‍යය සතරෙක්වෙ
ති. “සබ්බතො ණවුත්ථාවිවා” “තසසිලාදි සුණ්ඛාවිවා” යනසුත්‍රවය
න් තු ආවි ප්‍රත්‍යයදෙකෙක් වෙති. “පාරාදි ගමිහොරු” “හිකබ්බ
තොව” යන සුත්‍රවයෙන් රුප්‍රත්‍යයෝ දෙදෙනෙක්වෙති “භාවකමෙම
සුත” “බ්බාගමාදිජෙකතතාරි” යනසුත්‍රවයෙන් තු ප්‍රත්‍යයෝදෙදෙනෙ
ක්වෙති. “සද්දකුබ්බලමණ්ඤ්ඤරුචාදිහිසු” “නතුදිහිසු” කතතුකරණ
පපදෙසෙසු” යනසුත්‍රවයෙන් සුප්‍රත්‍යයෝ තිදෙනෙක්වෙති. “ඉත්ථි
මනිසවොවා” යනසුත්‍රයෙන් චතසුප්‍රත්‍යය පළමුසුප්‍රත්‍යයන්ට වඩා විශේ
ෂව සුත්‍රව. වකවේ; මේසුත්‍රයෙන් හා “නිකිත්වාසිඤ්ඤ” යනසුත්‍රයෙන්
ප්‍රත්‍යයදෙකෙක්වෙන්, මෙසේ ගතිතාගහණවශයෙන් වූ ප්‍රත්‍යයනව
ය සහස් ප්‍රත්‍යයන් තෙරෙහි බහානිණු රළුහි පන්සාලිය ප්‍රත්‍යය කෙ
තෙක්වෙතිහි යථොක්තයි.

මෙසේ ප්‍රත්‍යයාගේ හෙදදක්වා තැවත වාචක නියමය දක්ව
න්නේ ‘තත්‍යා කාරොව ණොණ්වතො විරුහොණු කොවිතො,
අගොතා ජිතුදසෙංකව කතාපියෙව ඤයති.

168 තත්‍ය, ඒසහස් ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙන්; අකාරොව, අප්‍රත්‍යය
ද; ණොව, ණප්‍රත්‍යයද; ණිව, ණිප්‍රත්‍යයද; තු ආවිව, තුප්‍රත්‍යයහා ආ

169 නබ්බානිසාණ්ණ රිච්චාච රිච්චොචාපි පච්චසා,
පඤ්චමෙභාවකමෙමසු මානොකතනිකමමති.

170 සෙසා එකුනවිසාව පච්චසා නිසු භිසරෙ,
තාවතුං තුනනා නාමා භාවෙ ව්‍යාකරණෙ මහා.

විප්‍රත්‍යයද; රුච, රුප්‍රත්‍යයද; තොච, තප්‍රත්‍යයද; ණුකොච, ණුකප්‍රත්‍යයද; ඉංත, ඉතප්‍රත්‍යයද; අනතොච, අනත ප්‍රත්‍යයද; රිතුච, රිතුප්‍රත්‍යයද; දසෙකෙච, එකාදස ප්‍රත්‍යයෝච; කතනරිච, කතී අපීයෙතිච(වත්තාහුසයි;) ඤයති, දන්තාලොච.(එහි අ.ණ.ණී. නු, ආචී. රු.ත. ණුක. ඉත. අනත. රිතු යනමේ එකාදසප්‍රත්‍යයෝ කතී අපීයෙතිච වත්තාහුස යනු භාවති)

මෙසේ කතීකාරකයෙහි නග්‍රහයෙන් වාචනාදක්වා දුන් භාව ක්ෂමාදීන්ගේ වාචකය දක්වන්නේ 'නබ්බානිසාණ්ණරිච්චාච' යනාදිය කිහිපයකි.

169 නබ්බානිසාණ්ණරිච්චාච, තබ්බප්‍රත්‍යයද අතීයප්‍රත්‍යයද ණ්ණප්‍රත්‍යයද රිච්චප්‍රත්‍යයද; අපි.භාවත; රිච්චොච, රිච්චප්‍රත්‍යයදෙසි යන; ඉතෙ පඤ්චපච්චසා, මේප්‍රත්‍යයෝපස්ථෙත; භාවකමෙමසු, භාවකමේ දෙක්තිමෙති; මානො, මානප්‍රත්‍යය; කතනරි කමමති, කතීකමේ දෙක්තිමේ.(තබ්බ. අතීය. ණ්ණ. රිච්ච. රිච්ච. යනමේ ප්‍රත්‍යයෝ පස්ථෙත භාවාචී කමම.චී දෙක්ති නොහොත් භාවකාරක කමේ කාරක දෙක්තිමෙති. මානප්‍රත්‍යය කර්තෘචී කමාචී දෙක්ති වන්නේය යනු භාවති.)

මෙසේ එකාචීචාවක මිතාචී වාචක ප්‍රත්‍යයන් දක්වා දුන් ත්‍රිකාචීචක ප්‍රත්‍යයන් දක්වන්නේ 'සෙසා එකුන විසාව' යනාදිය කිහිපයකි.

170 සෙසා, සෙසු; පච්චසා එකුන විසාව, එකුන්විස ප්‍රත්‍යයෝ ම; කිසු ප්‍රාසරෙ, කතී කමිභාව යන කාරකත්‍රයෙහි උපදින්නාහුය. ව්‍යාකරණ, ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍රයෙහි; තවෙතුං තුනනා නාමා, තවෙප්‍රත්‍යය තුනප්‍රත්‍යය තුනප්‍රත්‍යය නාම ප්‍රත්‍යය නාමප්‍රත්‍යය යන මොහු; භාවෙ, භාවාචීයෙහි; මනා, දන්තාලද්දහුය.

(මෙහි භාවනම් ණු. ක්වි. රමම. යු. රු. ඔපය. යු. හි. තාචී තවනතු. බ. තවෙතුං, තුන. නාන. නා. රජු. රාතු තුන, යනමේ එකුන්විස ප්‍රත්‍යයෝ කර්තෘචී භාවාචී කමාචී යනතුනෙහි වත්තාහුස. ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍ර යනිටු තවෙ. තුං. තුන. නාන. නා යන

171 අනෙහානු චතනමානමිති අනිනෙතනවනතාදසො,
මානොනුවතනමානා නාගතෙ සෙසා නිකාලිකා.

172 කතනුකමමඤ්ච කරණං සමපදනමපාදනං,
අධිකරණභාවොති සත්තධා සාධනෙනනු.

මේ ප්‍රත්‍යයෝ පස්දෙන භාවාලියෙහි වෙති. කතීකමිදෙකි නො වෙති. එහෙයින් තුදස් ප්‍රත්‍යයකෙතෙක් කාරකත්‍රයෙහි වන්නා හු ය. ප්‍රත්‍යයෝ පස්දෙනෙක් භාවයෙහි වන්නාහුයෙහි භාවති)

මෙසේ වාචක නියමය දක්වාදුන් කාලනියමය දක්වන්නේ 'අනෙහානුවතනමානමිති' යනාදියකි.

171 අනෙහානු, අනුප්‍රත්‍යය වනාහි; වතනමානමිති, ප්‍රත්‍යන් පනනකාලයෙහිවේ; තනවනතාදසො, තනවනනුආදිප්‍රත්‍යයෝ; අනිතෙ, අනිත කාලයෙහිවෙත්; මානොනු මානප්‍රත්‍යය වනාහි; වතන මානානාගතෙ, වහිතමාන අනාගත කාලවයෙහිවේ; සෙසා. ණප්‍රත්‍යය ආදිවූ සෙසු ප්‍රත්‍යයෝ; නිකාලිකා, අනිතානාගත වහිමාන ය ය කාලත්‍රයෙහිවෙති; නොහොත් කාලත්‍රය ඇත්තාහුය.

(එහි අනු ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යන්පනනකාලයෙහි පවත්නේය. භුජන් නො වාචං භාසති යනාදිය උදහරණය. තනවනනු තාවිසන ප්‍රත්‍යයෝ තුන්දෙන අනිතකාලයෙහි පවත්නාහුය. හුනො හුතවා හුතාවී යනාදිය උදහරණය. මානයන එක්ප්‍රත්‍යයක් වහිමාන අනාගතකාලවයෙහිවේ. මිනෙතඛිඛං වද්දං මිනයමානො ගව්හි වුය්‍යමානො රුකෙඛං නසසිය්‍යති යනාදිය උදහරණය, සෙසු ණප්‍රත්‍යය ආදිකොට ඇති ප්‍රත්‍යයෝ අනිතානාගත ප්‍රත්‍යන්පනන කාලයෙහි පවත්නා හුය. උදහරණ කාන්‍යාසන ග්‍රන්ථයෙහි ආනතින්දහසුතු.)

මෙසේ සතිස් ප්‍රත්‍යයන්ට කාල නියමයදක්වාදුන් යාථාකතප්‍රත්‍යයන් කෙරෙහි යථානුරූපවලභ්‍යමානවූ සාධකහෙද දක්වන්නේ 'කතනු කමමඤ්ච කරණං' යනාදියකි.

172 කතනුකමමඤ්ච, කතීසාධනය හා කමිසාධනයද; කරණං, කරණසාධනයද; සමපදනං, සමිප්‍රද නසාධනයද; අපාදනං, අපාදන සාධනයද; අධිකරණභාවො ඉති, අධිකරණසාධනය හා භාවසාධනයද; සාධනෙනනු, සාධනයන්කරණකොටනෙණ නොහොත් සාධනයෝ; සත්තධා, සත්වැදෑරුමිවේ.

මෙසේ සාධනයාගේ සත්‍යප්‍රභේදයදක්වා කතීසාධන ආදීන්ට උපලබ්‍ධුණුදක්වන්නේ "සොමාකොකාරකොකාතා," යනාදියකි.

173 සොමානෙස කාරකො කතො පසිබෙසොච ලබ්භති,
කතතුසාධනමුරන්ති සෙසෙසුඛි අසං නසො.

174 උද්ගරණමෙනෙසං කතමන්තිතු පුට්ඨෙනො,
කතතුකම්මාදසො එව දසෙසනබ්බා සථාකකමං.

173 සො, යමෙක් තෙම; වාකෙස, වාක්‍යාවස්ථාවෙහි; කාරකො, කාරකයෙක්වේද; කතො, ක්‍රියාවකරන්නෙක්වේද; පසිබෙ, ප්‍රසිති යෙහි හෙවත් කිහිකිණ්ඩාවඇතිකල්හි; සොචච, ඒකතීයම; ලබ්භති, ලැබේද; කතතුසාධනං ඊරන්ති, ඒකතීයසාධනයෙහි කියත්; සෙසෙසු අපි, ඉතිරි කතීයාධන කරණසාධනාදියෙහිද; අසං නසො, මේක්‍රමය දැනගනුවේ.

එහි යමෙක් වාක්‍ය අවස්ථාවෙහි කතීයක්‍රියාව කරන්නෙක් වේද ප්‍රසිතියෙහිත් එම කතීය ලැබේද මේ කතීයසාධනය නම්, හො අසොසා ඉති පුරිසො සතාදිය උද්ගරණයි. යම්කාරකයක් වාක්‍යාවස්ථාවෙහි දී කතීයක්‍රියාවට කතීයවේද ප්‍රසිතියෙහිදීත් නොනොත් නිමි කල්හිත් එම කතීය ලැබේද මේ කතීයාධන නම්, කිවම කරණීයං යනාදිය උද්ගරණයි. යම්කාරකයක් වාක්‍යාවස්ථාවෙහි ක්‍රියාවට කරණවේද ප්‍රසිතියෙහිත් එම කරණය ලැබේද මේ කරණසාධනය නම්, මජ්ඣනං හනනං කරණං යනාදිය උද්ගරණයි. යම් කාරකයක් වාක්‍යාවස්ථාවෙහි ක්‍රියාවට සමප්‍රදානයවේද ප්‍රසිතියෙහිත් එම සමප්‍රදානයලැබේද මේ සමප්‍රදාන සාධනය නම් සමප්‍රදානං යනාදිය උද්ගරණයි. යම්කාරකයක් වනාහි වාක්‍යාවස්ථාවෙහි ක්‍රියාවට අපාදනයවේද ප්‍රසිතියෙහිත් එම අපාදනයවේද මේ අපාදන සාධනය නම් අපාදනං යනාදිය උද්ගරණයි. යම් කාරකයක් වනාහි වාක්‍යාවස්ථාවෙහි ක්‍රියාවට අධි කරණවේද ප්‍රසිතියෙහිත් එම අධිකරණය ලැබේද මේ අධිකරණ සාධනය නම් ධානං පුරං යනාදිය උද්ගරණයි. යමෙක් ධාතුප්‍රත්‍ය යන්ගේ අභිප්‍රේද විශේෂයෙක් නැද්ද මේ භාවසාධනය නම්, න ඤී නඤ්ඤා යනාදිය උද්ගරණයි.

මෙසේ සාධනයට උපලක්ෂණ දක්වා මේ සාධනයන්ට උද්ගරණ කවරේදැයි යන මේ දතාවට පරිහාර දක්වන්නේ “උද්ගරණමෙනෙසං” යනාදිය කිහි.

174 එනෙසං, මේ සත්ප්‍රකාර සාධනයන්ට; උද්ගරණං, උද්ගරණ

175. චුහතා චුහත වසාකතතු විධා බ්‍රහ්මාතු නිසංසො, සුධහෙනු වසෙනාපි නාමං එව පකාසිතං.

ණ; කතමංඉති, කවරේදැයි; පුළුල්කොට, විවාරණලද්දේ වනාහි; කතනුකමොදයොථව, කතීයකමොදිනුව; ස්ථානකමං, පිළිවෙලින්; දසොනබ්බො, දැක්විය යුක්තානුය.

මේ කතීයාසාධනාදියට උදහරණ කවරේදැයි කියා අනුත් විසින් විවාරණලද්දවු යමෙක් ඇතිනම් ඔහු විසින් අතින් උදහරණයක් නොසොයා කතීය කළම කරණ සම්ප්‍රදාන අපාදාන අධිකරණ යන මොහුව උදහරණ පිණිස දැක්විය යුක්තානුයයි සේයි.

ඒ උදහරණයන් අතුරෙන් “කරොති”නි=කතතා” කියා විග්‍රහ දැක්වුයේ කතීයාසාධන නම. ඒ කතීයාසාධනයට එම කතතා යන්හි උදහරණබවය, “කරියතෙ”නි=කමමං” මේ කතීයාසාධනය හා ඊට එම කමමං යන පදය උදහරණවූ බවය, “කරියතෙ අනෙත”නි=කරණං” මේ කරණසාධනය හා ඊට එම කරණං යන පදය උදහරණබවය, “සමපජ්ජ අසො දදාති”නි=සමපදානං” මේ සම්ප්‍රදාන සාධනය හා ඊට සමපදානං යන පදය උදහරණවූ බවය, අපනෙයා ඉතො ආදදාති”නි=අපාදානං” මේ අපාදානසාධනය හා ඊට එම අපාදානං යන පදය උදහරණවූ බවය, “අධිකරොති පතිට්ඨාති එසා”නි=අධිකරණං” මේ අධිකරණය හා ඊට එම අධිකරණං යන පදය උදහරණවූ බවය, “භවතං=භාවො” මේ භාවසාධනය හා ඊට එම භාවො යන පදය උදහරණවූ බවයයි සේයි.

මෙසේ සන්ප්‍රකාර සාධනයාගේ සාමාන්‍ය හෙදදක්වාම වුත් අතුරෙන් කතීයාසාධනයාගේ හෙදදක්වන්නේ “චුහතා චුහත වසා” යනාදිය යි.

175 කතනු, කතීයාසාධනය; චුහතා චුහතවසා; උකතායතීය සාධනය අනුකතකතීයාසාධනය යන මොවුන්ගේ වසංසයන්; විධා, විප්‍රකාරවේ; බ්‍රහ්මාතු, බ්‍රහ්මා යනු වනාහි උකතකතීයා සාධනය නම්; නිසංසො, නිසංසො යනු අනුකත කතීයාසාධනය නම්; සුධහෙනු වසෙනාපි, සුධකතීයාසාධනය හෙතුකතීයා සාධනය යන මොවුන්ගේ වසංසයන්ද විප්‍රකාරවේ; නාමං එව, නාමයෙහිද උදහරණයම; පකාසිතං, ප්‍රකාශ, කරණලදි.

එහි යථෝක්ත නසින් වාක්‍යා වසථාවෙහිද පසිඬාවසථාවෙහිද කතීයාවුම ලැබේද මේ උකතකතීයාසාධන නම “බ්‍රහ්මාති”නි = බ්‍රහ්මා” යනාදිය උදහරණයි. යමෙක් වනාහි වාක්‍යාව වසථාවෙහිදි කතීයා

**176 බාහු බාහුසන්තො චෙච ඛුඛො සන්තා පකාසිනා,
සපද සපදනො චෙච ඛුඛො එච පකාසිනො,**

ලැබේද ප්‍රසිද්ධියෙහි වනාහි කමීය ලැබේද මේ අනුක්‍රාකතභීෂාසාධන
 ානම “නිසසානංචසනිති=නිසසංයො” යනු උද්ගරණයි. මෙහි මා
 කතාචසථාවෙහි ද සනි යන ආබන්ධන උදෙසෙන් කතීෂ ප්‍රකාශ කරණු
 ලැබේ. ප්‍රසිද්ධියෙහිවනාහි අප්‍රත්‍යයතෙම කමීය ප්‍රකාශකෙරේ එහෙ
 සින් කිත ප්‍රත්‍යය විසින් නොකියනලද කතීෂ අනුක්‍රාකතභීෂා සාධ
 නය නමැයි දනුයුතු. සුඛකතීෂාසාධන හෙතුකතීෂාසාධනයන්ගේ ව
 ශයෙන්ද විප්‍රකාරවේ. එහි යමිසාධනයක් හෙවත්යමිකතීෂකෙතෝ
 ක් වාක්‍යාවසථාවෙහිදී කාරිත ප්‍රත්‍යයෙන් යුක්තවූයේද හේ සුද්ධ
 කතීෂාසාධනය නම. “නමතිති=නාමං” යනාදිය උද්ගරණයි. යමි
 සාධනයක්වනාහි හෙවත් යමි කතීෂකෙතෝ වනාහි වාක්‍යාවසථා
 වෙහිදී කාරිතප්‍රත්‍යයෙන් යුක්තවූයේද එ හේතුකතීෂ සාධනය නම.
 “නාමෙතිති=නාමං” යනාදිය උද්ගරණයි. නාමංඑව යන පදයෙන්
 නාම ශබ්දයම සුඛකතීෂාසාධනයට හා හේතුකතීෂ සාධනයටත් උද්
 ගරණබඳ දක්වනලද්දේ “නමතිති=නාමං” කිසා ගත් කල්හි කාරි
 තප්‍රත්‍යය රහිත හෙයින් සුඛකතීෂාසාධනයටද “නාමෙතිති=නාමං,
 කියා ගත්කල්හි කාරිතප්‍රත්‍යය සමග යෙදුනු හෙයින් හෙතුකතීෂාසා
 ධනයටද උද්ගරණපිණිස යනු භාවයි.

මෙසේ උක්තකතීෂා අනුක්‍රාකතභීෂා සුඛකතීෂා හෙතුකතීෂාන්
 ගේවශයෙන් හෙද දක්වා බාහුවිග්‍රහ බාහුච්චිවිග්‍රහ ආදි වශයෙන්
 විග්‍රහවගේ හෙද දක්වන්නේ “බාහු බාහුසන්තො චෙච” යනාදිය
 කිත.

176 බාහු බාහුසන්තො, බාහුවිග්‍රහ බාහුච්චිවිග්‍රහවශයෙන්
 චෙච, විග්‍රහව විප්‍රකාරදවේ; ඛුඛො සන්තා පකාසිනා, ඛුඛො සන්තායනු
 උද්ගරණපිණිස ප්‍රකාශකරණලද්දහ (නිස්පන්තපද බාහුසන්තානා
 තමානව මුල්වූ බාහුයෙන් කරණලද විග්‍රහබාහු විග්‍රහනම්වේ. සබ්බ
 ධමමෙ ඛුච්චිති= ඛුඛො, ඛුච්චිනොනා=ති= ඛුඛො යනාදිය උද්ග
 රණයි, වාක්‍යයෙහිවූ බාහුවගේ අමිආති අන්‍යපදයකින් කරණ
 විග්‍රහව බාහුච්චිවිග්‍රහනම, කිලෙසාදයොතිංනිති=සන්තා, හිංසනොන
 ‘ති= සන්තා, යනාදියයි) සපද සපදනොච, සචපදවිග්‍රහ අසචපද වි
 ග්‍රහ වශයෙන්ද; චෙ, විග්‍රහව විප්‍රකාරවේ; ඛුඛොඑච, ඛුඛො යනුම;
 පකාසිනො, උද්ගරණපිණිස ප්‍රකාශ කරණලද්දේය.

එහි නමාගේ පදයවූ කිතප්පකායෙත් හෝ කිතපදයෙන් හෝ කරණලද විග්‍රහව ස්වපද විග්‍රහ නම් වේ, “බ්‍රැහ්මානොති=බ්‍රැහ්මා” ජාන නොනොති=බ්‍රැහ්මා” යනාදියයි. නමාගේ පදයනු වූ ආබ්‍යාන පදයෙන් කරණලද විග්‍රහව අස්වපද විග්‍රහ නම් වේ, “බ්‍රැහ්මානොති=බ්‍රැහ්මා ජා නානොති=බ්‍රැහ්මා” යනාදියයි. බාහුවිග්‍රහ බාහුවි විග්‍රහ යන මේ ක්‍ර මයද ස්වපදවිග්‍රහ අස්වපදවිග්‍රහ යන මේ උදෙසා කරණය සන්වැද්දා ම සාධනයන් කෙරෙහිම ලැබේ. ප්‍රකටභාවයෙන් ආවායීයා විසින් කතීයසාධනයම අදහා කියන ලද්දේය, කමි සාධන ආදියෙහිද වේ, කමි සාධනයෙහි කටිත බිනනි කි ව්‍යංග්‍යාදිය බාහුවිග්‍රහනම්, උප ප්‍රතිත බිනනි=කි ව්‍යංග්‍යාදිය බාහුවි විග්‍රහනම්, කටිත බිනනි= කි ව්‍යංග්‍යාදිය ස්වපද විග්‍රහනම්, කටිත නොති=කි ව්‍යංග්‍යාදිය අස්වප දවිග්‍රහව නම් වෙයි, කරණ සාධනයෙහි කටිත නොති= කර ණං යනාදිය බාහුවිග්‍රහනම්, නිප්පාදිය නොති= කරණං ය නාදිය බාහුවි විග්‍රහ නම්, කටිත බිනං අනොනොති= කරණං ය නා දිය ස්වපද විග්‍රහනම්, කටිත නොති= කරණං යනාදිය අස්ව පදවිග්‍රහ නම් වේ. සම්ප්‍රදාන සාධනයෙහිද- සම්පජ් අස්ස දදති= සම්පදානං යනාදිය බාහුවි විග්‍රහනම්. සම්පජ් අස්ස පාපුනානි= සම්පදානං යනාදිය බාහුවි විග්‍රහනම්, සම්පජ් අස්ස දදනොති= සම්පදානං යනාදිය ස්වපද විග්‍රහනම්, සම්පජ් අස්ස දදති= සම්ප දානං යනාදිය අස්වපද විග්‍රහනම් වේ, අපාදන සාධනයෙහිද- අප නොනොති= අපාදනං යනාදිය බාහුවි විග්‍රහනම්, අප නොනොති= අපාදනං යනාදිය බාහුවි විග්‍රහ නම්, අප නොනොති= අපාදනං යනාදිය ස්වපදවිග්‍රහනම්, අප නොනොති= අපාදනං යනාදිය ස්වපදවිග්‍රහනම්, අප නොනොති= අපාදනං යනාදිය අස්වපද විග්‍රහනම් වේ, අධිකරණ සාධනයෙහිද-අධිකරොති එතොති=අධිකරණං යනා දිය බාහුවිග්‍රහනම්, අධිපතිතොති එතොති=අධිකරණං යනාදිය බාහුවි විග්‍රහනම්, අධිකරොනොති එතොති=අධිකරණං යනාදිය ස්වපදවි ග්‍රහනම්, අධිකරොති එතොති=අධිකරණං යනාදිය අස්වපදවිග්‍රහනම් වේ, භාවසාධනයෙහිද-භවති=භාවො යනාදිය බාහුවිග්‍රහනම්, භව නං=භාවො යනාදිය බාහුවි විග්‍රහනම්, භවිත බිනං= භාවො යනාදිය ස්වපදවිග්‍රහනම්. භූයනොති= භූයො යනාදිය අස්වපද විග්‍රහනම් වේ.

මෙසේ විග්‍රහවගේ හෙද දක්වා වාචකයාගේ හෙදදක්වන්නේ “නාමානු රූපනොවෙව” යනාදිය කිහි.

177 නාමානුරූපතො වෙව දසෙසනබ්බා වච්චාපිට,
කිතකච්චකෙසෙච්ච දසෙසනබ්බා විජුනනා.

178 භාවයො තෙනපුත්තෙසුනා කංඛාවිතරණා සකකා,
ලොභො දොසොච මොහොච නනුකාච භවාහවෙ.

සප්පයොගං කිතකහෙදෙං සමතං.

නිට්ඨිතො කච්චායන හෙදො.

177 නාමානුරූපතොවෙව, සංඥාවට අනුරූප වශයෙන්ම; (කි
තප්‍රත්‍යය කිච්චප්‍රත්‍යය කිතකිච්චප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාත නාමානුරූපයෙන්
මයයිසේයි.) වච්චාපිට, කතීකමී භාවසංඛ්‍යාත වච්චයෝද; දසෙසන
බ්බා, දුක්චියසුක්ඛානුය; ඔවුහුද; කිතක වාචකෙසුච්ච, කිතකවාචක
යන්කෙරෙහිම; නොහොත් කිතකිච්ච කිතකිච්ච වාචකයන්කෙරෙ
හිම; විජුනනා, පණ්ඩිතයාවිසින්; දසෙසනබ්බා, දුක්චියසුක්ඛානුය.

මෙහිභාවනම් කිත්සංඥාවට අනුරූපවශයෙන් කිත්ප්‍රත්‍යයෝක
තීවාදිකවුහ. ඔවුන්විසින් කියනලදවච්චයනම් කතී දඪීයයි, කිච්ච
සංඥාවට අනුරූපවශයෙන් කිච්චප්‍රත්‍යයෝ භාවකමී වාචකවුහ. ඔ
වුන්විසින් කියනලදවච්චයෝනම් භාවාඪී කමාඪීයෝයි, කිතකිච්ච
සංඥාවට අනුරූපවශයෙන් කිතකිච්චප්‍රත්‍යයෝ කතීකමීභාවයන්
වාචකයෝය. ඔවුන්විසින්කියන ලද වච්චයෝනම් කතීඪී කමා
ඪී භාවාඪීයෝය. යනුභාවයි.

මෙසේ සප්පයොග කිතකහෙදෙක්වා දැන් තදනුරූප ප්‍රාචීනාව
දක්වන්නාවූ ආචාර්‍යයාගේ ‘‘භවෙසංතෙන පුත්තෙසුනා’’ යනාදි
යකිහ.

178 අනෙතපුත්තෙසුන, මේ කිතකු ප්‍රහෙද ප්‍රකාශක පුණ්‍යය හෙ
තුකොටහෙණ; කංඛාවිතරණා සකකා භවෙය්‍යං, විමර්ශ දුරුකරන්
ටහැකීමෙමවා නොහොත් කාංක්‍ෂා දුරුකිරීමට සමඪීවෙමිවා; භවා
හවෙ, භවයක් භවයක්පාසා නොහොත් කුදු මහත් භවයෙහි; ලො

හොව, වසඟකාම කෙලකාමයන් කෙරෙහි උපදනා ලොභයද; දෙසොව, එකුනවිසති ආසානවසතුළෙන් උපදනා වෙමයද; මොහොව, අවිද්‍යා සංඛ්‍යාන මොහයද; නනුකාව, තුනිදෙනා හෙවත් මදවුටානු වෙත්වාසි කිසා ප්‍රාඥීනාකෙළේයි.

සප්පොගවු කිනකහෙදස සමුණිකරණලද්දේයි.

කාන්‍යායන හෙදස නිමවුයේය.

ශ්‍රී ජිනෙඤ්චු චූෂිප්‍රමාණයෙන් දෙදස් සාරසිය එක්වෙනි චූෂියෙහි නිකිති මස පොණ්ණිමිදින මේ කව්‍යායනහෙද නම් ප්‍රකරණය සිංහලභාෂාවට නගා නිමකරන්ට යෙදුනේ ගාලුචලලාචිටිකෝරලය බද කොස්ගොඩ නම් ග්‍රාමයෙහි සියලු සාලිග්‍රාම බ්‍රාහ්මණවංශිකයන්ට පළමුවෙනි වන විජයසිරිවර්ධන වික්‍රමනායක රජසමය මහමුදුලි ව්‍යාච්ඡවරයානන් විසින් කරවනලද ත්‍රිවිධ චෛත්‍යයෙන් සමලංකාත ගණන්ගොඩැල්ලනම් ආරාමයෙහි වැඩසිටි ප්‍රාසිලිවු නඤ්ඤානිසස මහා සංචරයන් වහන්සේගේ පැවිදි අතවැසිවු දඩල්ලේ වාලුකාරාමාධිවාසී ලංකාගොඩ සිරිසබ්මමංගපාල බිග්නඤ මහාසංචරපාදයන්වහන්සේගේ ධර්මානුභාවාසිකවු මිටමන්තෙන් ප්‍රත්‍යව් සතු අටුවාව හා අභිනව ශාසනවංශයද කුසලානක කාව්‍යයද සිංහලකරන්ට යෙදුනාවු ජිනවංස සිරිපසඤ්ඤාසාග්ගිධාන උන්තා සේ වන මාවිසින.

සිංහලභාෂාවට නගනලද මේ ප්‍රකරණයන් හේතුකොටගෙන ශාසනාභිවාසිවර්ධනය කරමින් ශ්‍රඩාබුඩ්ධිසංපන්න උපාසක උපාසිකාදීහු ආත්මාපි පරාපි සාධනය කෙරෙත්වා.

විසුඬ වජ්‍රිකභය රාජිනො දිනෙ
විබුඬ සඤ්ඤා විදුහි ලභිතන
පසිඬ භූපාල ධිවාස මඤ්ඤ
සුසිඬ කප්පෙහි යනිති එණ්ණිතො.

ලඞ්කාදීපවරෙ රමෙම රොහණේ ජනපදෙ සුභෙ
අනෙකඛනබ්බඤ්ඤාදි සඤ්චිතෙ විය සොභිතෙ.

සඛාදිගුණසමපන්න ජනසංඝනිසේවිතෙ
තත්ත තත්ත සිතානෙක මනහිඤ්ඤා කුලමණ්ඩිතෙ.

යතීනං රමණීයෙන බහුදාතෙසු පාකට්ඨ
පනසත්ථලනාමයමිං ගාමයමිං සාධුචාසිතෙ.

යො අහු මහා මනහිඤ්ඤා රාජපකඨා සුපුජිතො
විජයසිරිවඩ්ඪනාදි නාමිකො ගුණභූසිතො.

රූපවා යසවා පුණ්ණඤ්ඤා පසිඬකුලජො මහි
බෙත්තවච්ඡුතිරඤ්ඤාදි අනෙකඛනසාමිකො
ධනෙත උභතතා තස්ස නඤ්ඤා පුණ්ණ ඵලං අගො.

කෙසරී විය සබ්බත්ත නානාබල පරික්කමො
සඛාපඤ්ඤාදි සමපන්නො වච්ඡුත්තයෙසු මාමකො.

යථා තාරාපථ වෘද්ධ සුරියො වා පදිප්පති
තථෙව සො මහාමනහි නිජවංසෙ විරොචසි.

තෙන රාජපකඨ මහා මනහිඤ්ඤා භික්ඛාරිතෙ
පාකාරෙන පරික්ඛින්න ගහප නහි ඵ්භූසිතෙ.

බොධිතරුවරෙනාපි චේතියෙනව ලංකතෙ
මුනිඤ්ඤා පටිබ්බමඛන රාජතෙ යතිවණ්ණිතෙ.

රඞ්කා බ්බ ජලබ්බ සන්තර නාගපුත්තාන සොභිතෙ
නාලිකෙරාදි කාතෙක තරුසණ්ඩන මණ්ඩිතෙ.

නානා පුප්ථලනා කිංකරණ යතීති සමලඞ්කතෙ
ධම්මරත්ත නාමෙන ථෙරෙන අපි වච්චිසිතෙ.

ගණේගොඬුලලාභිධාන විහාරෙ මනනඤ්ඤෙ
සීලාදිගුණසමපන්නා සාධුජන සුපුජිතො
නඤ්ඤායෙසාති නාමෙන ථෙරොසි පියසිලියො

තස්ස මහාථෙරපාද ආමිතො පියසිලියො
සියෙසා ගං සුවචො ආසිං පඤ්ඤාසාරොති විසුත්තො.

මනා සසානිධානො යො ථෙරපාදො කවිසුරො
කච්චායනසු යං හෙදං රචයි මූලභාසයා.

තං මයා පරිවතොත්වා දීපභාසාය සාධුකං
පඤ්ඤාසාරානිධානෙන ථෙරෙන පිරචෙනසා.

නිත්‍යාය සබ්බපාණිනං සාසනසුච චුඞ්චා
ච්ඡාබ්‍යායං රචිතාවිකං නිසසායානිතචං වරං.

තෙන මෙ පුඤ්ඤකමෙමන සුකතෙන සුබ්බාසියා
ආකාසසාව යෙදෙවා යෙදෙවා පඨවිනිසසිතා
සංඛ්ඛතෙ සුඛිතා හොනතු අථ පපොසානතු නිබ්බුතී.

අපදා දිපදා චෙව යත්තකා තෙ බහුපපදා
චතුපපදාච සෙසත්තා තෙ හොනතු අනුපද්දවා

දෙවො සම්මා පචස්සතො ලොකසිඞ්ඨිං කුරාතුගි
පිතො හවතුලොභකායං භූමිපා හොනතු ධම්මිකා.

ඉමිතා පු ඤ්ඤකමෙමන සංසරං හවසාගරෙ
උපපජ්ජසං භුල අබ්බිඨ බ්‍යාතිසෙ ච පි බ්‍රාහ්මණෙ
හොගෙන උභතතා මය්‍යා මාහොතු ජාතිජාතියං.

යථාකාමං හචෙ හොගෙ පරිභුඤ්ජං පුනපුනං
පාරමිං පුරසිත්වාන බ්‍රිථො හෙසං අනාගතෙති.

ශ්‍රී බීජත්‍රය.

—ං නමොසනිතෙදසෙති —

ආචාරික.	අසුඛ.	සුඛ.
29	කණ්ණකපෙයා	කණ්ණසපෙයා
40	කිලිච්ඤ	කිලිච්ඤ
60	විජායිනී	විජායිනී
64	දනෙතන	දනෙතන
77	සසාමාදිසු	සසාමාදිසු
97	ගොතෙතන ගොතමො	ගොතෙතන ගොතමො
	[නමො]	[නමො]
„	බ්‍රාහ්මනාදිනං	බ්‍රාහ්මණාදිනං
„	බ්‍රාහ්මණො	බ්‍රාහ්මණො
124	භතතිපද විරූපතො	විහතතිපද රූපතො
125	පුඤ්ඤනානෙ	පුඤ්ඤනානෙතන
„	අඤ්ඤා	පඤ්ඤා
126	සිසා ස සමුහානං	සිසා සමුහානං
142	ජොතාසථ	ජොතාසථ

—ං සන්තසෙති —

පිට.	පෙල.	අසුඛ.	සුඛ.
3	33	ආබාත	ආබාත
13	8	සප්පයොග	ප්‍රයොග
17	16	පසාඨාසන	පසාඨාසන
18	7	'සකිංච'	'සකිංච'
„	9	'සකිංච'	'සකිංච'
„	11	නමැසි	නමැසි
22	20	ඉඤ්ඤායෙ	ඤ්ඤායෙ
25	25	පුලලියතෙම	පුලලියතෙම
34	8	වන්දනා පුජන	වන්දනා පුජන
36	13	පටිග්ගානා	පටිග්ගානා
40	16	නමිත්ම	නමිත්ම
41	14-15	වන්දනාසුඛ,	වන්දනාසුඛ;
42	21	බහුසුඛතමො	බහුසුඛතමො

පිට.	පෙල.	අසුඩ.	සුඩ.
43	2	නතං"	නතං"
"	10	යානාදිය	යනාදිය
49	13	අඨාරසති	අඨාරසති
51	10	අසංඛිභොජිතනාදි	අසංඛිභොජිතනාදි
52	7	කියාදි	කියාද
54	19	චන්ද්‍රසංසයාගේ	චන්ද්‍රසංසයාගේ
57	4	චිත්‍රකාරය	චිත්‍රකාරය
58	3	තද්ගුණ විසංයුත	තද්ගුණ සංවිඤ්ඤා
59	4	පරිමණිලො	පරිමණිලො
60	18	පඤ්ඤා	පඤ්ඤා
61	7	වසිඨාදි	වසිඨාදි
64	12	ව්‍යවහං	ව්‍යවහං
"	15	විසඬ්ඛනා	විසඬ්ඛනා
"	26	නොච,	නොච,
69	7	අපත්තාපද	අපත්තාපද
"	9	වසිඨාදිවුද	වසිඨාදිවුද
70	8	ප්‍රත්‍යයද	ප්‍රත්‍යයද
71	15	කණ් ප්‍රත්‍යය	කණ් ප්‍රත්‍යය
"	28	*ණිණපි	ණිණපි
78	1	පංචමි විභක්ති	පඤ්චමි විභක්ති
80	16	ආ,	ආ,
82	9	කිකකං	කිකකං
84	33	*සධා	සාධ
86	23	ප්‍රත්‍යය දෙකක්	නිප්‍රත්‍යය දෙකක්
91	10	ගෙවත්	ගෙවත්
96	15	බ්‍රහ්මයෙවපි	බ්‍රහ්මයෙවපි

62 පිටේ 8 පෙළේ පටන් පේළි හයක තථ්‍යතා සි විශුද්ධතාත් තත්ත්වයා යෙදි තිබේ. මේ හැර ග්‍රන්ථ දිස්සන්නේද ණකාර නතා රයන්ගේද ලකාර ලකාරයන්ගේද සහ ස ස සන මොවුන්ගේද විප ස්ථායය ඇතම් තැන දක්නාලැබේ. අව්‍යවහාරිකයට බාධානොවූ එක ද්‍රව්‍යයන් මිට ඇතුළත් නොකළෙමු.

* අධ්‍යාලිපියෙහි